

วิเคราะห์แบบเรื่องในปัญญาสชาคก

นิทานใน ปัญญาสชาคก นั้น แม้จะเป็นชาคกทั้งหมด แต่ก็มีเนื้อหาและจุดมุ่งหมายของเรื่องแตกต่างกันออกไป บางเรื่องมุ่งสั่งสอนศาสนาเป็นสำคัญ บางเรื่องก็มุ่งความบันเทิงเป็นใหญ่ ศาสนาเป็นเรื่องรอง หรือเป็นเพียงสิ่งอ้างอิงเพื่อความศักดิ์สิทธิ์น่าเชื่อถือของเรื่อง การวิเคราะห์นิทานใน ปัญญาสชาคก จึงกระทำตามประเภทของเนื้อหาที่นิทานดังนี้

1. นิทานศาสนา (Religious Tales) ได้แก่ นิทานที่แสดงถึงการบำเพ็ญบารมี และบุญอุทิศการต่างๆ ของพระโพธิสัตว์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อสั่งสอนหลักธรรมทางศาสนาพุทธ แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่และศักดิ์สิทธิ์ของพระโพธิสัตว์ และแสดงถึงอานิสงส์ของการปฏิบัติที่ปฏิบัติชอบต่าง ๆ เป็นการชักชวนให้ผู้อ่านผู้ฟังเลื่อมใสศรัทธาปฏิบัติตามหลักธรรมอย่างตัวละครในนิทาน เพื่อที่จะได้รับรางวัลเช่นนั้นบ้าง นิทานในปัญญาสชาคกมี 42 เรื่อง แบ่งย่อยตามพฤติกรรมของพระโพธิสัตว์ได้ดังนี้

- ก. นิทานที่แสดงถึงการทำทานของพระโพธิสัตว์¹
- ข. นิทานที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบิคามารดาของพระโพธิสัตว์
- ค. นิทานที่พระโพธิสัตว์บูชาบุชชาบุชชานิยมบุคคลและบุชชานิยมวัตถุ
- ง. นิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในการแก้ปริศนาธรรมของพระโพธิสัตว์
- จ. นิทานที่มุ่งแสดงปาฏิหาริย์ของพระโพธิสัตว์

2. นิทานทรงเครื่อง หรือนิทานประเภทจักรๆ วงศ์ๆ คือนิทานประเภทที่มีพระเอกนางเอกเป็นเจ้าของชายเจ้าหญิง มีเนื้อหาย่างนิทานชิวิต (**Romantic Tales**) ซึ่ง "ดำเนินเรื่องในโลกที่เป็นจริง บ่งเวลาและสถานที่ชัดเจน และถึงแม้จะมีความ

---

¹ ุกรายละเอียดชื่อเรื่องในภาคผนวก ข

มหัศจรรย์ปรากฏในเรื่อง ก็เป็นไปในลักษณะที่ฟังแล้วชวนให้ดูสมจริง"¹ นิทานประเภทนี้มี 24 เรื่อง

3. นิทานอุทาหรณ์ (Fable) คือนิทานที่มีเรื่องราวเป็นตัวอย่างสอนใจ ซึ่งให้เห็นถึงคุณและโทษหรือความผิดถูกของการกระทำบางประการ ตัวเอกในนิทานประเภทนี้มักเป็นสัตว์ นิทานในประเภทนี้มี 7 เรื่อง

4. นิทานมุขตลก (Jest) มุขตลกของนิทานในปัญญาสชาดกมี 3 ประเภท คือ

ก. มุขตลกเกี่ยวกับความฉลาด 1 เรื่อง

ข. มุขตลกเกี่ยวกับความโง่ 1 เรื่อง

ค. มุขตลกเกี่ยวกับการลักขโมย 1 เรื่อง

5. นิทานปริศนา (Riddle Tales) คือนิทานที่เล่าเรื่องและลงท้ายด้วยการถามปริศนา หรือมีการตั้งปริศนาถามตอบเป็นจุดสำคัญของเนื้อเรื่อง นิทานปริศนาแบ่งตามเนื้อหาของปริศนาได้ดังนี้

ก. นิทานปริศนาธรรม นิทานประเภทนี้เป็นเรื่องเกี่ยวกับ นิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในการแก้ปริศนาธรรมของพระโพธิสัตว์ ในหัวข้อนิทานศาสนา ซึ่งมีนิทาน 5 เรื่อง

ข. นิทานปริศนาการเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นคู่ครอง คือนิทานที่เล่าถึงการปรนนิบัติหรือช่วยเหลือของบุคคลกลุ่มหนึ่งต่อสตรีหรือบุรุษผู้หนึ่ง และตั้งปริศนาถามว่าจากการปรนนิบัติของแต่ละคน ใครเป็นผู้ที่ควรได้เป็นคู่ครองของสตรีหรือบุรุษนั้น นิทานปริศนาการเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นคู่ครองนี้ มี 2 เรื่อง

1. นิทานศาสนา

นิทานอิงศาสนาใน ปัญญาสชาดก ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานที่มีแบบเฉพาะตัว ไม่

¹ กิ่งแก้ว อัครถาวร, คติชนวิทยา (กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศกรรมกรมการฝึกหัดครู, 2519), หน้า 15.

เป็นสากล เป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายพิเศษ คือ เพื่อเชิดชูวีรบุรุษทางศาสนาและเพื่อสั่งสอนศาสนิกชน นิทานเหล่านี้มักมีโครงเรื่องและเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกัน โดยกล่าวถึงความดีงามของพระโพธิสัตว์และการบำเพ็ญกุศลกรรมเป็นตัวอย่างให้ศาสนิกชนศรัทธาในพระโพธิสัตว์และโน้มน้าวใจให้บำเพ็ญกุศลกรรม ผู้เรียบเรียงนิทานศาสนาย่อมมีจุดมุ่งหมายอยู่ก่อนแล้วว่าต้องการจะแสดงคุณธรรมด้านใดของพระโพธิสัตว์หรือต้องการจะสั่งสอนในแง่ใด แล้วจึงเรียบเรียงนิทานให้สอดคล้องกับจุดหมายนั้น ดังนั้นนิทานศาสนาใน ปฎิญาสาชก จึงมักมีใช้นิทานพื้นเมืองดั้งเดิม แต่เป็นนิทานที่แต่งขึ้นใหม่เพื่อประโยชน์ในทางศาสนา นอกจากบางเรื่องเท่านั้นที่มาจากนิทานพื้นเมือง โดยดัดแปลงนิทานพื้นเมืองให้สอดคล้องกับศาสนา หรืออธิบายเหตุการณ์ในเนื้อเรื่องด้วยศาสนา เช่น อรินทมชาดก (46) และสิรสาชก (60) นิทานอิงศาสนาที่แต่งใหม่นั้น จะไม่เป็นไปตามแบบเรื่องใดๆ ใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง หรือแม้แต่ คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย แต่หากจะกล่าวถึงขั้นตอนหรือจลลาคับเหตุการณ์ในนิทานศาสนาเหล่านี้ก็อาจทำได้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาโครงสร้างนิทาน ดังนี้

- ก. นิทานที่แสดงถึงการทำทานของพระโพธิสัตว์
- ข. นิทานที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบิณฑามารดาของพระโพธิสัตว์
- ค. นิทานที่พระโพธิสัตว์บูชาปุชนียบุคคลและปุชนียวัตถุ

นิทานทั้ง 3 ประเภทนี้มีขั้นตอนและลำดับเหตุการณ์ในตนเองเดียวกัน คือ

1) การบำเพ็ญกุศลของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์จะบริจาคทานหรือช่วยเหลือบิดามารดา หรือเพื่อบูชาปุชนียบุคคล ปุชนียวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยทรัพย์สินสมบัติอันสำคัญยิ่ง เช่น ราชสมบัติ มุตรภรรยา อวัยวะ ชีวิต โดยมีท้าวสักกะแปลงกายมาทดสอบความตั้งใจมั่นของพระโพธิสัตว์ในการบำเพ็ญกุศลนั้นๆ

2) การไถ่สิ่งทีบริจาออกไปกลับคืน ท้าวสักกะจะคืนรางวัล และคืนทรัพย์สินสมบัติทั้งปวงแก่พระโพธิสัตว์ หรือรักษาอวัยวะและชีวิตของพระโพธิสัตว์ให้คืนสู่สภาพเดิม แล้วท้าวสักกะก็จะประจานรางวัลแก่พระโพธิสัตว์

เมื่อเปรียบเทียบกับ คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง นิทานศาสนา 3 ประเภทข้างต้นนี้ จะคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 750-849 นิทานศาสนา ในแง่ที่เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับการทดสอบจิตใจโดยพระเจ้า ผู้ท้าวไถ่รางวัล และผู้ท้าวชั่วได้รับโทษเช่นเดียวกัน

แต่ความดีและความชั่วที่ปรากฏใน ปัญญาสชาคก แตกต่างจากในคัมภีร์แบบเรื่องอยู่มาก โดยใน ปัญญาสชาคก เน้นการเสียสละชั้นสูงสุด คือ สละราชสมบัติ นุคคลอันเป็นที่รัก หรืออวัยวะเลือกเนื้อ ส่วนใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง นั้นความดีที่ตัวเอกกระทำ เป็นเพียงความเอื้อเฟื้อต่อบุคคลโดยไม่เลือกชั้นวรรณะ ส่วนความชั่วก็คือการไม่ต้อนรับ การขบไสไล่ส่งผู้ตกทุกข์ได้ยาก ซึ่งก็มักจะเป็นพระเจ้าปลอมกายมา ดังเช่น แบบเรื่อง ที่ 750 A ชาวนาญ่ากจนซึ่งได้ต้อนรับพระเจ้าเป็นอย่างดีได้รับรางวัลตอบแทน ในขณะที่เศรษฐีผู้ขับไล่พระเจ้าได้รับความเลวร้ายต่างๆ ตอบแทน และแบบเรื่องที่ 750 F หลิงยากจนผู้มีเมตตาต่อเด็กๆได้รับรางวัล คือ ความร่ำรวย ส่วนเศรษฐีใจแคบก็ถูกสาปให้ยากจนลง

ในก้านการบูชาปูชนียบุคคลนั้น ในคัมภีร์ปรากฏแบบเรื่องทำนองว่า ผู้ที่นับถือพระเจ้าจะได้รับรางวัล และผู้ที่ไม่ยอมรับนับถือหรือดูหมิ่นพระเจ้าก็จะถูกลงโทษ ดังแบบเรื่องที่ 830 A พรานกวางช่างไม้ พรานผู้ยิงกวางได้ยืนยันว่า คนยิงกวางได้ด้วยความสามารถ มีใช้ช่วยพระเจ้าประทานกวางตัวนั้นมา กวางบาดเจ็บก็กลับลุกขึ้นได้ และวิ่งหนีไป แบบเรื่องที่ 836 ความหยิ่งยะโสถูกลงโทษ ชายผู้ร่ำรวยดูหมิ่นพระเจ้าว่าพระองค์ไม่อาจทำให้คนยากจนลงได้ ขณะนั้นเอง ทรัพย์สมบัติบ้านช่องของเขาถูกไฟไหม้ เขาจึงกลายเป็นคนยากจนและแบบเรื่องที่ 830 C ลางบอกกินฟ้าอากาศ พระเจ้าถามชาวนาว่า จะมีฝนตกหรือไม่ชาวนา 2 คนแรก ตอบว่า หากฝนจะตก กบ หมาจิ้งจอก ฯลฯ จะบอกให้รู้ได้ ส่วนชาวนาคนที่ 3 ตอบว่า เขาอธิษฐานขอฝนจากพระเจ้า ชาวนาคนหลังนี้จึงเป็นคนเดียวที่ได้รับฝนจากพระเจ้า

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า การบำเพ็ญความดีของพระโพธิสัตว์ในปัญญาสชาคกนั้น เป็นสิ่งอันกระทำไต่ยากยิ่ง เหนือความสามารถของคนทั่วไป เนื่องจากตัวเอก คือ พระโพธิสัตว์มุ่งบำเพ็ญบารมีให้ถึงซึ่งนิพพาน หรือความดับ เป็นความดับจากความยึดมั่น โดยสิ้นเชิง ไม่มี "ตัวกู" หรือ "ของกู" มีแต่ธรรมะที่เป็นการหลุดพ้นอย่างสมบูรณ์¹

---

¹พุทธทาสเถระ, "ดับไม่เหลือ" ใน สารธรรม (กรุงเทพฯ: พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานฌาปนกิจศพ นางเจียม พุกกะมาน และ นางจตุศรี ชุมสาย ณ อยุธยา ณ วัดประยุรวงศาวาส 31 มกราคม 2513), หน้า 61.

การบำเพ็ญกุศลโดยเสียสละสิ่งอันเป็นที่รักและหวงแหนทั้งปวง จึงเป็นการฝึกคนที่สำคัญ เพื่อที่จะบรรลุความดับจากกิเลสตัณหา ทั้งนี้ นิพพานย่อมเป็นเป้าหมายสูงสุดของผู้ปฏิบัติ พุทธศาสนาทุกคน¹ ส่วนคุณความดีใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง นั้น เป็นความดีชั้น ธรรมดา และเป็นไปตามวิถีทางของคริสตศาสนา ดังมีคำสอนว่า ค่ายการเป็นสาวกและการเสียสละเพื่อพระเจ้า ซึ่งพระเยซูกล่าวแก่สาวกว่า "ผู้ใดที่ต้อนรับท่าน ก็เท่ากับต้อนรับเราด้วย และถ้าผู้ใดต้อนรับเราก็กเท่ากับเขาคือต้อนรับพระเจ้าผู้ทรงส่งเรามาเช่นกัน"² นอกจากนั้นเกี่ยวกับความเอื้อเฟื้อมีน้ำใจต่อกันและกัน ก็มีบัญญัติสำคัญประการหนึ่งว่า "พวกท่านต้องรักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง"³ ทั้งนี้ จะเห็นได้ว่า คริสตศาสนาเน้นในด้านความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือรับรองเพื่อนมนุษย์ การทดสอบจิตใจโดยพระเจ้าจึงเป็นไปในทำนองที่ว่า ผู้ถูกทดสอบจะต้อนรับหรือขับไล่ผู้ค้าค้อยตกทุกข์ได้ยากอย่างไร ส่วนในค่านการบูชาบูชานิยัตถุและบูชานิยบุคคลนั้น ในขณะที่พระโพธิสัตว์ปรณนิบัติหรือเสียสละค้อยบูชานิยบุคคลและบูชานิยัตถุโดยตรง การบูชา ตามแบบเรื่องในคัมภีร์ก็คือ การแสดงซึ่งการยอมรับและเชื่อมั่นในพระเจ้าว่าพระองค์มีอำนาจสูงสุด สามารถลิขิตชีวิตและสิ่งแวดลอม ไม่ปรากฏการปรณนิบัติหรือเสียสละต่อพระเจ้าหรือรูปเคารพโดยตรง ความแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งระหว่างนิทานอิงศาสนาใน ปัญญาสาตก กับในคัมภีร์ก็คือ จุดมุ่งหมายของตัวเอกผู้บำเพ็ญกุศลกรรม กล่าวคือ พระโพธิสัตว์บำเพ็ญบารมีเพื่อนิพพานหรือความหลุดพ้น ส่วนคริสตศาสนิกชนมีจุดมุ่งหมายที่จะได้เข้าไปอยู่ในสวรรค์ร่วมกับพระเจ้า มีใจความหลุดพ้นโดยสิ้นเชิงอย่างในพุทธศาสนา จุดมุ่งหมายดังกล่าวนี้ก็ทำให้พฤติกรรมของศาสนิกชนแตกต่างกันไปได้ อีกประการหนึ่ง ตัวเอกในนิทานสาตก คือ วีรบุรุษสำคัญทางศาสนา พฤติกรรมที่ปรากฏจึงยิ่งใหญ่ สูงส่ง แต่ตัวเอกตามแบบเรื่อง

¹พระสุเมธธรรมาจารย์, ธรรมวิจย (กรุงเทพฯ : กรมการพัฒนาวัดหงส์รัตนาราม พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการในงานพระราชทานเพลิงศพ พลเรือตรี สนิทมหาศิกะ ณ วัดเทพศิรินทราวาส 19 มกราคม 2514), หน้า 89.

²พระคริสตธรรมใหม่ ฉบับอมตธรรมเพื่อชีวิต (กรุงเทพฯ : อมตธรรมเพื่อชีวิต, 2522), หน้า 17.

³เรื่องเดียวกัน, หน้า 85.

ในคัมภีร์ คือ สามัญชน พฤติกรรมจึงเป็นไปอย่างธรรมดา ไม่มีความพิเศษเหนือปกคิวิสัย
 หนึ่ง แม้ใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดียน ก็ไม่ปรากฏแบบเรื่องการบำเพ็ญบารมี
 ของพระโพธิสัตว์อย่างนิทานอิงศาสนาใน ปัญญาสชาตก จึงกล่าวได้ว่า นิทานศาสนาใน
ปัญญาสชาตก นั้น มีลักษณะเฉพาะ ต่างจากนิทานพื้นเมืองอื่นๆอย่างแท้จริง

ง. นิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในทางธรรมของพระโพธิสัตว์ นิทานประเภทนี้มี
 ชั้นตอนอันเกี่ยวกับปริศนาธรรม ดังนี้

1) ปริศนา

ก) หัวสัถกะเสด็จลงมาตั้งปริศนาธรรมถามพระราชาองค์ใดองค์หนึ่ง
 โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะสรรเสริญปัญญาของพระโพธิสัตว์ให้ปรากฏ

ข) สัตว์ไผ่ศาสนาถูกสัตว์ที่เป็นศัตรูจับ สัตว์ไผ่ศาสนาตั้งปริศนาธรรม
 ถามศัตรูนั้น โดยมีเงื่อนไขว่า หากศัตรูตอบได้ถูกต้อง ก็จะยอมตนเป็นอาหารแก่ศัตรูนั้น
 โดยดี

2) คำตอบ หลังจากได้มีการพยายามอย่างยิ่งในการเสาะหาผู้มีความ
 สามารถมาตอบปริศนานั้น จะปรากฏว่าพระโพธิสัตว์เป็นผู้เดียวที่ตอบปริศนาธรรมนั้นได้
 ถูกต้องลึกซึ้ง และพระโพธิสัตว์ก็จะได้รับรางวัลหรือการสรรเสริญจากหัวสัถกะและ
 เหวคาอื่นๆ

ปริศนาธรรมใน ปัญญาสชาตก นั้น มีด้วยกัน 4 ประเภท¹ คือ

(1) ปริศนาว่าด้วยสิ่งอันเป็นที่สุดในประเภทนั้นๆ เช่น สิ่งยาวที่สุด
 ไค้แก่อะไร

(2) ปริศนาเกี่ยวกับจำนวน เช่น หนึ่งไม่มีสอง ไค้แก่อะไร

(3) ปริศนาถามถึงสิ่งซึ่งมีลักษณะพิเศษอย่างนั้นๆ เช่น สิ่งที่ไม่รู้จัก
 แก่ ไม่รู้จักตาย เป็นหนุ่มอยู่เสมอ ไค้แก่อะไร

(4) ปริศนาถามถึงสิ่งซึ่งมีสภาพที่กลับตรงข้าม เช่น สภาพที่น้อยแล้ว
 กลับมาก ไค้แก่อะไร

ปริศนาเกี่ยวกับจำนวนนั้น คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 2010 หนึ่ง อะไรเอ๋ย
 ซึ่งใช้จำนวนเลข 1-12 มาตั้งปริศนาถามว่าเป็นจำนวนของสิ่งใด ซึ่งก็มักเป็นจำนวน

¹ ฎรายละเอียดเกี่ยวกับปริศนาธรรมที่ หน้า 142 - 145.

สำคัญทางศาสนา นอกจากนี้แล้ว แบบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับปริศนาในคัมภีร์นี้ จะแตกต่างออกไป ส่วนใหญ่การตอบปริศนาตามแบบเรื่องในคัมภีร์นี้จะมีจุดมุ่งหมายเพื่อเอาตัวรอดจากอันตราย หรือเพื่อชิงรางวัลอันมักได้แก่ เจ้าหญิง ดังในแบบเรื่องที่ 812 ปริศนาของปีศาจ ซึ่ง พระเอกจะต้องตอบปริศนาของปีศาจให้ได้ มิฉะนั้นจะต้องตกเป็นเหยื่อของปีศาจนั้น ปริศนาของปีศาจก็คือ ทายกรรมชาคิอันแท้จริงของสิ่งซึ่งปีศาจทำให้ปรากฏรูปเป็นอย่างอื่น เช่น ม้า แท้จริงคือแพะตัวผู้, ผ้า แท้จริงคือหนังแพะ หรือปริศนาถามถึงสิ่งที่ไม่น่าจะมีอยู่ เช่น อะไรหวานกว่าน้ำผึ้ง นุ่มกว่าขนหงส์ และแข็งกว่าหิน เป็นต้น, แบบเรื่องที่ 851 เจ้าหญิงจะต้องตกเป็นของผู้ที่สามารถตั้งปริศนาซึ่งเธอตอบไม่ได้ พระเอกก็ตั้งปริศนาจาก เหตุการณ์ที่เขาประสบซึ่งเจ้าหญิงก็ตอบไม่ได้ แบบเรื่องที่ 621 หนึ่งหมัด เจ้าหญิงขุนตัว หมัดจนอ้วนใหญ่เท่าลูกวัว แล้วนำหนังของมันมาทำเสื้อผ้า เธอจะยอมแต่งงานกับผู้ที่บอก ได้ว่าชุดของเธอ นั้นทำจากหนังอะไร พระเอกก็ค้นหาคำตอบได้ด้วยการกลอุบาย และได้ แต่งงานกับกับเธอ จะเห็นได้ว่า ปริศนาในคัมภีร์นี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับทางโลก และ บ้างก็เป็นปริศนาที่ตั้งขึ้นโดยไม่มีหลักเกณฑ์ มุ่งเอาชนะเป็นสำคัญ และผู้ตอบก็มีได้อาศัย สติปัญญาความสามารถนัก มักจะได้คำตอบโดยบังเอิญ (ดังในแบบเรื่องที่ 812) หรือ โดยกลอุบาย (ดังในแบบเรื่องที่ 612) ส่วนปริศนาในปัญญาสชาดกนั้น เป็นปริศนาที่ผู้ตอบ จะต้องอาศัยปัญญาความรอบรู้อย่างกว้างขวางลึกซึ้งในทางธรรมะอย่างแท้จริง ไม่มีการ ได้คำตอบโดยบังเอิญหรือโดยกลอุบาย

จ. นิทานที่มุ่งแสดงปาฏิหาริย์ของพระโพธิสัตว์ นิทานประเภทนี้เป็นนิทานที่ มุ่งเชิดชูบารมีของพระโพธิสัตว์อย่างแท้จริง เนื้อเรื่องจึงเกี่ยวข้องกับปาฏิหาริย์และ ความวิเศษต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นกับพระโพธิสัตว์ อาจจัดลำดับเหตุการณ์ได้ดังนี้

1) ปาฏิหาริย์ของพระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์แสดงอิทธิปาฏิหาริย์ให้ปรากฏ แก่สาธารณชน เช่น เคนบนน้ำ, เข้าไปอยู่ในหีบแก้วปิดสนิท ปาฏิหาริย์ดังกล่าวเป็นผล เนื่องมาจากกุศลกรรมแต่ชาติปางก่อน

2) พระโพธิสัตว์ถูกปองร้าย โดยข้าศึกยกพลมาชิงเมือง หรือพราหมณ์ บุโรหิตริษยา ใส่ความพระโพธิสัตว์กระทั่งพระโพธิสัตว์ถูกเนรเทศ¹

¹ดูการเปรียบเทียบ สิริสาชาดก (60) กับแบบเรื่องที่ 708 ที่หน้า 29.

3) พระโพธิสัตว์เอาชนะศักุ พระโพธิสัตว์เอาชนะข้าศึกศักุได้ช่วยของ
วิเศษ หรือเหตุปาฏิหาริย์

นิทานในประเภทนี้เน้นถึงผลอันวิเศษหรือยิ่งใหญ่ที่ได้รับเนื่องจากกุศลกรรมใน
ชาติปางก่อน เป็นการโน้มน้าวให้คนเห็นดีเห็นงามกับการบำเพ็ญกุศลกรรม เพื่อจะได้
รับรางวัลในชาติหน้าบ้าง การเชิดชูพระโพธิสัตว์ และชี้ให้เห็นถึงรางวัลอันวิเศษจาก
กุศลกรรมเช่นนี้เป็นลักษณะของนิทานศาสนาที่มุ่งสั่งสอน แตกต่างจากนิทานพื้นเมืองที่มีได้
ต้องการจะสั่งสอนหรือแสดงบารมีของบุคคลหนึ่งบุคคลใดเป็นพิเศษ ใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทาน
พื้นเมือง นั้น การกระทำปาฏิหาริย์ของพระเจ้าเป็นเพียงเหตุการณ์ย่อยในเรื่องเท่านั้น
โดยที่มีใช้จุดใหญ่ใจความอย่างใน ปัญญาสชาคก นี้ นอกจากนั้น คริสต์ศาสนานับเป็น
ศาสนาหลักของแหล่งที่มาของนิทานพื้นเมืองใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ก็ได้มีคำสอน
เกี่ยวกับการกลับชาติและผลบุญหรือบาปจากชาติก่อนคั้งในพุทธศาสนา

การเปรียบเทียบนิทานศาสนากับแบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง
นิทานศาสนาสามารถเทียบเคียงกับแบบเรื่องในคัมภีร์ได้ 2 เรื่อง คือ อรินทมาคก (46)
และสิริสาชาคก (60) ดังนี้

อรินทมาคก (46)	แบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง
ท้าวลักกะแปลงเป็นสามัญชนมา ขอบริจาคพระราชาทวิพยุทุกประการ ของ พระเจ้าอรินทมาราช จนถึงที่สุด พระองค์ ต้องขายพระเทวีและพระองค์เอง	แบบเรื่องที่ 938 พลาสิตัส (ในคัมภีร์อินเดียน) ¹ 1. สัญญาอันไม่รอบคอบ (a) พระราชาอนุญาตให้ขอทานขอสิ่ง พึงประสงค์ ขอทานผู้นั้นก็ขอพระราชอาณา- จักร แบบเรื่องที่ 939 พระเจ้าพิโรธ 1. พระราชาทำให้พระเจ้าขุนเคื่อง พระองค์ต้องสูญเสียราชสมบัติและโซคลาก

¹"คัมภีร์อินเดียน" ที่จะใช้ต่อไป หมายถึง คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดียน

อรินทมชาคก (46)	แบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง
ทั้งสองพระองค์ทำงานเป็นลูกจ้าง ในบ้านเศรษฐี	ทั้งจำต้องเดินทางสัญจรในสภาพยากจน เป็นแรมปี (a) พระราชินีถูกขโมยไปจากพระองค์ (b) พระองค์ต้องทำงานค้าขาย
พระเทวีประสูติโอรส แต่ตาย ทั้งสองพระองค์จึงอุ้มพระศพโอรสไปที่ ป่าช้าเพื่อจะฝัง	(c) มิตรคนหนึ่งให้ที่พักอาศัยแก่ พระองค์กระทั่งพระองค์เห็นสร้อยล้ำค่า อันทรธานไปต่อหน้าจึงเสด็จหนี เพราะ รู้ว่าจะต้องถูกส่งสัย (d) พระองค์ถูกซื้อไปเป็นทาส ทำ งานโยนศพลงถัง และเก็บค่าธรรมเนียม และได้พบพระราชินี ซึ่งนำศพของพระ- โอรสมา
พระเจ้าอรินทมราชและพระเทวี อธิษฐานขอให้พระโอรสฟื้นคืน พระโอรส ก็ฟื้น	2. การกลับคืนสู่สภาพเดิม พระราชอาองค์นั้นกลับคืนสู่ยศศักดิ์เดิมโดย บังเอิญ
ท้าวสักกะปรากฏกาย คืนราชสมบัติ และทรัพย์สมบัติทั้งปวงที่รับบริจาคไป	(a) พระราชินี (และพระโอรส) กลับคืนมา

ในคอนตันของอรินทมชาคก การบริจากราชสมบัติและทรัพย์สมบัติของพระเจ้า
อรินทมราชนั้นคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 938 ตอนที่ 1 แต่เรื่องที่ดำเนินต่อมานั้นแตกต่าง
กันออกไปมาก อรินทมชาคกกลับมามีคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 939 จนกระทั่งจบ

ส่วนสิริสาชาคก (60) นั้น คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 708 เล็กประหลาด
เป็นบางตอน ดังนี้

สิริสาชาคก (60)	แบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง
สิริสากุมารมีพฤติกรรมแปลกประหลาด คือ เข้าไปอยู่ในหีบแก้วปิดสนิทได้ พรหมณ์ได้รายงานว่าสิริสากุมารเป็นกาลกิณี จึงถูกปล่อยลอยเรือไปในทะเล เมื่อขึ้นฝั่งได้ ก็ปรากฏเหตุปาฏิหาริย์ต่างๆ เฉลิมฉลองสิริสากุมาร	แบบเรื่องที่ 708 เด็กประหลาด 1. ทารกในสภาพสัตว์ประหลาด กล้วย เวทมนตร์ หรือคุณไสยบางประการ หญิงสาวนางหนึ่งก็ได้ให้กำเนิดทารกในสภาพสัตว์ประหลาด 2. การเนรเทศ มารคาและทารกถูกปล่อยลอยเรือ เด็กชายสัตว์ประหลาดแสดงอำนาจมหัศจรรย์

สิริสาชาคกคล้ายคลึงกับคอนตันของแบบเรื่องที่ 708 เท่านั้น แต่ในตอนท้ายซึ่งพระเอกในแบบเรื่องที่ 708 ได้ใช้อำนาจมหัศจรรย์ของคนช่วยให้มารคาได้อภิเษกกับเจ้าชาย และในที่สุดตนเองก็พ้นคำสาป กลายร่างจากสัตว์ประหลาดมาเป็นรูปร่างหน้าตาสวยงามนั้น ไม่ปรากฏในสิริสาชาคก มีแต่เหตุมหัศจรรย์เป็นต้นว่า มีน้ำทิพย์ตกลงมาตรงสิริสากุมาร เทพธิดาเชิญวิมานมารับสิริสากุมาร เป็นต้น เนื้อเรื่องจึงเป็นการเน้นบุญบารมีของพระโพธิสัตว์แท้ๆ เพียงแต่ได้โครงเรื่องบางตอนจากนิทานพื้นเมืองและโครงเรื่องดังกล่าวก็ถูกดัดแปลงให้เข้ากับศาสนาด้วย เป็นต้นว่า จากสัตว์ประหลาดในนิทานพื้นเมือง กลายมาเป็นความพิเศษพิสดาร อันเนื่องมาจากบุญบารมี, การแสดงอำนาจมหัศจรรย์ของพระเอก ก็กลายเป็นเหตุปาฏิหาริย์อันเกิดจากฟ้าหรือเทพเจ้าเบื้องบนบันดาล เป็นการสักการะบูชาความยิ่งใหญ่ของพระเอก

นิทานอันเรียบเรียงขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเฉพาะอย่าง เช่นนิทานศาสนาใน ปัญญาสาชคก นี้ ไม่อาจจัดเข้าแบบเรื่อง หรือเทียบเคียงกับแบบเรื่องใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ได้อย่างชัดเจน เนื่องจากมีลักษณะเฉพาะอันมีพื้นฐานมาจากทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยมทางศาสนา ซึ่งจำกัดอยู่ในศาสนานั้นเท่านั้น ซึ่งใน ปัญญาสาชคก นี้ก็คือ ศาสนาพุทธ เป็นเรื่องที่สร้างขึ้นเพื่อการสั่งสอนเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ พุทธศาสนิกชน

และพุทธศาสนิกชนเท่านั้นจึงจะเข้าใจลึกซึ้งหรือคล้อยตามจุดมุ่งหมายหรือเหตุผลของนิทานเหล่านี้ การที่นิทานศาสนาใน ปัญญาสาขก ไม่ตรงกับแบบเรื่องใดๆในคัมภีร์นี้แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ซึ่งถือเป็นเกณฑ์ในการศึกษานิทานพื้นเมืองสากลนั้น ทำให้ไม่อาจกำหนดแบบเรื่องของนิทานศาสนาใน ปัญญาสาขก ตามแบบเรื่องนิทานพื้นเมืองตามเกณฑ์ดังกล่าวได้

จากการวิเคราะห์นิทานศาสนาใน ปัญญาสาขก นี้ ปรากฏว่ามีนิทานศาสนาทั้งหมด 42 เรื่อง¹ แบ่งเป็นนิทานที่แสดงถึงการทําทานของพระโพธิสัตว์ 10 เรื่อง นิทานที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบิคารมารคาของพระโพธิสัตว์ 5 เรื่อง นิทานที่พระโพธิสัตว์บูชาปุชนียบุคคลและปุชนียวัตถุ 19 เรื่อง นิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในการแก้ปัญหาธรรมของพระโพธิสัตว์ 6 เรื่อง และนิทานที่มุ่งแสดงปาฏิหาริย์ของพระโพธิสัตว์ 2 เรื่อง ในบรรดานิทานศาสนาทั้ง 42 เรื่องนี้ มีเพียง 2 เรื่องเท่านั้นที่มีแบบเรื่องตรงกับใน คัมภีร์ แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ได้แก่ อรินทมาชก (46) และสิริสาชก (60) อรินทมาชก มีแบบเรื่องที่คล้ายคลึงกับแบบเรื่องใน คัมภีร์ แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง โดยตลอด ส่วนสิริสาชก มีเพียงตอนต้นของเรื่องเท่านั้นที่มีความคล้ายคลึงกับแบบเรื่องในคัมภีร์ นิทานศาสนาอื่นๆนอกนั้นไม่สามารถเทียบเคียงกับแบบเรื่องใน คัมภีร์ แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ได้ แต่ปรากฏว่านิทานเหล่านี้มักจะมีเนื้อหาสาระคล้ายคลึงกันเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิทานในกลุ่มเดียวกัน ที่คล้ายคลึงระหว่างกลุ่มก็คือ นิทานที่แสดงถึงการทําทานของพระโพธิสัตว์ นิทานที่แสดงถึงความกตัญญูต่อบิคารมารคาของพระโพธิสัตว์ และนิทานที่พระโพธิสัตว์บูชาปุชนียบุคคลและปุชนียวัตถุ โดยต่างก็มีเหตุการณ์ที่พระโพธิสัตว์สละสมบัติ บุคคลอันเป็นที่รัก หรืออวัยวะร่างกาย ตลอดจนชีวิต ในทำนองเดียวกัน

2. นิทานทรงเครื่อง

แบบเรื่องของนิทานทรงเครื่องนั้นมีแตกต่างหลากหลาย การวิเคราะห์จึงต้องกระทำเป็นเรื่องๆไป หากมีเรื่องใดคล้ายคลึงกัน จึงจะนำมาเข้าคู่เทียบเคียงไว้ด้วยกัน หนึ่ง ในการเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์นั้น หากแบบเรื่องในคัมภีร์มีเหตุการณ์หลายขั้นตอนหลายแบบ จะได้คัดมาเทียบเฉพาะขั้นตอนที่ใกล้เคียงกับชาคกที่สุด

¹ ทุกรายละเอียดชื่อเรื่องในภาคผนวก ข

สมุทโฆษชาตก (1) เหตุการณ์สำคัญของชาตกเรื่องนี้อยู่ที่ของวิเศษอันทำให้เหาะเหินได้ ซึ่งก็คล้ายคลึงกับแบบเรื่อง 575 ปีกของเจ้าชาย คังการเปรียบเทียบต่อไป

สมุทโฆษชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าชายสมุทโฆษอภิเษกกับนางวินทุมคี สมุทโฆษช่วยเหลือวิทยากรบาคเจ็บและได้พระขรรค์วิเศษตอบแทน ซึ่งพระขรรค์นี้จะทำให้เหาะเหินได้	แบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย (ตามคัมภีร์อินเดีย) 1. (b) พระราชาหรือเจ้าชายไคของวิเศษที่ทำให้เหาะเหินได้
สมุทโฆษพาวินทุมคีเหาะไปยังหิมพานต์	2. (a) พระเอกเหาะไปยังวังของพระราชาองค์หนึ่ง และได้เจ้าหญิงราชธิดาเป็นภรรยา (b) วังถูกวางยาม หรือมีหญิงแก่รับอาสาจับผู้บุกรุกด้วยอุบาย ซึ่งก็จับพระเอกไว้ได้ (c) ขณะพระเอกกำลังจะถูกลงโทษก็บังเอิญได้ม้าหรือของวิเศษคืนและเหาะหนีไป
วิทยากรลักพระขรรค์ ทำให้สมุทโฆษกับวินทุมคีต้องว่ายน้ำข้ามฟากและพลัดพรากกัน แต่ภายหลังก็พบกันโดยความพยายามติดตามหากัน ทั้งไคของวิเศษคืนด้วย	3. (a) พระเอกเหาะหนีไป และไปไคแต่งงานกับเจ้าหญิง (b) ของวิเศษซึ่งช่วยให้เหาะได้นั้นถูกไฟไหม้ พระเอกกับนางเอกจึงพลัดพรากกัน แต่ในที่สุดก็กลับมาพบกันโดยบังเอิญ
สำหรับการกลับมาพบกันนั้น วิธีการของนางวินทุมคีคล้ายคลึงกับในแบบเรื่องที่	

สมุททโฆษชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมเป็นชาย อันเป็นเรื่องราวที่นางเอกพยายามติดตามหาสามีของเธอ เปรียบได้ดังนี้ วิณฑุมคีสร้างศาลาเขียนภาพชีวิตประวัติของนางกับสมุททโฆษ และใช้คนคอยเฝ้าสังเกตกิริยาผิดปกติเมื่อเห็นภาพนั้น คือ หัวเราะ และร้องไห้สลับกันไป	แบบเรื่องที่ 881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมเป็นชาย 3. การกลับมาพบกัน (a) นางเอกแสดงรูปภาพไว้ในที่สาธารณะ และให้คนเฝ้าหรือตัวเธอเองเฝ้าคอยฟังคำวิจารณ์ของผู้มาดูภาพ (d) ค่ายวิชิตนั้น เธอก็ได้พบกับสามี

สมุททโฆษชาคกแตกต่างจากแบบเรื่องที่ 575 ตรงที่ พระเอกนางเอกพบกันก่อนที่จะได้ของวิเศษ จึงไม่มีตอนที่พระเอกลักลอบเข้าหานางเอกจนถูกจับได้ และถูกลงโทษอย่างในแบบเรื่องที่ 575 ทั้งการได้ของวิเศษที่ทำให้เหาะเหินเดินอากาศก็แตกต่างกัน ตามชาคกนั้น ผู้เรียบเรียงอาจจะต้องการแสดงความใฝ่ฝันของพระโพธิสัตว์เป็นพิเศษ การได้ของวิเศษจึงเป็นเรื่องของการตอบแทนบุญคุณจากผู้ที่พระโพธิสัตว์ได้ช่วยเหลือรักษาพยาบาล นอกจากนี้ในสมุททโฆษชาคก ของวิเศษมิได้สูญไปอย่างสิ้นเชิง แต่ได้กลับคืนมาภายหลังด้วยความช่วยเหลือของท้าวสักกะ อันเป็นการแสดงถึงบุญบารมีของพระโพธิสัตว์อีกประการหนึ่ง ในแง่ที่ได้รับความเอาใจใส่ช่วยเหลือจากเทพเจ้า

ชาคกอีกเรื่องหนึ่งซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกับสมุททโฆษชาคก ได้แก่ สุธนุชาคก (3) สุธนุชาคกมีปมสำคัญเกี่ยวกับของวิเศษที่ทำให้เหาะเหินเดินอากาศเช่นเดียวกัน ซึ่งก็สอดคล้องกับแบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย คังการ เปรียบเทียบต่อไปนี้

สุธนุชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าชายสุธนุมีม้าวิเศษเหาะได้	แบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย (ตามคัมภีร์อื่นเคียง) 1. (a) เจ้าชายโคม้าไม้เหาะได้จาก

สรุปชာตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เป็นน้ำซึ่งเกิดในวันเดียวกับเจ้าชาย เจ้าชายสุธนเหาะไปยังเมืองหนึ่ง และลักลอบเข้าหาเจ้าหญิงในปราสาท 7 ชั้น ในคืนที่ 4 ที่เจ้าชายลักลอบเข้าไป เจ้าหญิงตื่นคอยที่อยู่ จับเจ้าชายสุธนไว้ได้ และในที่สุดก็ได้เป็นสามีภรรยา พระบิดาของเจ้าหญิงให้ทดสอบ เดชาภาพของเจ้าชายด้วยการยิงธนู เจ้าชายพาเจ้าหญิงกลับเมือง ของตน เจ้าชายสูญเสียม้าไปในการรบ กับยักษ์ ทำให้ต้องพาเจ้าหญิงเดินเท้า และพลัดพรากกันเมื่อเรือโดยสารถูกพายุ ภายหลังเจ้าชายติดตามเอาม้าวิเศษ คืนได้ และได้พบกับเจ้าหญิงโดยอาศัย ภาพบนศาลาโรงทาน ซึ่งเจ้าหญิงสร้าง ไว้เพื่อค้นหาสามี เช่นเดียวกับใน สมุททโฆสชากก (เทียบได้กับแบบเรื่อง ที่ 881 A ตอนที่ 3 a) การรบกับยักษ์จนสูญเสียม้าใน สรุปชากกนี้ คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 813* ข้อต่อรองกับปีศาจ ดังนี้ เจ้าชายสุธน พาเจ้าหญิงและม้า พักในถ้ำอันเป็นเขตของยักษ์ ตก	ช่างไม้คนหนึ่ง 2. (a) เจ้าชายเหาะไปยังวังของ พระราชองค์หนึ่ง และได้เจ้าหญิง ราชธิดาเป็นภรรยา (b) วังถูกวางยาม หรือมีหญิงแก่ รับอาสาจับผู้บุกรุกด้วยอุบาย ซึ่งก็จับ พระเอกได้ (c) ขณะพระเอกกำลังจะถูกลงโทษ ก็บังเอิญได้ม้าหรือของวิเศษคืน และเหาะ หนีไป 3. (a) พระเอกหนีไป และไปได้แต่ง งานกับเจ้าหญิง (b) ของวิเศษที่ทำให้เหาะได้ถูก ใส่ไหม้ พระเอกกับนางเอกจึงพลัดพราก กัน แต่ในที่สุดก็กลับมาพบกันโดยบังเอิญ แบบเรื่องที่ 813* ข้อต่อรองกับปีศาจ : ไม่หลับนอนตลอด 3 คืน ชายผู้ยากจนทำพินันกับปีศาจว่าตน

สุธนชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
กลางคืนยักษ์มาถามว่า ใครพักในศาลานี้ ครั้งที่ 1 และ 2 เจ้าชาย และม้า เป็นผู้ตอบ ครั้งที่ 3 เจ้าหญิงเฉลอหลับไป ไม่ตอบคำถาม ยักษ์จึงเข้ามาในศาลาได้ และเกิดรบกัน ยักษ์จับม้าไปได้	จะไม่หลับนอนตลอด 3 คืน เพื่อแลกกับเงินก้อนใหญ่ เมื่อปีศาจมาถามเขาว่า หลับอยู่หรือไม่ เขาก็ตอบว่ากำลังคิดเช่นนั้นๆอยู่ ปีศาจก็กลับไปตรวจดูว่า เรื่องที่เขาคิดนั้นเป็นจริงหรือไม่ เป็นเช่นนั้นตลอด 3 คืน ชายผู้นั้นจึงชนะและได้รางวัลไป ชายร่ำรวยอีกผู้หนึ่งไปทำพินกับปีศาจบ้าง แต่สารภาพว่าเขาหลับไป ปีศาจจึงได้วิญญาณของเขาไป

สุธนชาตกต่างจากสมุทโฆษชาตกที่ประเภทของของวิเศษ การได้มาและการสูญเสียของวิเศษนั้น การได้แต่งงานกับเจ้าหญิงก็มีวิธีการต่างกัน การทดสอบฝีมือยิงธนูของเจ้าชายสุธนนั้นคล้ายคลึงกับในสุธนชาตก (2) และพาลุชาตก (50) ซึ่งพระเอกถูกบิดาของนางเอกทดสอบฝีมือด้วยวิธีการคล้ายคลึงกัน อย่างไรก็ตาม สุธนชาตกมีส่วนใกล้เคียงกับแบบเรื่องที่ 575 มากกว่าสมุทโฆษชาตก เพียงแต่สุธนชาตกมีการผจญภัยในแดนยักษ์เพิ่มเข้ามา การผจญภัยดังกล่าวมีลักษณะเป็นไปตามโครงสร้างชีวิตของพระเอกแบบวีรบุรุษในนิทานทรงเครื่อง กล่าวคือ เหตุการณ์ในชีวิตมีทั้งการปราบ และการปล่อย การปราบคือปราบศัตรู และการปล่อยก็คือ การไต่รับอิสตรีเป็นรางวัลของความเหนื่อยยาก¹ เจ้าชายสุธนก็ผ่านการปราบ คือรบกับยักษ์ ถึงแม้จะไม่ได้ชัยชนะเด็ดขาด และการปล่อยก็คือ การไต่รับนางสาวของยักษ์นั้นกับบริวารเป็นภรรยา

สุธนชาตก (2) โครงเรื่องใหญ่คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 400 ชายผู้ติดตามหาภรรยาที่หายไป คังนี้

¹ กิ่งแก้ว อัดถากร, "ตัวละครในเทพนิยายและนิทานทรงเครื่อง" ใน คติชนวิทยา เอกสารนิเทศการศึกษา ฉบับที่ 184 (กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศกรรม การศึกษาศึกษา, 2519), หน้า 163.

สุธนชาคก	แบบเรื่องในคัชนี
นายพรานช่วยนาคราชาให้พ้นจาก เวทมนตร์ ของพราหมณ์ นายพรานขอยืมนาคบาศของ นาคราชามาจับกินนรี พรานพบกินนรี เล่นน้ำในสระ พรานใช้นาคบาศจับกินนรีมโนห์รา และยึดปีกหางของนางไว้ นำตัวนางมา ถวายให้เป็นภรรยาเจ้าชายสุธน พระสุธนยกทัพจากเมืองไปทำศึก นางมโนห์ราถูกจับบุชายัญ นางออก อุบายขอปีกหางและบินหนีไป นางมโนห์ราฝากแหวนและของ วิเศษไว้กับฤาษี เพื่อให้กับพระสุธน และ บอกวิธีที่จะตามไปยังเมืองของนาง ซึ่ง ต้องผ่านอุปสรรคนานา เช่น ต้องให้นก คาบขี้มป้าหวาย, ผ่านช้างที่กำลังต่อสู้ กัน, ผ่านเขาน้ำร้อนยอดกระหม่อมกัน ฯลฯ	แบบเรื่องที่ 500 แหวนวิเศษ (ตามคัชนี อินเคีย) 1. (d) พระเอกช่วยชีวิตงูตัวหนึ่ง และ ช่วยคำแนะนำจากงูนั้น ก็ขอแหวนวิเศษ เป็นรางวัลจากพญางู แบบเรื่องที่ 400 ชายผู้คิดความหาภรรยา ที่หายไป 1. พระเอก (e) เจ้าชายออกล่าสัตว์ 2. เจ้าหญิงผู้ถูกสาป (e) หญิงสาวในร่างหงส์ พระเอก ขโมยขนหงส์ไป และจะคืนให้ก็ต่อเมื่อนาง ยอมแต่งงานกับเขา 3. พระเอกจากภรรยากลับบ้านเมือง 4. การสูญเสียภรรยา (d) นางหงส์พบขนหงส์และบินหนีไป 5. การค้นหา (a) พระเอกออกเดินทางค้นหา (g) พระเอกจะต้องปีนภูเขาส่งโดย ไม่เหลียวมองมาข้างหลัง (j) (คัชนีอินเคีย) นักพรตช่วยเหลือ พระเอก (k) (คัชนีอินเคีย) พระเอกได้รับ ของวิเศษ

สุธนชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระสุธนตามไปถึง ไล่แหวนลงในหม้อน้ำที่จะนำไปให้นางมโนห์ราอาบ บิดาของนางมโนห์ราทดสอบความสามารถของพระสุธนโดยให้ยิงธนูทะลุเป้าที่ซ้อนๆกันหลายชั้น ฯลฯ ประการสุดท้ายคือ ชีตวันางมโนห์ราในหม้อที่น้องทั้ง 7 ซึ่งพระสุธนทำได้โดยความช่วยเหลือของท้าวสัถกะที่แปลงเป็นแมลงวันบินวนรอบศีรษะของนาง	6. การพบกัน (d) พบและจำกันได้โดยแหวนในขนมเค้ก (e) พระเอกจะต้องผ่านการทดสอบฝีมือ หรือทำงานที่กำหนดให้ <u>แบบเรื่องที่ 313</u> หญิงสาวช่วยเหลือในการหลบหนีของพระเอก 2. (d) พระเอกจะต้องชู้ตัวภรรยาจากบรรดาพี่น้องซึ่งดูเหมือนกันทั้งหมด ซึ่งพระเอกก็ชู้ได้ถูกต้อง โดยจำได้ว่าภรรยา มีนิ้วขาดหายไปนิ้วหนึ่ง

ข้อแตกต่างประการหนึ่งระหว่างสุธนชาตกกับแบบเรื่องที่ 400 คือ ในสุธนชาตก ผู้ที่จับนางกินนรีได้มิใช่เป็นผู้ที่แต่งงานกับนาง ส่วนเหตุการณ์อื่นๆ ใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่ อนึ่ง เหตุการณ์ที่พระเอกติดตามภรรยา ผ่านหนทางวิบากไปยังเมืองของนาง ตลอดจนการทดสอบฝีมือพระเอกนั้น ยังปรากฏใน พากุลชาตก (50) อีกเรื่องหนึ่ง แต่เหตุการณ์ตอนต้นอันเป็นปมสำคัญของเรื่องนั้นเป็นคนละแบบ จึงมิได้นำมาเข้าคู่กัน ณ ที่นี้

สุกมิตตชาตก (9) คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 938 พลาสติคส์ เหตุการณ์ที่ดำเนินไปใกล้เคียงกับแบบเรื่องที่ 938 ในคัมภีร์ แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย มากกว่า

คัมภีร์

สุภมิตตชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้าสุภมิตตพาพระมเหสีและพระโอรสทั้งสองหนีจากเมือง เพราะไม่ต้องการทำศึกกับผู้ทีคิดจะชิงบัลลังก์ ขณะข้ามแม่น้ำ พระมเหสีก็ถูกนายเรือสำเภพาตัวไป บุญบารมีคุ้มครองพระมเหสีทำให้นายสำเภไม่สามารถเข้าใกล้นางได้ พระโอรสทั้งสองที่ถูกทิ้งให้คอยอีกฟากหนึ่งของแม่น้ำ ก็ถูกพรานแห่น้ำตัวไปเลี้ยง ราชรถเสี้ยงหายแห่งตักสิลา มาเกยพระเจ้าสุภมิตต พระองค์จึงได้ครองเมืองนั้น พระโอรสองค์หนึ่งเล่าประวัติ	<u>แบบเรื่องที่ 938</u> พลาสิคัส (ตามคัมภีร์อินเดีย) 1. สัญญาอันไม่รอบคอบ พระราชา พระมเหสี และโอรสทั้งสองจำต้องเดินทางรอนเร่ในสุสานะยากไว้ (a) พระราชาอนุญาตให้ขอทานขอสิ่งอันพึงประสงค์ขอทานนั้นก็ขอพระราชอาณาจักร (b) พระราชาจากเมืองควัยเหตุผลอื่นๆ 2. การพลัดพราก (a) พ่อค้าผู้ร่ำรวยเห็นพระมเหสีและชิงพระนางไป (b) พระมเหสีอธิษฐานขอให้ร่างกายของนางเต็มไปด้วยบาดแผล เพื่อว่าพ่อค้าจะได้ไม่ลวนลามนาง (c) ขณะข้ามแม่น้ำ พระราชาก็พลัดจากโอรสทั้งสอง (d) พระโอรสทั้งสองถูกชาย (หรือหญิง) ยากจนนำไปเลี้ยง (e) พระราชาได้รับเลือกให้ครองบัลลังก์ต่างเมือง จากการที่ช้างเสี้ยงหายมากำนับพระองค์ 3. พระราชาพบครอบครัวของพระองค์ (a) พระราชายังเฝ้าอยู่ไคยินพระ

สุภมิตตชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ชีวิตให้พระโอรสอีกองค์หนึ่งฟัง พระมเหสีบังเอิญได้ยินก็ออกมาพบ พระเจ้าสุภมิตตจะลงโทษพระโอรส ทั้งสองด้วยความเข้าใจผิด กระทั่งมีการ ไต่สวน จึงจำพระโอรสได้ และไป พบพระมเหสี	มเหสีและพระโอรสเล่าชีวิตแก่ตนหลังให้ กันฟัง พระองค์ก็จำพระมเหสีและพระ โอรสได้ และทั้งหมดก็ได้กลับคืนสู่บ้านเมือง เดิม

สุภมิตตชาตกนี้เป็นชาตกเรื่องหนึ่งซึ่งตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์โดยตลอด ในที่นี้
ตรงกับ คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย

ลิตธิสารชาตก (36) ชาตกเรื่องนี้ประกอบด้วยแบบเรื่องที่ 567 A, 566
หัวใจพิเศษของนกกับพี่น้องที่พลัดพรากกัน และของวิเศษ 3 อย่างกับผลไม้วิเศษ ตาม
ลำดับ ดังนี้

ลิตธิสารชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ลิตธิสารกับบุญสารซึ่งเป็นเพื่อน สนิทกันถูกขับจากเมืองเนื่องจากเที่ยว รังแกเด็กอื่น รุกขเทวดาบอกให้เด็กทั้งสองฆ่า กวางทอง ผู้ที่กินตาชวาชงกวางจะได้	แบบเรื่องที่ 567 A หัวใจพิเศษของนก กับพี่น้องที่พลัดพรากกัน 1. พี่ชายน้องชายร่อนเร่ไปในป่า (a) เด็กชายทั้งสองถูกจับจากเมือง เนื่องจากมารดาเลี้ยงกล่าวหาว่าทั้งสอง รังแกนาง (b) เด็กทั้งสองถูกขับด้วยสาเหตุอื่น 2. ของวิเศษ (a) ทั้งสองพบของวิเศษ (นก ผลไม้ ฯลฯ) ซึ่งเมื่อกินแล้ว จะทำให้

สิทธิสาร ซาก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เป็นจักรพรรดิ ส่วนผู้ที่กินตาข่ายจะมีแก้ว ร่วงจากปาก ซึ่งสิทธิสารก็กินตาข่าย และบุญสารกินตาข่าย เด็กทั้งสองแยกทางกันตามทิศที่ เทวคามอก ราชรถเสด็จมายาเกยสิทธิสาร เชิญไปเป็นกษัตริย์แห่งมิดิลา บุญสารได้แต่งงานกับราชธิดา แห่งกุสมกบุรี พระราชาเมืองนั้นคิดฆ่า บุญสารเพื่อแห้วท้องเอาแก้ว แต่เทวคา มาช่วยไว้ได้ บุญสารแก้แค้นผู้คิดร้าย บุญสารพาภรรยาเดินทางไปยัง เมืองของสิทธิสาร ทั้งสองแลกเปลี่ยน เนื้อตากวาง ส่วนของคนที่เหลืออยู่ให้ กันกิน และเมื่อสิทธิสารตาย บุญสารก็ ครองราชย์แทน	คนหนึ่งได้เป็นพระราชา อีกคนหนึ่งร่ำรวย 3. การผจญภัยของเด็กคนพี่ (a) พี่น้องพลัดพรากกัน (c) ในเมืองนั้น พระราชาเพิ่ง สวรรคต และช่างเสด็จหายเลือกเด็ก คนพี่เป็นพระราชาแทน 4. การผจญภัยของเด็กคนน้อง (e) เด็กชายคนน้องซึ่งมีอำนาจ วิเศษทำให้เกิดทอง หรือเพชรพลอย ถูกกษัตริย์เมืองหนึ่งจับขังคุก และบังคับ ให้ผลิตทอง 5. การกลับมาพบกัน (a) น้องชายเดินทางไปยัง ราชอาณาจักรของพี่ พี่ชายจำน้องได้ และ แต่งตั้งให้น้องเป็นนายกรัชมณฑล
ในส่วนที่เป็นการผจญภัยและการแก้แค้นของบุญสารนั้นคล้ายคลึงกับแบบเรื่อง ที่ 566 ดังนี้ บุญสารที่มีแก้วร่วงจากปาก	แบบเรื่องที่ 566 ของวิเศษ 3 อย่างกับ ผลไม้วิเศษ 1. ของวิเศษ (a) ชายหนุ่ม 3 คน ได้รับของวิเศษ

สิทธิสารชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ยามยัม ถูกพระราชผู้เป็นบิดาของภรรยา คึกฆ่าเพื่อแหะทองเอาแก้ว แต่แหะคา ช่วยไว้ได้ และบังเอิญไค้ของวิเศษ 3 อย่าง จากยักษ์ คือ คนที่น้ำทิพย์ซึ่งชุบ ชีวิตได้ หาวิเศษซึ่งเอาของใส่แล้วจะ กลายเป็นเงินและทอง และรองเท้า วิเศษซึ่งสวมแล้วแหะไค้ ภรรยาของนุญสารลงสามี่ไปเที่ยว หิมพานต์ขโมยของวิเศษขณะนุญสารหลับ และหนีกลับเมือง แหะคามายอกนุญสารถึงผลไทร วิเศษ ซึ่งกินแล้วกลายเป็นสัตว์ต่าง ๆ เช่น ลิง, หมี, นก นุญสารกลับวัง เอาผลไทรที่กิน แล้วกลายเป็นลิงให้พระราช พระมเหสี และมหาดชนกิน แล้วพากภรรยาไปเมืองอื่น	จากคนแคะหรือเจ้าหญิงผู้ถูกสาปคน ละอย่าง (b) กระเป่าซึ่งมีเงินเต็มอยู่เสมอ (c) หมวกซึ่งสวมแล้วแหะไค้ (d) เขาสัตว์ซึ่งเป่าให้เกิดกอง ทหารไค้ 2. การสูญเสียของวิเศษ (a) พระเอกสูญเสียของวิเศษไปที่ละอย่าง เพราะเจ้าหญิง ซึ่งพระเอกเล่นไฟควายนั้น ขโมยไป 3. แอปเปิ้ลวิเศษ พระเอกพบแอปเปิ้ลซึ่งกินแล้วเกิดเขา ออกขึ้นบนศีรษะ และผลไม้ซึ่งกินแล้วเขานั้นหายไป 4. การไค้ของวิเศษคืน (a) พระเอกกลับไปทิวัง หาทางให้ เจ้าหญิงกินแอปเปิ้ลไค้ และก็มีเขาก ออกขึ้นบนศีรษะของเธอ (b) พระเอกเรียกร่องเอาของวิเศษ ที่ เจ้าหญิงขโมยไปคืนแลกกับการทำให้เขา บนศีรษะของเธอหายไป

สิทธิสารชาคกต่างจากแบบเรื่องที่ 566 ที่พระเอกมิไค้แก้แค้นภรรยาผู้ขโมยของวิเศษ แต่กลับไปแก้แค้นบิดามารดาของภรรยาและประชาชนในเมืองนั้น วันภรรยาแต่ผู้เฝ้า ทั้งนี้อาจเป็นได้ว่า การกระทำของภรณานี้เนื่องมาจากแรงยุของบิดา

มารคาและประชาชน มีใจความตั้งใจของตัวเธอเอง ซาคกอีกเรื่องหนึ่งมีเหตุการณ์คล้ายคลึงกับสิทธิสารซาคกนี้ ได้แก่ นรชิวกรฐินทานซาคก (37) ซึ่งคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ในภาคหลังของสิทธิสารซาคกหรือตอนที่เทียบได้กับแบบเรื่องที่ 566

นรชิวกรฐินทานซาคก (37) ตอนต้นของซาคกเรื่องนี้ เป็นนิทานอิงศาสนา โดยกล่าวถึงอันนิสงส์ของการถวายกรฐินทาน ผู้ที่ร่วมถวายกรฐินทานจะกลับชาติมาเกิดในสภาพที่ดีมากน้อยตามส่วนที่ตนเคยร่วมในการถวายกรฐิน ดังพระเอกของเรื่อง เกิดเป็นพ่อค้า เพราะได้ช่วยเหลือในการถวายกรฐินพอควร กฎมที่ผู้รับผิดชอบเต็มที่ในการถวายกรฐินกลับชาติมาเกิดเป็นเทวดา ส่วนผู้ที่ไม่สนใจร่วมถวายกรฐินเลย หิ้งๆที่มีผู้ชักชวนแล้ว ก็กลับชาติมาเกิดเป็นสัตว์ต่างๆ เช่น เสือ นก หรือ ยักษ์ เรื่องราวที่ดำเนินต่อมา เป็นนิยายชีวิต คือเป็นเรื่องของพ่อค้า อันคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 566 ดังนี้

นรชิวกรฐินทานซาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พ่อค้าได้แก้ว 7 ประการ จากเทวดา พ่อค้าถูกใส่ความว่าร้ายเพราะการโจรกรรม จึงถูกบิคาของภรรยากับบุตร เศรษฐีในเมืองนั้นจับไปปล่อยป่า เทวดาบอกพ่อค้าถึงกิ่งไม้ที่กินแล้วจะกลายเป็นลิง และกินแล้วรูปงาม หรือไม่มีโรค พ่อค้ากลับไปบ้าน เอากิ่งไม้ที่ทำ	<u>แบบเรื่องที่ 566</u> ของวิเศษ 3 อย่าง กับผลไม้วิเศษ 1. ของวิเศษ ชายหนุ่ม 3 คน ใ้รับของวิเศษจากคนแคะหรือเจ้าหญิงผู้ถูกสาปคนละอย่าง 2. การสูญเสียของวิเศษ พระเอกสูญเสียของวิเศษไปที่ละอย่าง เพราะเจ้าหญิง ซึ่งพระเอกเล่นไฟควายนั้นเป็นผู้ขโมยไป 3. แอปเปิ้ลวิเศษ พระเอกพบแอปเปิ้ลซึ่งกินแล้วเกิดเขางอกขึ้นบนศีรษะ และผลไม้ซึ่งกินแล้วเขานั้นหายไป 4. การไ้ของวิเศษคืน พระเอกกลับไปวัง หาทางให้เจ้าหญิง

นรชีวกฐินทานชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ให้กลายเป็นลิงให้บิดาของภรรยาและบุตร เศรษฐีในเมืองนั้นกิน แล้วจับลิงทั้งหมดปล่อยป่า	กินแอปเปิ้ล และก็มีเขางอกขึ้นบนศีรษะของนาง พระเอกเรียกร้องให้นางคืนของวิเศษที่ขโมยไปเพื่อแลกกับการรักษา

ในนรชีวกฐินทานชาคกนี้ ภัยของพระเอกมิได้เนื่องมาจากของวิเศษอย่างในแบบเรื่องที่ 566 หรือในสิทธิสารชาคก แต่มาจากทรัพย์สมบัติที่ได้จากเหวคาทำให้ร่ำรวยจนผู้อื่นริษยา ถูกใส่ความและถูกจับไปปล่อยป่า นอกจากนั้นกิ่งไม้วิเศษที่พระเอกได้มานั้นมิได้ก่อผลทางร้ายหรือรักษาผลร้ายนั้นเท่านั้น แต่ยังทำให้เกิดผลดีอื่นๆ เช่น ทำให้รูปงาม ทำให้มีกำลังมาก, ทำให้มีปัญญามาก อีกด้วย ซึ่งต่างจากแบบเรื่องที่ 566 ผลไม้วิเศษเพียงแต่ทำให้เกิด เขามนศีรษะ หรือทำให้เขานั้นหายไปเท่านั้น ส่วนการแก้แค้นนั้น นรชีวกฐินทานชาคกคล้ายคลึงกับสิทธิสารชาคก ที่ผู้ถูกแก้แค้นคือบิดาของภรรยาและคนอื่นๆ ยกเว้นภรรยา อย่างไรก็ตามภรรยาของพระเอกในนรชีวกฐินทานชาคกนี้ก็มีได้มีบทบาทในทางร้ายต่อพระเอกแต่อย่างใด

ปาจิตตกุมารชาคก (39) ชาคกเรื่องนี้อาจเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์ได้ 4 แบบเรื่อง ในแต่ละตอน คือ แบบเรื่องที่ 930 A ภรรยาที่พรหมลิขิตไว้แล้ว แบบเรื่องที่ 977 โจรกับชายหญิงที่หนีตามกันมา แบบเรื่องที่ 612 ใบไม้ 3 ใบของงู แบบเรื่องที่ 881 เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมตนเป็นชาย ดังนี้

ปาจิตตกุมารชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าชายปาจิตตกุมาร ได้รับคำทำนายว่า เนื้อคู่ของพระองค์อยู่ในครรภ์ของหญิงหม้ายที่มีเงาคลกกัน เจ้าชายรับอาสาทำงานให้หญิงหม้าย แลกกับการแต่งงานกับ	แบบเรื่องที่ 930 A ภรรยาที่พรหมลิขิตไว้แล้ว เจ้าชายได้รับคำทำนายว่าจะต้องอภิเษกกับหญิงชานา เจ้าชายพยายามจะฉีกคำทำนายนั้นโดยทำร้ายหญิงผู้นั้นจะให้ตาย แต่นางก็รอดชีวิตมา ภายหลัง

ปาจิตตุมารชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ธิดาซึ่งจะเกิดจากนาง เมื่อเด็กนั้นเติบโตขึ้น เหตุการณ์ตอนนี้ ต่างกันตรงที่ในชาตก พระเอกพยายามจะให้ขึ้นไปตามคำทำนาย โดยเสาะหาหญิงหม้ายผู้นั้น และรับใช้นางเพื่อขอแต่งงานกับธิดาที่จะเกิดจากนาง ในขณะที่แบบเรื่องที่ 930 A พระเอกพยายามอย่างยิ่งที่จะเนินคำทำนาย แต่ก็ไม่สำเร็จ อย่างไรก็ตาม นิทานทั้งสองเรื่องมีความคิดเห็นตรงกันว่า คำทำนายหรือโชคชะตานั้นมีจริง และเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้	เจ้าชายก็มาหลงรักและอภิเษกกับนาง แล้วจึงพบรอยแผลซึ่งเกิดจากน้ำมือของคนที่เคยพยายามฆ่านาง

ปาจิตตุมารชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางเอกถูกเจ้าชายแห่งเมืองนั้นลักพาตัวไป พระเอกและนางเอกฆ่าเจ้าชายแล้วพากันหนีไป พบพรานป่า ซึ่งฆ่าพระเอกตายแล้วพานางเอกไป นางเอกแสร้งทำค้กับพราน แล้วฆ่าพรานขณะเผลอ นางเอกชุบชีวิตพระเอกด้วยสมุนไพรวิเศษ ซึ่งได้จากการขี้เณระของงูเห่ากับพังพอน เหตุการณ์ก่อนหน้านี้ที่นางเอกได้สมุนไพรวิเศษนั้นคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 612 บางตอน ดังนี้	แบบเรื่องที่ 977 โจรกับชายหญิงที่หนีตามกันมา ชายหญิงคู่หนึ่งหนีตามกันมา ถูกโจรไล่ตาม พระเอกฆ่าโจรตายหมด เหลือเพียงคนเดียวที่ร้องขอชีวิต แต่พอได้โอกาส โจรนั้นก็ฆ่าพระเอกเสีย นางเอกแสร้งทำเป็นรักโจร และฆ่าโจรขณะเผลอ เทพเจ้าซึ่งได้ยินเสียงร่ำไห้ของนางเอก ช่วยชุบชีวิตพระเอก แบบเรื่องที่ 612 ใบไม้ 3 ใบของงู เนื้อความตอนต้นกล่าวถึง พระเอกซึ่งสัญญาว่าภรรยาว่า หากนางตายก่อน เขาจะยอมตนถูกฝังพร้อมกับนาง ซึ่งปรากฏ

ปาจิตตกumarชาคก	แบบเรื่องในคัชนี
ท้าวสักกะและพระมาตลีแปลงเป็นงูเห่าและพองอกกั๊กกันตายและชুবชีวิตให้กันด้วยสมุนไพรวิเศษ นางเอกจึงได้ใช้สมุนไพรนั้นชুবชีวิตพระเอก เหตุการณ์ในแบบเรื่องที่ 612 คำเน้นต่อไปถึงการนอกใจของภรรยา และความพยายามฆ่าพระเอก ซึ่งไปปรากฏในปาจิตตกumarชาคก อย่างไรก็ตาม ในคัชนีแบบเรื่องนี้ทานพื้นเมือง กล่าวว่า ชั้นตอนที่ 2 การชুবชีวิตนี้ บางครั้งก็ปรากฏโคด ๆ แต่ในปาจิตตกumarชาคกนี้ ปรากฏผสมกับแบบเรื่องอื่นๆ เนื้อความตอนต่อไปของปาจิตตกumarชาคกคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 881 A ดังนี้	ว่า นางก็ตายหลังจากนั้นไม่นาน 2. การชুবชีวิต (a) ในอุโมงค์ฝังศพ พระเอกได้เห็นงูชুবชีวิตงูอีกตัวหนึ่งช่วยไขไขไขได้ใช้ไขไขไขนั้นชুবชีวิตภรรยา
นางเอกถูกสามเฒ่าชิงตัวไป แต่นางออกอุบายให้สามเฒ่าปีนต้นไม้เคือแล้วนางเอาหนามสะโคนต้นไม้มาได้ นางเอกอธิษฐานขอให้ตนกลายเป็นชาย นางเอกใช้สมุนไพรวิเศษชুবชีวิตเจ้าหญิงแห่งจัมปาก นางเอกบวชและได้เป็นพระสังฆราช	แบบเรื่องที่ 881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมตนเป็นชาย 1. เจ้าชายกับเจ้าสาวของพระองค์พลัดกันในปี (a) นางเอกหลบหนีจากผู้พยายามจะเกี่ยวพานาง 2. ประสบการณ์ในต่างแดน นางเอกปลอมเป็นชาย และได้รับเลือกเป็นพระราชหรือได้รับตำแหน่งสูงส่งในต่างแดน (b) นางเอก "แต่งงาน" กับเจ้าหญิง 3. การกลับมาพบกัน

ปาจิตกถุมารชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางเอกให้เขียนภาพชีวประวัติของตนกับสามีไว้ที่ศาลา ใช้คนคอยเฝ้าสังเกตกิริยาของผู้มาชมภาพ และพบว่าพระเอกเห็นภาพแล้วร้องไห้ (นางเอกอธิษฐานขอกลับคืนเป็นหญิง)	(a) นางเอกแสดงภาพไว้ในที่สาธารณะ และตัวนางหรือคนที่จัดไว้คอยเฝ้าฟังคำวิจารณ์ของผู้มาชมภาพ (d) ค่ายวิธินี้ นางก็ได้พบสามี

ปาจิตกถุมารชาดก ต่างจากแบบเรื่องที่ 881 A เล็กน้อย ตรงที่การกลายเป็นชายของนางเอกนั้น มิได้เป็นเพียงแค่ปลอมตน แต่กลายเป็นชายไปจริงๆ ค่ายการอธิษฐานเมื่อพบสามีแล้ว จึงต้องอธิษฐานขอกลับคืนเป็นหญิงดั้งเดิม ส่วนในแบบเรื่องที่ 881 A นั้น นางเอกเพียงแค่ปลอมตัวเท่านั้น การที่นางเอกในปาจิตกถุมารชาดก ต้องอธิษฐานให้กลายเป็นชายไปโดยแท้จริงนั้น อาจเป็นได้ว่า นางต้องการความปลอดภัยอย่างแน่นอน มั่นใจ เพราะนางประสบความยุ่งยากจากความเป็นหญิงงามของคนมามาก ถึงกับเป็นเหตุให้สามีต้องตาย ดังนั้น แม้จะปลอมตนเป็นชาย ก็ยังอาจไม่ปลอดภัยที่สุด อาจมีผู้จับได้ภายหลัง จึงต้องขอเป็นชายไปโดยแท้จริงเสียเลย

สังขปัดตชาดก (41) ชาดกเรื่องนี้กำลังกัณฑ์ระหว่างนิทานศาสนากับนิยายชีวิต กล่าวคือ เป็นเรื่องซึ่งแสดงถึงความศรัทธาต่อการบริหารทานของพระโพธิสัตว์ และในขณะเดียวกันก็เป็นเรื่องราวความศรัทธาต่อผู้เป็นที่รักของหญิงคนหนึ่ง ซึ่งก็คือเจ้าหญิงรัตนาวดีด้วย ดังได้กล่าวแล้วว่า นิทานศาสนาส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เรียบเรียงขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสั่งสอน สังขปัดตชาดกนี้ ก็เข้าใจว่าเป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นใหม่เช่นกัน และแม้ในส่วนที่เป็นนิยายชีวิต ก็มีลักษณะสั่งสอน หรือแสดงตัวอย่างของกุลสตรี ซึ่งก็เป็นไปตามวัฒนธรรมและค่านิยมของท้องถิ่นเคียงอันเป็นแหล่งกำเนิดของชาดก และไทยซึ่งรับถ่ายทอดชาดกมาสตรีจะต้องเชื่อฟัง ยกย่องนับถือสามี สังขปัดตชาดก ไม่อาจเทียบเคียงกับแบบเรื่องหนึ่งใดในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง หรือ คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดียได้ แต่อาจจะกล่าวถึงโครงเรื่องเป็น 2 ตอนได้ดังนี้

ตอนที่ 1 ศรัทธาในการบริจาค สังฆปัทมกุมารมีความศรัทธากล้าเสียสละในการบริจาคอย่างยิ่ง แม้จะไร้รับทุกขเวทนาจากการสูญเสียดวงตาทั้งสองข้าง เพราะถูกพราหมณ์โลภมากครักออกหมายจะชิงแหวน สังฆปัทมกุมารก็ยังไม่โกรธเคืองพราหมณ์นั้น และอ้างความบริสุทธิ์ใจของคนคือพราหมณ์มาอธิบายให้ดวงตาข้างหนึ่งของคนคืนก็ได้

ตอนที่ 2 ศรัทธาในผู้เป็นที่รัก เจ้าหญิงรัตนาวศีร์กและชื่อนี้ศัลยต่อสังฆปัทมกุมารเมื่อได้ข่าวว่าสังฆปัทมกุมารสูญหายไปไหนเลย ก็รู้สึกสำหรัรักษาดี เพื่อให้สังฆปัทมกุมารรอดชีวิต ครั้นได้พบสังฆปัทมกุมารในสภาพยากจน ข้ำคาบอดทั้งสองข้าง นางก็มีใจรักเกื้อจยยอมอภิเษกด้วย และยังจงรักภักดี ยกย่องนับถือสามีเสมอ เมื่อสามีเข้าใจผิดว่านางดูหมิ่นก็สามารถอ้างความบริสุทธิ์ใจของนางมาอธิบายให้ดวงตาข้างหนึ่งของสามีคืนได้

เป็นที่น่าสังเกตว่า สังฆปัทมกุมารซึ่งสามารถทนต่อความโศกเศร้าและความทุกขเวทนาแสนสาหัสเมื่อถูกควักดวงตา เหตุใดจึงกลายมาเป็นคนใจน้อย หุนหันพลันแล่น คำนโกรธกรรยาค้วยเรื่องเล็กน้อยเพียงเรียกแล้วนางไม่ขานตอบเท่านั้น อนึ่ง นอกเหนือไปจากความศรัทธาในการบริจาคและความศรัทธาในผู้เป็นที่รักดังที่กล่าวมาแล้ว ซาคกเรื่องนี้ยังสอดแทรกทัศนะเกี่ยวกับ กงเวียนกำเวียนไว้ด้วย กล่าวคือ พราหมณ์ผู้ควักดวงตาสังฆปัทมกุมารเพื่อชิงแหวนนั้น ต่อมาก็ถูกโจรควักดวงตาชิงแหวนไปเช่นกัน อันเป็นผลกรรมที่ตามสนองเกือบจะทันที ทัศนะและเหตุการณ์ที่สอดแทรกมาดังกล่าว ทำให้ซาคกเรื่องนี้มีลักษณะของการสั่งสอนชัดเจนยิ่งขึ้น

จินตเสนาซาคก (42) เป็นซาคกเรื่องสั้นๆ เนื้อหาตอนต้นเป็นนิทานศาสนา กล่าวถึง อานิสงส์ในการซ่อมแซมพระพุทธรูป ส่วนเนื้อหาของตอนที่เป็นนิยายชีวิตมีสาระสำคัญอยู่ที่การทดสอบฝีมือธนูเพื่อชิงนางเอก และการผจญยักษ์ ซึ่งพระเอกก็สามารถผ่านการทดสอบและปราบยักษ์ได้โดยง่ายดาย ไม่มีปมขัดแย้งมากมาย การดำเนินเรื่องสั้นและเรียบราว เพียงผ่านจากเหตุการณ์หนึ่งไปสู่อีกเหตุการณ์หนึ่งเท่านั้น พระเอกประสบความสำเร็จโดยไม่ต้องใช้ความมานะพยายาม ไม่ต้องผจญภัย ไม่มีความเหนื่อยยาก และไม่มีเหตุการณ์ที่น่าตื่นเต้นนัก จากเนื้อเรื่องที่สั้นและเรียบราวจึงกล่าวทำให้จินตเสนาซาคกไม่มีลำดับเหตุการณ์ต่อเนื่องที่อาจเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมืองได้

จินตเสนาชาคกมีลักษณะคล้ายจะเป็นนิทานวีรบุรุษ กล่าวคือแสดงถึงความสามารถของพระเอก ได้รับนางเอกเป็นรางวัล และมีการผจญภัยประกอบ แต่เนื้อเรื่องสั้น และไม่มีการผจญภัยเท่าไรนัก

สีโสรวชาคก (44) คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 939 พระเจ้าพิโรธ ดังนี้

สีโสรวชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้าสีโสรวราชไม่ยอมบวงสรวงพระเสาร์ ทั้งยังคิดต่อต้าน จึงประสบเคราะห์กรรมต่างๆ ตั้งแต่เกิดคลุ้มคลั่ง ชี้ออกจากเมือง ชวานาเห็นทรัพย์สมบัติของพระองค์ที่ติดกายไป เป็นทรัพย์สินของตนที่หาย จึงแย่งชิงและลงโทษพระองค์ พระองค์ต้องไปเป็นขอทาน พระองค์พบเจ้าหญิงผู้มีเมตตา และได้นางเป็นภรรยาจนมีลูก พระราชผู้เป็นบิดาของเจ้าหญิงหาเรื่องใส่ความพระเจ้าสีโสรวราช และจับพระองค์จองจำ จากการไต่สวน ฐานะอันแท้จริงของพระองค์ก็เปิดเผยขึ้น ทรัพย์สมบัติของพระองค์ก็ปรากฏรูปดังเดิม และได้กลับคืนรวมทั้งกลับคืนสู่ราชอาณาจักรด้วย	แบบเรื่องที่ 939 พระเจ้าพิโรธ 1. กษัตริย์องค์หนึ่งทำให้พระเจ้าขุนเคื่อง พระองค์สูญเสียราชสมบัติและโชคกลาง และต้องเดินทางรอนเร่เป็นแรมปี (a) พระราชินีถูกชิงไปจากพระองค์ (b) พระองค์ต้องทำงานต่ำต้อย (c) มิตรคนหนึ่งให้ที่พักอาศัยแก่พระองค์ กระทั่งพระองค์เห็นสร้อยล้ำค่า อันทรธานไปต่อหน้าจึงต้องเสด็จหนี เพราะรู้ว่าจะต้องถูกสงสัย 2. การกลับคืนสู่สภาพเดิม พระราชอาองค์นั้นกลับคืนสู่ยศศักดิ์โดยบังเอิญ (a) พระราชินี (และพระโอรส) กลับคืนมา

นอกจากจะคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 939 นี้แล้ว สิวโรชาคกยังอาจเทียบเคียงได้กับแบบเรื่องที่ 757 กษัตริย์ถูกลงโทษเนื่องจากความหยิ่งยะโส พระเจ้าส่งเทวดามาแปลงร่างแทนพระราชานู๋หยิ่งยะโสขณะพระองค์กำลังอาบน้ำ (หรือเสี้น้ำของพระองค์ ถูกชิงไปขณะล้างตัว) พระราชาองค์นั้นถูกทุกคนจับไล่จนกระทั่งพระองค์เสียใจที่เคยหยิ่งยะโส และตามคัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดียนั้น พระราชาทกล้อขนาคที่โศคลากก็ละทิ้งพระองค์ไป พระองค์พลัดจากบริวารขณะล้างตัว ร้อนเร่ไปในต่างเมือง ต้องสงสัยว่าเป็นขโมย และถูกลงโทษทัณฑ์มือ คัดเท้า

สิวโรชาคกนี้ เป็นชาคกที่แสดงถึงอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์หรือฮินดูอย่างชัดเจน เนื่องจากมีพิธีกรรมบวงสรวงบูชาเทพเจ้า ตามศาสนาพุทธนั้น ไม่มีเทพเจ้าหนึ่งใด นอกจากพระพุทธเจ้าผู้เป็นศาสดา และแนวการปฏิบัติของศาสนิกชนก็ไม่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมบวงสรวงบูชายัญใดๆ มีแต่การปฏิบัติตามหลักธรรมะมุ่งสู่นิพพานเท่านั้น การบวงสรวงพระเสาร์ในชาคกเรื่องนี้ จึงเป็นคติความเชื่อจากศาสนาพราหมณ์ที่เข้ามาปะปนอย่างเห็นได้ชัด

วรรณสาคก (45) ประกอบด้วยแบบเรื่อง 567 A หัวใจวิเศษของนกกับพี่น้องที่พลัดพรากกัน และบางตอนคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย และ 881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมเป็นชาย ดังนี้

วรรณสาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าชายวงศ์สุริยามาศและวรรณสา ถูกมารดาเลี้ยง ซึ่งเป็นมเหสีรองใส่ความ ว่าทั้งสองข่มเหงนาง มารดาของเด็กทั้งสองคิดสินบน เพชฌฆาตให้ปล่อยลูกของนางไป	แบบเรื่องที่ 517A หัวใจวิเศษของนก กับพี่น้องที่พลัดพรากกัน 1. พี่ชายน้องชายร้อนเร่ไปในป่า (a) เด็กชายทั้งสองถูกจับจากเมือง เนื่องจากมารดาเลี้ยงกล่าวหาว่าทั้งสอง รังแกนาง (c) เพชฌฆาตที่ได้รับคำสั่งฆ่าเด็ก ทั้งสอง ปล่อยทั้งสองไป และฆ่าสัตว์เอา เลือดไปเป็นหลักฐานแทน

วรรณสาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ทั้งสองไปพบโก่ขาวและโก่ดำ วงศ์สุริยามาศกินเนื้อหัวใจโก่ขาว ซึ่งจะ ทำให้ได้เป็นจักรพรรดิ วรรณสกินเนื้อ หัวใจโก่ดำ ซึ่งทำให้สามารถยกหลักศิลา ฆ่ายักษ์ และได้เป็นกษัตริย์	2. ของวิเศษ (a) ทั้งสองพบของวิเศษ (นก, ผลไม้ ฯลฯ) ซึ่งเมื่อกินแล้ว จะทำให้คน หนึ่งเป็นพระราชา และอีกคนหนึ่งร่ำรวย
ราชรถเสด็จตายจากอัยมาศนคร มาเกยวงศ์สุริยามาศขณะหลับอยู่กับน้อง อามาตย์อุ้มตัวไปทิ้งหลับ ทั้งวรรณสไว้ จึงปลัดกันไป	3. การผจญภัยของเด็กคนพี่ (a) พี่น้องปลัดพรากกัน (c) ในเมืองนั้น พระราชาเพิ่ง สวรรคต และข้างเสด็จตายเลือกเด็ก คนพี่เป็นพระราชาแทน
วรรณสถูกโลกันธเศรษฐีใส่ความ และจับตัวไว้ นำตัวขึ้นเรือไปค้าขายด้วย แต่เรือไม่เคลื่อน ต้องให้วรรณสโบกธงที่ หัวเรือ เรือจึงแล่นไปได้	4. การผจญภัยของเด็กคนน้อง (a) เด็กคนน้องปลัดไปอยู่กับนายเรือ ผู้หนึ่ง และจะถูกนำตัวไปสังเวชเพื่อให้ เรือที่หยุดนิ่งแล่นต่อไปได้
วรรณสจะถูกนำตัวไปสังเวชแก่ยักษ์ แต่ได้ของวิเศษ และฆ่ายักษ์ได้ จึงได้ รางวัล คือได้อภิเษกกับเจ้าหญิง และธิดา ของเศรษฐีรวมทั้งได้แก้ววิเศษที่ช่วยให้ เหาะเหินได้	(b) เขาถูกพาไปยังดินแดนห่างไกล และได้ภรรยา
วรรณสพาภรรยาคนหนึ่งออกตาม หาพี่ชาย วรรณสกับภรรยาปลัดพรากกันใน อุบัติเหตุทางน้ำ	5. การกลับมาพบกัน (a) น้องชายเดินทางไปยังราชอาณาจักร จักรของพี่ชายจำน้องได้ และแต่งตั้งให้ น้องเป็นนายกรัชมณตรี (b) พี่ชายติดตามหา จนกระทั่งพบ

วรวงสชาคก	แบบเรื่องในคัชนี
วรวงส์ขึ้นฝั่งไค้ที่เมืองของพีชาย และเห็นรูปชีวประวัติของคณกับพี ซึ่ง วงศ์สุริยามาคสั่งให้วาคไว้และไค้รบกับ พีชาย	นองชาย
เหตุการณ์ในตอนท้ายของวรวงส์ชาคกนี้ เทียบเคียงไค้กับแบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย และ 881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมคนเป็นชายในบางตอน คั้งนี้ วรวงส์ไค้แก้ววิเศษที่ไค้ให้เหาะ เห็นไค้ (ในวรวงส์ชาคกชาคขึ้นตอนที่ 2 ตามแบบเรื่องซึ่งเกี่ยวกับการลักลอบเข้า หาเจ้าหญิง) ขณะวรวงส์พาภรรยาเหาะไปตามหาพีชายนัน แก้ววิเศษถูกขโมยไป เป็นเหตุให้ทั้งสองต้องว่ายน้ำข้ามฟาก และ เกิดพายุ จนพลัดกัน นางคารวี ภรรยาของวรวงส์ไปอาศัยอยู่กับพราน แต่ถูกเมียพรานขับไล่ ค้วยความหึงหวง วรวงส์ผู้สามีไค้พบพีชายซึ่งเป็น พระราชาแห่งอัยมาศนคร	แบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย (ตามคัชนีอื่นไค้) 1. (a) พระราชาหรือเจ้าชายไค้ของ วิเศษที่ไค้ให้เหาะเห็นไค้ 3. (b) ของวิเศษที่ไค้ให้เหาะไค้ นั้น ถูกไฟไหม้พระเอกนางเอกจึงพลัดพราก กัน แต่ในที่สุดก็กลับมาพบกันโดยบังเอิญ แบบเรื่องที่ 881 A เจ้าสาวผู้ถูกทอดทิ้งปลอมเป็นชาย 1. เจ้าชายกับเจ้าสาวของพระองค์ พลัดกันในปี (a) นางเอกหลบหนีจากผู้พยายาม จะเกี่ยวพานาง 2. ประสบการณ์ในค่างแคน นางเอก ปลอมเป็นชาย และไค้รับเลือกเห็น

รถเสนชาคก	แบบเรื่องในคัชนี
เด็กทั้งสิบสองหลงไปถึงสวน ของนางยักษ์ และยักษ์เลี้ยงเด็กทั้ง สิบสองไว้เป็นน้อง พี่คนโตแอบเห็นนางยักษ์กิน เนื้อคน	(b) เด็กทั้งหมดร่อนเว้ไป จนกระทั่ง ไปพบบ้านขนมขิง ซึ่งเป็นของแม่ผด 2. ยักษ์ถูกหลอก กล่าวถึงยักษ์ที่พยายามกินเด็ก แต่ เด็กใช้อุบายเอาตัวรอดได้สำเร็จ ขั้นตอนนี้ตรงข้ามกับในรถเสนชาคก ซึ่งในขั้นต้นนางยักษ์เลี้ยงเด็กไว้ด้วย เจตนาดี
นางสิบสองเข้าไปซ่อนตัวอยู่ใน ห้องซ่าง, ห้องม้า และห้องโค ตาม ลำดับ ลี้ลับเหล่านั้นบอกนางยักษ์ว่า ไม่เห็นนางสิบสองผ่านมา นางสิบสองนั่งพักบนต้นไม้ พระเจ้ารถสิททิมาพบและรับไปเป็น มเหสี นางยักษ์สันธมารแปลงเป็น นางงามมานั่งบนต้นไม้ พระเจ้ารถสิททิ มาพบและรับไปเป็นเอกอัครมเหสี นางยักษ์แกล้งทำป่วย รักษาไม่หาย นางยักษ์ขอให้ รั๊กดวงตานาง	3. การหนี (c) เด็กแปลงร่าง (e) ยักษ์ถูกชี้ให้ไปผิดทาง จึงจับ เด็กเด็กไม่ได้ แบบเรื่องที่ 462 ราชนีผู้ถูกถอดจาก ตำแหน่งกับราชนียักษ์ 1. ราชนียักษ์ (b) พระราชาองค์หนึ่งไปล่าสัตว์ ในป่า ได้พบหญิงงาม ซึ่งก็คือ นางยักษ์ แปลง และรับนางมาเป็นมเหสี 2. ราชนีตาบอด (a) ยามกลางคืน นางยักษ์ก็กินม้า ในวังหรือสัตว์อื่นๆ และกองกระดูกไว้ ข้างเตียงของมเหสีเดิม 7 นาง (12 นาง ฯลฯ) (b) นางยักษ์รับไว้ให้ทำร้ายดวงตา

รถเสนชาคก	แบบเรื่องในคชันนี้
สิบสองยกเว้นนางคนสุคทอง ถูกควัก ควงตาเพียงข้างเดียว และนางสิบสอง ก็ถูกขังในอุโมงค์ นางผู้พี่ 11 คน คลอดลูกชาย นางละคน แต่กินเนื้อลูกเพื่อประทังชีวิต ยกเว้นนางคนสุคทองซึ่งเอาเนื้อที่แอบ เก็บไว้ให้พี่ๆ กินแทน ลูกของนาง คือ รถเสน จึงรอดมาได้ รถเสนเล่นพนัน ชนไก่หาอาหารเลี้ยงมารดาและป้า นางยักษ์แกล้งป่วย ใช้รถเสนไป เอายาที่เมืองยักษ์ พร้อมทั้งมีจดหมาย สั่งฆ่าผู้ถือไปควย ซึ่งกลางทาง ฤาษี องค์หนึ่งได้แปลงสารเสียใหม่เมื่อไปถึง เมืองยักษ์ รถเสนจึงได้รับการต้อนรับ อย่างดี ใค้อภิเษกกับนางกังรีผู้เป็น ลูกสาวนางยักษ์ และได้พบควงตานาง สิบสอง พร้อมทั้งยารักษา และของวิเศษ อื่นๆ หลังจากที่นางกังรีมาได้ นางยักษ์ ก็อกแตกตายด้วยความแค้นที่ขังรถเสนไม่ สำเร็จ รถเสนรักษาตาแม่และป้าทั้ง สิบสอง นางสิบสองคืนสู่ตำแหน่งมเหสี	มเหสีเคิมทั้ง 7 นางให้บอด และโยนทั้ง 7 นางลงในหลุมลึก (c) มเหสีแต่ละนางคลอดลูกชาย นางละคน แต่กินเนื้อลูกเพื่อประทังชีวิต ยกเว้นนางคนสุคทองที่รักษาชีวิตลูกไว้ได้ และลูกของนางก็เป็นผู้หาอาหารมาเลี้ยง มเหสีทั้งหมด 3. งานที่กำหนด เรื่องของลูกชายของ มเหสีคาบอดล่วงรู้ถึงนางยักษ์ นางพยายาม กำจัดเขาโดยกำหนดงานให้กระทำ (b) นางยักษ์ส่งชายหนุ่มไปยังดินแดน ปีศาจพร้อมจดหมายสั่งฆ่าผู้ถือ แต่มีผู้หวังดี แปลงจดหมายเสียก่อน ในแดนปีศาจ ชายหนุ่มพบที่ซ่อนควงใจของปีศาจ และ ทำลายมัน รวมทั้งควงใจของนางยักษ์ ด้วย 4. การรับรองฐานะของพระเอก ชายหนุ่มได้รับการรับรองในฐานะ เจ้าชาย ราชนียักษ์ถูกฆ่า และมเหสี คาบอดทั้ง 7 ก็ได้รับการรักษาควงตา จนคืนดี และคืนสู่ตำแหน่งราชินีด้วย

เหตุการณ์ตอนที่รถ เสนถูกใช้ให้ไปเมืองยักษ์นี้ ยังคล้ายคลึงกับแบบ เรื่องที่ 302 A ชายหนุ่มถูกส่งไปยังเมืองยักษ์ด้วย แบบเรื่องที่ 302 A กล่าวถึง ชายหนุ่มผู้ถูก มารคาเลี้ยง ซึ่งเป็นนางยักษ์ส่งไปยังเมืองยักษ์ จดหมายสั่งฆ่าผู้ถือถูกเปลี่ยนแปลง ชายหนุ่มพบที่ซ่อนของดวงชีวิตของบรรคายักษ์ และทำลายมันเสีย กลับคืนสู่เมืองและฆ้ามารคา เลี้ยง ซึ่งก็เป็นไปในทำนองเดียวกับเหตุการณ์ขั้นตอนที่ 2 ของแบบเรื่องที่ 462 และใน คัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ก็กล่าวไว้ด้วยว่า แบบเรื่องที่ 302 A นี้ ตามปกติมักเป็น ส่วนหนึ่งของแบบเรื่องที่ 462 ส่วนเนื้อความคอนหนีจากเมืองยักษ์นั้น รวบรวมจากคล้าย คลึงกับแบบเรื่องที่ 313 บางตอน ดังนี้

รถ เสนชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
รถ เสนชโยมหายวิเศษและหนีจาก นางกังวี เมื่อนางตามมา รถ เสนก็โรย ยาววิเศษเกิดเป็น ป่า, ไฟ, ฝน, เมฆ และมหาสมุทร ขวางกั้นนางกังวีให้คิด ความมาได้	แบบเรื่องที่ 313 หญิงสาวช่วยให้พระเอก หลบหนี เนื้อความคอนต้นกล่าวถึงพระเอก ตกไปอยู่ในอำนาจของยักษ์ โดยเหตุใด เหตุหนึ่ง ถูกยักษ์ใช้ทำงานตามที่กำหนด แต่ได้รับความช่วยเหลือจากลูกสาวยักษ์ และพากันหนี 3. การหลบหนี ทั้งสองโยนของวิเศษไปเบื้องหลัง (เช่น หวี, หิน, หินเหล็กไฟ) ซึ่งกลายเป็นสิ่งกีดขวาง (เช่น ป่า, ภูเขา, ไฟ) กันผู้ติดตาม

เนื้อความในรถ เสนชาคกจบลงเพียงเมื่อหนีจากนางกังวีได้สำเร็จ โดยที่นาง กังวีและนางยักษ์ตาย ส่วนในแบบเรื่องที่ 313 นั้น เรื่องราวยังคงดำเนินต่อไปอีกหลาย ขั้นตอน กล่าวถึง พระเอกสูญเสียความทรงจำเกี่ยวกับนางเอกไป จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์

บางประการขึ้น อันทำให้พระเอกจ๋านางเอกได้ แล้วจึงไต่แต่งงานกัน จึงเป็นอันว่า
 รดเสนชาคกคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 313 เพียงตอนเดียว คือ การหลบหนีโดยทิ้งของ
 วิเศษให้เกิดเป็นสิ่งที่ก๊อขวางผู้ติดตามเท่านั้น แต่มีโครงเรื่องใหญ่คล้ายคลึงกับแบบเรื่อง
 ที่ 462

สุวรรณสีรสาชาคก (48) เนื้อหาของชาคกเรื่องนี้พอจะเทียบเคียงได้กับ
 แบบเรื่องที่ 441 เจ้าชายเม่น โดยมีส่วนแตกต่างกันบ้าง ดังนี้

สุวรรณสีรสาชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
หญิงยากจนคนหนึ่ง คลอดลูกมา มี แต่ศีรษะ ไม่มีร่างกาย หิ้งนี้ด้วยแรง อธิษฐานของเด็กนั้น ซึ่งก็คือพระโพธิสัตว์ เพื่อให้ย้ายต่อมารดาในการคลอดและ เลี้ยงดู จึงหคั่วเข้าไปอยู่ในศีรษะ เกิดเหตุมหัศจรรย์ต่างๆ อันแสดง ถึงบุญบารมีของสุวรรณสีรสา สุวรรณสีรสาได้เงินทองจำนวน มากจากธิดาพญานาค เป็นค่าเสียหาย จากการทำลายพืชพันธุ์ สุวรรณสีรสาให้มารดาไปสู่ขอ ราชธิดาของพระราชา พระราชากำหนดให้สุวรรณสีรสา สร้างสะพานเงินสะพานทองจากบ้าน มายังวัง แล้วจึงจะยกราชธิดาให้ ซึ่งท้าวสักกะก็ให้พระเวสสุวรรณลงมา เนมิต สุวรรณสีรสาสามารถถอดกาย ออกจากศีรษะ แต่ไม่ยอมปรากฏให้คนทั่ว	<u>แบบเรื่องที่ 441</u> เจ้าชายเม่น หญิงคนหนึ่ง คลอดลูกออกมาเป็น เม่น พระราชาองค์หนึ่งหลงป่า และ สัญญา กับเม่นว่าจะยกราชธิดาให้ หาก เม่นชี้ทางออกจากป่าให้พระองค์ เม่นมารับพระราชาธิดาไปเป็น ภรรยา

สุวรรณสิริสาชากก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ไค้รู้จัก เสนาบดีฯให้หาสุวรรณสิริสา ท้าวสักกะลงมาช่วย โดยตั้ง ปริศนาถามพระราช 4 ข้อ ให้ผู้ตอบ เหาะขึ้นไปตอบปริศนาบนอากาศ เมื่อไม่มีผู้ใดตอบปริศนาได้ สุวรรณสิริสาจึงต้องถลอกกาย เหาะขึ้นไป ตอบปริศนา	หนังเม่นถูกเผาทำลายและเม่นก็ กลายเป็นชายหนุ่มรูปงาม

สุวรรณสิริสาชากก เป็นนิทานที่ได้รับการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงแต่งเติมให้ซับซ้อน
วิจิตรพิสดารยิ่งขึ้น เพื่อแสดงอภินิหารและบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ คังนั้น จึงเห็นได้ว่า
ลักษณะพิกลพิการของตัวเอกนั้น มิได้เนื่องมาจากการถูกสาปอย่างในแบบเรื่องที่ 441
แต่เป็นความตั้งใจของตัวเอกเองที่ได้ขอขมาให้กายหดเข้าไปอยู่ในคีรีระ ทั้งนี้ ด้วย
ความมกตัญญูต่อมารดา เกรงว่ามารดาจะลำบากในการคลอดและเลี้ยงดู นอกจากนั้น ก็
ยังมีปรากฏการณ์อัศจรรย์แทรกเสริมเข้ามา เป็นต้นว่า ถาดไม้ที่วางพระโพธิสัตว์กลายเป็น
เป็นทอง เงินของต้นไม้ที่บังร่มให้พระโพธิสัตว์นั้นก็ไม้เคลื่อนไป และยังได้รับโชคลาภอื่นๆ
อีก เมื่อพระราชกำหนดงานที่ดูเหมือนว่าจะเหนือความสามารถให้กระทำ ก็ยังมีเทพเจ้า
มาช่วย คุณความดีอีกประการหนึ่งของพระโพธิสัตว์ซึ่งชาคกนี้พยายามแสดงให้เห็นก็คือ
การถ่อมตน แม้แต่พระโพธิสัตว์จะเป็น ชายหนุ่มรูปงามมีปัญญาเป็นเลิศ ก็หาได้แสดงออก
หรือโอ้อวดแต่อย่างใดไม่ แม้ว่าจะมีผู้ถูกเหยียดหยามอย่างไร ก็อดทนได้ จนกระทั่ง
ถึงวาระจำเป็นจริง ๆ หลีกเลี้ยงไม่ได้จึงแสดงตนและความสามารถให้ประจักษ์ นับว่า
พระโพธิสัตว์มีคุณธรรมในข้อขันติและโสรจจะ อดทนต่อความหมิ่นประมาท และสงบเสงี่ยม
ทำจิตใจให้เข้มแข็งได้เมื่อต้องอดทน ไม่มีการยกความดีของตนขึ้นอ้างข่มท่าน จากเหตุผล
ดังกล่าวมานี้ ทำให้มองเห็นได้ว่า ชาคกเรื่องนี้ได้รับการปรับปรุงให้สอดคล้องกับจุดหมาย-
หมายของผู้เรียบเรียงที่จะเชิดชูพระโพธิสัตว์ การถูกสาป การที่ได้แต่งงานกับเจ้าหญิง

และการถอนคำสาป จึงเปลี่ยนแปลง ไปเป็นเหตุมหัศจรรย์ และความช่วยเหลือจากเทพเจ้า

นวนวนชาคก (49) เนื้อความตอนต้นของชาคกนี้ ซึ่งเกี่ยวกับการสับเปลี่ยนทารกเพื่อไล่ความมารคานั้น คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 707 นุตรชายดมทองแฝดสาม แต่ในตอนต่อไปซึ่งเป็นการผจญภัยของพระเอกนั้นมีลักษณะอย่างพระเอกแบบวีรบุรุษที่ผ่านการปราบและปลอมอันแตกต่างไปจากแบบเรื่องที่ 707 จึงการเปรียบเทียบต่อไปนี้

นวนวนชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางวลิกามเหสีและนางกัณหลิมา ชายาแห่งโกฏินคร ตั้งครรภ์พร้อมกัน โหราทำนายว่าบุตรของมเหสีจะมีบุญ มากกว่า พระชายาเอาท่อนไม้ไปสับเปลี่ยน แทนที่ลูกชายซึ่งเพิ่งคลอดของพระมเหสี กล่าวหาว่าพระมเหสีคลอดลูกเป็นท่อนไม้ เด็กถูกนำไปฝังใต้ต้นไม้ในป่า และรุกขเทวดานำไปเลี้ยงไว้ มเหสีเอยถูกถอดไปเป็นทาสี เมื่อพระเอกคือนวนวนกุมาร เติบโตขึ้นก็ออกเดินทางจะกลับไปหา บิดา แต่ระหว่างทางได้ผจญภัยมากมาย ทั้งได้อภิเษกเป็นพระราชอาและไค้มเหสี แล้วจึงไปตามหามารดาที่โกฏินคร	<u>แบบเรื่องที่ 707</u> นุตรชายดมทองแฝดสาม 1. พระราชาอภิเษกกับหญิงซึ่งอ้างว่านาง สามารถจะให้กำเนิดบุตรชายฝาแฝดสาม คน ซึ่งมีผมสีทอง มีประจำรอบคอ และ มีความบนหน้าผาก 2. ภรรยาถูกไล่ความ (a) พี่สาวของมเหสีพระราชนั้น เอาสุนัขไปสับเปลี่ยนแทนที่ทารกแฝดซึ่ง เพิ่งคลอด และกล่าวหาว่านาง คลอดลูกเป็นสุนัข (b) ทารกแฝดถูกนำไปโยนทิ้งน้ำ แต่เจ้าของโรงสีมาพบและนำไปเลี้ยงดู (c) มเหสีผู้นั้นถูกจองจำ 3. การผจญภัยของเด็กแฝด กล่าวถึง การผจญภัยของเด็กแฝดเพื่อตามหาบิดา หรือเสาะหาของวิเศษ ผ่านพบอันตราย แต่รอดมาได้ในที่สุด พร้อมทั้งไค้ของ วิเศษมาด้วย

นวนวนชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นวนวนกุมาร ไปพบมารดาซึ่งเป็นทาสี แต่ถูกกล่าวหาว่าเป็นชู้กับนาง จึงถูกจองจำ มเหสีและราชินีผู้อุปการะนวนวนกุมารช่วยเหลือ โดยตั้งปริศนาธรรมถามพระราชอาแห่งโกฏินคร ซึ่งจะมีแต่นวนวนกุมาร เพียงผู้เดียวที่จะตอบได้ นวนวนกุมารกับมารดาจึงได้รับการปล่อยตัว และกลับไปยังเมืองของตน นวนวนกุมารยกทัพมาล้อมโกฏินคร พระราชาสู้ไม่ได้ ยอมแพ้ และไ้รู้ความจริง นางกัณโฑมเหสีร้องถูกลงโทษประหารชีวิต	4. เด็กแฝดกลับคืนสู่วัง ของวิเศษช่วยเปิดเผยความจริงให้พระราชโอรสได้ทราบ เด็กแฝดจึงได้กลับคืนสู่วังพร้อมทั้งมารดา ส่วนป้าผู้ชั่วร้ายก็ถูกลงโทษ

ในนวนวนชาตก การกลับคืนสู่วังและเปิดเผยความจริงนั้น เป็นความสามารถของพระเอกมากกว่าจะเป็นการช่วยเหลือจากของวิเศษอย่างในแบบเรื่องที่ 707 แต่ส่วนความมีบุญญาธิการ ของพระเอกเป็นค้ำยันตัวของพระเอกเอง และโหรก็ทำนายไว้ล่วงหน้า ขณะที่ในแบบเรื่องที่ 707 ลักษณะพิเศษของเด็ก เป็นค้ำยันความตั้งใจของมารดาที่อดอ้องไว้ล่วงหน้า และก็ได้สำเร็จ ในกรณีนี้ แบบเรื่องที่ 707 จึงเน้นที่ตัวมารดา มากกว่า ขณะที่นวนวนชาตกเน้นที่ตัวเด็กที่เกิดมา ในฐานะที่เป็นพระโพธิสัตว์ และสานเรื่องไปถึงการผจญภัยของพระโพธิสัตว์ในลักษณะวีรบุรุษอีกค้ำยัน จึงเป็นความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของชาตกที่มุ่งจะเชิดชูพระโพธิสัตว์ หนึ่ง เนื้อความในตอนที่เป็นการผจญภัยของพระเอก คือ เมื่อนวนวนกุมารเติบโตขึ้น และออกเดินทางเพื่อติดตามหาบิดามารดา

เป็นลักษณะโครงสร้างชีวิตของพระเอกแบบวีรบุรุษในนิทานทรงเครื่อง¹ โดยผ่านการปราบยักษ์ ซึ่งเป็นการปราบด้วยธรรม คือกล่าวธรรมให้ยักษ์ฟังจนยักษ์เลื่อมใสบูชา ได้เป็นพระราชาแห่งกาสิกรัฐ โดยราชรถมาเกย ผ่านการปลอม คือ ภัจจาเทวี ราชนีแห่งกาสิกรัฐอุปการะเป็นบุตร เป็นการปลอมโดยอัสตรีอีกแนวหนึ่ง ซึ่งมีโซ่ไค้อัสตรีนั้นมาเป็นภรรยา จากนั้นก็ถูกประทุษร้าย แต่ได้รับการช่วยเหลือจากเทวดา แล้วกลับไปถูกยักษ์จับถูกจองจำเข็ญตีในเมืองกินนรอีก แต่ "ปราบ" พญากินนรได้ด้วยการแสดงธรรม และพญากินนรก็ "ปลอม" ด้วยการยกราชธิดาให้เป็นมเหสี เดินทางกลับกาสิกรัฐด้วยปีกหางของกินนร ในช่วงนี้มีเหตุการณ์คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย² อยู่บ้าง บางตอน เนื่องจากมีของวิเศษที่ช่วยให้เหาะเหินได้ แต่ต่อมา ของวิเศษ ซึ่งในนวนวนชาคกนี้คือปีกหางกินนร ก็ถูกไฟไหม้ เป็นเหตุให้พระเอกนางเอกต้องพลัดกัน แล้วจึงกลับมาพบกันโดยบังเอิญ ซึ่งในนวนวนชาคก นวนวนกุมารพลัดกับมเหสีขณะหนียักษ์แล้วตามไปพบกันที่อาศรมคาบส ไม่มีการติดตามค้นหากันด้วย ภาพชีวิตประวัติ อย่างในสมุทโฆษชาคก หรือสุชนุชาคก การพิสูจน์กันด้วยเรื่องราวแต่หนหลังกลับไปปรากฏในตอนที่นวนวนกุมารพามเหสีกลับกาสิกรัฐ และร้อยมาลัยให้นางนำไปชายภัจจาเทวี ทั้งขับร้องเรื่องของนวนวนกุมารด้วย อันทำให้ภัจจาเทวีจำได้ และรับคนทั้งสองกลับเข้าวัง หลังจากนั้น นวนวนกุมารจึงเดินทางไปยังเมืองของมิดา พบมารดา และถูกกล่าวหาจนถูกจองจำอีก มเหสีและภัจจาเทวีต้องยื่นมือเข้าช่วยด้วยการถามปริศนาธรรมจนนวนวนกุมารรอดกลับเมือง แล้วจึงยกทัพมาล้อมเมืองของมิดา เอาชนะมิดาได้ และเปิดเผยความจริง เป็นการปราบครั้งสุดท้าย คือ ปราบเมืองของมิดา และการปลอมหรือวางวัลในครั้งนี้ก็ได้แก่ การเปิดเผยความจริง และการลงโทษผู้กระทำผิด จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า วงจรชีวิตของพระเอกคือ นวนวนกุมารนั้น ตกต่ำและรุ่งโรจน์สลับกันตลอดเวลานับตั้งแต่เกิด ความตกต่ำคือ การถูกนำไปทิ้ง แต่ก็กลับเติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูของรุกขเทวดา ตกต่ำเมื่อถูกยักษ์จับ

¹ กิ่งแก้ว อัครดากร, "ตัวละครในเทพนิยายและนิทานทรงเครื่อง" ใน คติชนวิทยา, หน้า 163.

² การเปรียบเทียบแบบเรื่องที่ 575 กับสมุทโฆษชาคก (1) ที่หน้า 31-32 และกับสุชนุชาคก (3) ที่หน้า 32-33.

แต่กลับได้รับความเลื่อมใสบูชาจากยักษ์ จนกระทั่งได้เป็นพระราช ทศกัณฑ์อีกครั้ง เมื่อถูกปุโรหิตโยนลงเหว แต่ก็ได้เทวดาช่วย ทศกัณฑ์เมื่อถูกขังในเมืองกินรี รุ่งโรจน์ขึ้นเมื่อแสดงธรรม และได้สตรีเป็นรางวัล แม้เมื่อกลับไปยังเมืองของบิคา ก็ยังตกต่ำด้วยข้อกล่าวหาจนกระทั่งถูกจองจำอีก แล้วจึงรุ่งโรจน์ถึงที่สุด ได้รับชัยชนะขั้นสุดท้าย เมื่อเอาชนะบิคาในการสงคราม และได้เปิดเผยความจริงเรื่องกำเนิดของตน อย่างไรก็ตาม แม้ลักษณะชีวิตของพระเอกในชาดกเรื่องนี้จะมีลักษณะแบบวีรบุรุษ อาวุธสำคัญของเขาก็มีใช้ เครื่องมือในการรบราฆ่าฟัน แต่เป็นธรรมะซึ่งสามารถเอาชนะศัตรูได้ แม้ศัตรูนั้นจะเป็นยักษ์กินคนก็ตาม พระเอกตามชาดกเรื่องนี้จึงเป็นพระเอกแห่งศาสนาโดยแท้ และความเกี่ยวข้องกับธรรมนั้นก็อาจเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่านิทานชาดกเรื่องนี้ผ่านการเปลี่ยนแปลง แต่งเติมมาแล้ว มีโชนิทานพื้นเมืองดั้งเดิมที่เกี่ยว

วรรณุชชาดก (59) เป็นชาดกซึ่งมีเค้าโครงเรื่องเป็นไปในทำนองเดียวกันกับนวนวนชาดก จึงได้นำมาวิเคราะห์ไว้ก่อนเนื่องกันเพื่อการเปรียบเทียบ ดังนี้

วรรณุชชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางสุภัททาภินนรี ถูกพรานลัก ปีกหางไปขณะเล่นน้ำ จึงซ่อนตัวอยู่ในป่า เทวดาไปเข้าฝันบอกให้พระเจ้าเจตราช เข้าป่า และแปลงเป็นเนื้อของ ล่อพระองค์ไปยังที่ซ่อนของนางภินนรี พระองค์รับนางไปเป็นอัครมเหสี	แบบเรื่องที่ 400 ชายผู้ติดตามค้นหา ภรรยาที่หายไป 1. พระเอก (e) เจ้าชายออกล่าสัตว์ 2. เจ้าหญิงผู้ถูกสาป (e) หญิงสาวในร่างหงส์ พระเอก ขโมยขนหงส์ไป และจะคืนให้ก็ต่อเมื่อนางผู้เป็นเจ้าของยอมแต่งงานกับเขา

เนื้อความเกี่ยวกับนางสุภัททาภินนรีนี้ หากที่จะดำเนินไปตามแบบเรื่องที่ 400 แต่กลับมาจบลงเพียงเมื่อนางภินนรีได้แต่งงานกับพระราชานั้น นางไม่มีโอกาสได้ปีกหางคืนแล้วหนีไป ทำให้พระเอกต้องออกติดตามอย่างในแบบเรื่องที่ 400 หรือในสุชนชาดก(2) จึงเป็นอันจบบทบาทของนางสุภัททาภินนรีในฐานะที่เป็นนางเอก และเริ่มบทบาทใหม่ด้วยการเป็นมารดาของพระเอก ซึ่งถูกใส่ความ

วรรณชาตก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระราชอาภิเษกกับนางกนิษฐีที่ พระองค์พบในป่า พระชายาอื่นเอาท่อนไม้ไปสับเปลี่ยน แทนที่ ทารกชายแฝดซึ่งเพิ่งคลอดของ นางสุภัททา กล่าวหาว่านางคลอดลูกเป็น ท่อนไม้ ทารกคนหนึ่งถูกนำไปฝังไปยังใน ป่า และพฤษทวารคานำไปเลี้ยงไว้ ทารกคนน้องถูกนำไปห่มอ้อมไปลอยน้ำ พระคยาสนำไปเลี้ยงไว้ นางสุภัททาถูกปล่อยลอยแพ และ ไปขึ้นฝั่งได้ที่เกาะแห่งหนึ่ง จึงบวชเป็น คยาสนี้อยู่ที่นั่น วีเรนทร์ แฝดผู้พี่เป็นผู้ติดตามพบ มารดา ก่อน และใช้ของวิเศษสร้างเมือง อยู่กับมารดาและภรรยา วรรณช แฝดผู้น้องเดินทางผจญภัย ต่างๆ ได้ภรรยา 2 คน ทำศึกกับยักษ์	แบบเรื่องที่ 707 บุตรชายฉมทองแฝด สาม 1. ความปรารถนาสามี (f) (ตามคัมภีร์อินเดีย) หญิงสาว พี่น้อง 2 นาง พลัดกันไปในป่า เมื่อคนหนึ่ง ออกไปหาน้ำหรือหาแหวนที่หายไป พระ ราชาซึ่งออกไปล่าสัตว์พบหญิงนั้นนางหนึ่ง และรับนางมาเป็นมเหสี 2. ภรรยาถูกใส่ความ (a) พี่สาวของมเหสีพระราชานั้น เอาสุนัขไปสับเปลี่ยนแทนที่ทารกแฝดซึ่ง เพิ่งคลอด และกล่าวหาว่านาง คลอดลูกเป็นลูกสุนัข (b) ทารกแฝดถูกนำไปโยนทิ้งน้ำ แต่เจ้าของโรงสีมาพบและนำไปเลี้ยงดู (c) มเหสีผู้นั้นถูกจองจำ 3. การผจญภัยของเด็กแฝด กล่าวถึง การเดินทางของเด็กแฝดเพื่อตามหาบิดา หรือเสาะหาของวิเศษผ่านผจญอันตราย แต่ก็รอดมาได้ พร้อมทั้งได้ของวิเศษมาด้วย

วรรณชภาค	แบบเรื่องในคัมภีร์
2 ครั้ง และติดตามพบมารคากับพี่ชาย ้วยความช่วยเหลือของม้าโนมัย วรรณช ไปตามหาช่างของคนซึ่ง หลงไปอยู่ที่เมืองของบิคา จนเกิดรบกัน บิคาโดยไม่รู้จักรัน แต่ปรากฏว่าอาวุธ ทำอันตรายกันไม่ได้ จึงไต่ความจนรู้ ความจริง และพระชายานางนั้นก็ถูก ลงโทษ	4. เด็กแฝกกลับคืนสู่วัง ของวิเศษช่วยเปิดเผยความจริง ให้พระราชชาติทราบ เด็กแฝกจึงได้กลับ คืนสู่วังพร้อมทั้งมารคา และป้าผู้ชั่วร้ายก็ ถูกลงโทษ

การผจญภัยของพระเอกในวรรณชภาคนี้ เป็นลักษณะพระเอกแบบวีรบุรุษที่ผ่านการปราบและการปลอบเช่นเดียวกับในนวนวนชภาค โดยมีทั้งการไถ่รางวัล การรบกับยักษ์ ซึ่งก็เอาชนะได้ถึง 2 ครั้ง สุดท้ายก็รบกับบิคา และได้รับความยุติธรรมและเกียรติยศเกี่ยวกับกำเนิดของตนคืน นอกจากนั้น วรรณชภาคยังมีลักษณะอย่างนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ส่วนใหญ่ที่พระเอกจะต้องร่ำเรียนวิชาจากฤาษีเสียก่อน ทั้งในการผจญภัยก็มีสัตว์พาหนะวิเศษ คือ ช้างหรือม้าเป็นผู้ช่วย และมีการไต่ศิลาอักษร แล้วฆ่าพ่อตาเสีย อันเป็นอนุภาคและแบบเรื่องที่มีปรากฏในนิทานทรงเครื่องหรือนิทานจักรๆ วงศ์ๆ ของไทย อนึ่ง เนื้อความตอนไต่ศิลาอักษร และรบกับพ่อตานั้น คล้ายคลึงกับในบทละคอนเรื่องอุณรุท ซึ่งพระอุณรุทไถ่รางวัลอุษาคิลาอักษรจากนางพญาโดยพระโอรสอุสม¹ เช่นเดียวกับที่เทวคาอุสมวรรณสมนางสุวรรณคันธราชิลาอักษรสิงหคณณะ และเมื่อยักษ์ผู้มีคางูเข้า ก็เกิดรบกับลูกเขมมนุชย์เป็นศึกใหญ่ ลักษณะเช่นนี้คล้ายคลึงกันทั้งในบทละคอนเรื่องอุณรุท และในวรรณชภาค

¹พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละคอนเรื่องอุณรุท (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสุวรรณ วิชัยกษิร ๗ วัคมฤกษ์ศรียาราม 22 มีนาคม 2514), หน้า 168.

เหตุการณ์การรบก็คล้ายคลึงกันโดยเป็นการประลองกันด้วยเวทมนตร์ของวิเศษยิ่งกว่าจะเป็นการประลองฝีมืออาวุธโดยตรง เช่น ในบทละครเรื่องอุณรุท ท้าวกรุงพาณแฉลงศรเป็นเพลิง พระอุณรุทแฉงพระขรรค์เป็นฝนดับเพลิง ท้าวกรุงพาณขว้างจักรเป็นนาคพันพิษ พระอุณรุทก็ขว้างพระขรรค์เป็นครุฑไปจับนาค¹ ส่วนในวรรณุชชาคกก็มีกรรบบในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ มีการเนรมิตนาคและครุฑ การแฉลงศรเป็นไฟและน้ำไปหักล้างกัน และในที่สุดก็จบลงด้วยความพ่ายแพ้ของยักษ์ทั้งสองเรื่อง

ในส่วนที่วรรณุชชาคกคล้ายคลึงกับนวนาวนชาคกนั้น เปรียบเทียบได้ดังนี้

นวนาวนชาคก (49)	วรรณุชชาคก (59)
นวนาวนกุมาร ผู้เป็นบุตรของพระมเหสีถูกพระชายาให้คนนำไปทิ้ง แต่ได้รุกขเทวดานำไปเลี้ยง	วรรณุชชาคก และวรรณุช ฝาแฝด บุตรของพระมเหสีเอกถูกพระชายานำไปทิ้ง วรรณุชได้รุกขเทวดาเลี้ยงดู วรรณุชได้พระฤาษีเลี้ยงดู
ระหว่างการเดินทางสืบหาบิดามารดา นวนาวนกุมารถูกยักษ์ที่สระบัวจับ แต่แสดงธรรมจนยักษ์เลื่อมใส พาไปส่งยังกาลสิกรฐ ซึ่งราชรถเสด็จหายก็วิ่งมาเกยนวนาวนกุมารให้เป็นพระราชา	ระหว่างการเดินทางสืบหาบิดามารดา วรรณุชถูกนาคราชลักพาตัวไปให้อภิเษกกับธิดาของตน
บุโรหิตลวงนวนาวนกุมารไปฉลัดตกเหว แต่ไปค้างบนต้นไม้ และเทวดาช่วยขึ้นมา	วรรณุชหนีนางสมุททศา ธิดาพญานาค ขึ้นมาบนโลกเพื่อจะตามหาบิดา
นวนาวนกุมารถูกยักษ์จับไปจองจำในเมืองกินนร แต่มีโอกาสแสดงธรรม	วรรณุชถูกเทวดาพาไปอ้อมสมกับนางสุวรรณคันธาธิดายักษ์สิงห์ถณะ เกิดรบ

¹พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องอุณรุท (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพนายสุวรรณ วิชัยสิทธิ์ ณ วัดมกุฏกษัตริยาราม 22 มีนาคม 2514), หน้า 309.

วนาวนชาคก (49)	วรรณุชชาคก (59)
ให้พญาทินรพัง จึงไต่อภิเษกกับสุวรรณคีรี ธิดาพญาทินร วนาวนกุมารพานางสุวรรณคีรีกลับ เข้าวังทาสีกรัฐ วนาวนกุมารตามไปยังเมืองของมิกา พบมารดาเป็นทาสีตักน้ำอยู่ วนาวนกุมารถูกกล่าวหาว่าเป็นชู้กับ นางวลิกาผู้เป็นมารดา จึงถูกจองจำ ภรรยา และภักจาเทวีแห่งทาสีกรัฐ เข้าช่วยโดยตั้ง ปริศนาธรรมตามพระราชผู้เป็นมิกาของ วนาวนกุมาร วนาวนกุมารเป็นผู้เดียวที่ ตอบปริศนานั้นได้ จึงถูกปล่อยตัว วนาวน กุมารกลับไปนำทัพมาตีเมืองของมิกา วนาวนกุมารได้ชัยชนะ และบอก ความจริงแก่มิกา ลงโทษพระชยา	กับยักษ์ และช่ายักษ์คาย วรรณุชติดตามพมวร เนตรพี่ชาย และมารดาซึ่งสร้างเมืองอยู่ด้วยกัน ทั้งนี้ โดยอาศัยมาวิเศษของวรรณุช และวรรณุชคอยกันจนรู้ว่าเจ้านายของ ตนเป็นพี่น้องกัน วรรณุชรบกับยักษ์ถูกอุกฤษซึ่งยกทัพ มาตีเมืองของยักษ์สังหัตถะ วรรณุชออกติดตามหาช่างที่หายไป ซึ่งพลัดเข้าไปยังเมืองของมิกา จึงเกิด ความเข้าใจผิดจนถึงกับรบกัน โดยไม่ รู้จักกัน อาวุธของวรรณุชและมิกาทำ อันตรายกันไม่ได้ จึงไต่ถามจนได้รู้ ความจริงว่าเป็นพ่อลูกกัน ลงโทษพระชยา

จะเห็นได้ว่า วนาวนชาคก และวรรณุชชาคก มีเค้าโครงเรื่องอย่างเดียวกัน
ต่างกันแต่ในรายละเอียดของเหตุการณ์ในส่วนที่เป็นการผจญภัยของพระเอก และลักษณะ

ของพระเอกในแต่ละเรื่อง ซึ่งในนวนวนชาดกพระเอกมีลักษณะเป็นพระเอกในทางธรรมมากกว่า ส่วนในวรรณชาดกนั้น พระเอกมีความสามารถทางการต่อสู้เป็นอย่างยิ่ง ใช้วิธีทางการรบเอาชนะศัตรู ยิ่งกว่าการแสดงธรรมหรือความสามารถด้านสติปัญญา

พาดุลชาดก (50) ประกอบด้วยแบบเรื่องที่ 465 ชายผู้ถูกกลั่นแกล้งเนื่องจากมีภรรยางาม กับบางตอนในแบบเรื่องที่ 400 ชายผู้ติดตามหาภรรยาที่หายไป ดังการเปรียบเทียบต่อไปนี้

พาดุลชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พาดุลกุมารนำกระโหลกบิคาญุกเขี่ยออกไป กระโหลกติดที่ไค้กัทานาที่นั่น ตามคำสั่งของบิคาญุกอนตายน ท้าวสักกะลงมาช่วยทานา แล้วปักป้ายบอกไว้ ท้าวสักกะพาธิดาพระยาสัตตกฐราชมารให้เป็นภรรยาพาดุลกุมาร โดยเนรมิตใช้ให้นางอยู่ พร้อมทั้งให้ของวิเศษต่างๆ นางออกจากไซ้มาทำงานบ้านให้พาดุลกุมารระหว่างที่เขาไม่อยู่ พาดุลกุมารคอยแอมคูอยู่ เห็นนาง และได้นางเป็นภรรยา พระราชาถูกนายบ้านยุยงให้พยายามชิงภรรยาของพาดุลกุมาร	<u>แบบเรื่องที่ 465</u> ชายผู้ถูกกลั่นแกล้งเนื่องจากมีภรรยางาม 1. การไต่ภรรยางาม (b) พระเอกไต่ภรรยาจากพระเจ้า 2. งานที่กำหนดให้ทำ (a) พระราชาริษยาและอยากไต่ภรรยาของพระเอก และช่วยคำแนะนำ

พาดูลชาคก	แบบเรื่องในคัทฉี
พระองค์จึงกำหนดงานต่างๆ ให้พาดูล กุมารทำดังนี้ (1) หาไก่ไปชนกับไก่ หลวง (2) หามาไปวิ่งแข่งกับม้าหลวง (3) หาช้างไปวิ่งแข่งกับช้างหลวง (4) จุ่มมือลงในอ่างน้ำเดือด ซึ่งพาดูลกุมาร ก็ได้สัตว์ต่างๆ ไปแข่งเอาชนะพระราช ไค้, มีของวิเศษไปช่วยให้หนานกอน้ำ เดือดได้ โดยความช่วยเหลือของภรรยา พระราชาส่งคนไปสอดแนมที่บ้าน ของพาดูลกุมาร และได้รู้ข้อตกลงห้ามของ พาดูลกุมารในการอยู่ร่วมกับภรรยา คือ ห้ามกินไข่ พระราชาลวงให้พาดูลกุมารกิน อาหารเจ็ทไข่ ภรรยาของเขาจึงทน อยู่ไม่ได้และหนีจากไป พาดูลกุมารเดินทางติดตาม ภรรยาไปถึงเมืองของนาง และได้ นางคืนมาในที่สุด พระราชายกทัพจะไปจับพาดูล- กุมาร แต่ถูกพาดูลกุมารใช้ธนูยิงตาย พร้อมกับนายบ้านผู้คอยยุยง	ของที่ปรึกษาผู้ชั่วร้าย พระองค์ก็กำหนด ให้พระเอกทำงานต่างๆ (เช่น (a¹) หาอาหารที่ไม่มีใครรู้จัก, (a²) หา พืชที่มีชีวิต, (a⁴) หากอกไม้วิเศษ ฯลฯ) (b) พระเอกทำงานตามที่กำหนดให้ สำเร็จด้วยความช่วยเหลือของภรรยา 3. การลงโทษ (a) พระเอกเอาชนะพระราช ไค้ (b) ที่ปรึกษาของพระราชถูก ลงโทษโดยสั่งให้ไปสวรรค์ด้วยวิธีเดียวกับ กับที่เขาแนะนำให้กับพระเอก

ในช่วงที่พาดูลกุมารต้องเดินทางติดตามหาภรรยาที่หายไปนั้น คล้ายคลึงกับใน
 แบบเรื่องที่ 400 ตั้งแต่ ชั้นตอนที่ 4 ดังนี้

พาดูจฉาคก	แบบเรื่องในคัชนี
พาดูฉุมารถูกหลวงให้กินไออันเป็นข้อคองห้ามในการอยู่ร่วมกับภรรยา นางเกิดอาการเร่วร้อน และจากไป โดยฝากแหวนไว้กับสุนัข และสั่งความถึงพาดูฉุมาร พาดูฉุมารเดินทางตามทิศที่ภรรยาบอกไว้แก่สุนัข เทวดาแปลงเป็นแร้ง, กา, และแมลงวันทอง รับช่วงกันพาดูฉุมารเดินทางไป และช่วงสุดท้ายท้าวสักกะพาพาดูฉุมารไปส่งถึงยังเมืองของภรรยา พาดูฉุมารใส่แหวนที่นางทิ้งไว้ให้ลงไปใต้มันน้ำที่จะนำไปให้นาง นางจึงรู้ว่าสามีตามมาถึง พระราชผู้เป็นบิดาของภรรยาทดสอบความสามารถของพาดูฉุมารโดยกำหนดงานให้กระทำ คือ (1) ให้ยกสหัสสธนู; (2) ให้แยกเมล็ดงาจาก	แบบเรื่องที่ 400 ชายผู้ติดตามหาภรรยาที่หายไป เนื้อความตอนต้นกล่าวถึงพระเอกซึ่งแต่งงานกับเจ้าหญิงผู้ถูกสาป หรือหญิงสาวในร่างหงส์ 4. การสูญเสียภรรยา (b) พระเอกฝ่าฝืนข้อคองห้ามอย่างใดอย่างหนึ่ง 5. การค้นหา (a) พระเอกออกเดินทางค้นหาภรรยา (c) เหยี่ยวให้คำแนะนำแก่เขา (f) หญิงแก่ 3 คน ช่วยเหลือเขา 6. การพบกัน (d) จากันได้ควยแหวนที่ใส่ลงไปใต้มันน้ำ (e) บางครั้ง อาจมีเรื่องราวต่อมาเกี่ยวกับ งานที่กำหนดให้กระทำ และการและการหนีโดยวิธีแปลงกาย

พาดูลซาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เกวียนหนึ่งไปใส่อีกเกวียนหนึ่ง งานนี้สำเร็จได้ด้วยความช่วยเหลือของท้าวสักกะ (3) ชีตัวภรรยาจากบรรดาราชาธิคา 7 นาง ซึ่งยื่นเพียงนิ้วมือออกจากม่าน ท้าวสักกะแปลงเป็นแมลงวันทองมาเกาะที่นิ้วภรรยาของพาดูลฎุมารให้รู้	

งานประการที่ 3 ที่พาดูลฎุมารต้องกระทำคือชีตัวภรยานั้น ยิ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 313 หญิงสาวช่วยในการหลบหนีของพระเอก ตอนที่ 2 (d) พระเอกจะต้องชีตัวภรรยาจากหมู่พี่น้องซึ่งถูกคล้ายกันหมด ซึ่งพระเอกก็ทำได้สำเร็จเพราะจำได้ว่านิ้วของภรรยาคนซาคหายไปนิ้วหนึ่ง อนึ่ง พาดูลซาคกนี้คล้ายคลึงกับ สุชนซาคก (2) ในตอนท้ายของเรื่อง กล่าวคือ การเดินทางติดตามหาภรรยา แม้การผจญภัยระหว่างทางจะต่างกันไปแต่การพบ จำกันได้ และการทดสอบฝีมือพระเอกนั้นใกล้เคียงกันมาก จนน่าจะเชื่อได้ว่าเป็นการเลียนแบบกัน โดยที่สุชนซาคกน่าจะเป็นต้นแบบ เพราะเป็นเรื่องเก่าแก่¹แพร่หลายและเป็นที่ยอมรับมากกว่า จึงเกิดการเลียนแบบเนื้อหาตอนที่สนุก คั่นคั่นน่าประทับใจนั้น

โสนันทซาคก (51) ซาคกนี้มีเนื้อเรื่องแต่ละตอนเทียบเคียงได้กับบางตอนของแบบเรื่องต่างๆกัน ดังนี้

¹คู่มือ เสนี คี กินสเบอร์ก, "เรื่องพระสุชนในเอเชีย" ใน มโนหรานีบาต ฉบับวิคัมชมิมาวาล สงขลา (สงขลา : วิทยาลัยวิชาการศึกษาและวิทยาลัยครูสงขลา, 2513), หน้า 391.

โสนันทชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระคาบสพบทวาริกาในคอกบัว เก็บนางมาเลี้ยง ให้ชื่อว่า ปทุมาวดี ท้าวสักกะให้พระเวสสุกรรมเนรมิต เรือนให้นาง เทวดาแปลงเป็นกวางทองล่อ เจ้าชายโสนันท์ไปยัง เรือนของนาง เจ้าชายไค่นางเป็นชายนาง	แบบเรื่องที่ 706A ความช่วยเหลือจากรูป ปั้นแม่พระ พระรูปหนึ่งเก็บทารกหญิงมาเลี้ยง ไว้ เมื่อนางเติบโตเป็นสาว ก็พยายาม จะเกี้ยวพาราสี แต่นางหนีไปได้โดย ความช่วยเหลือจากรูปปั้นแม่พระ พระราชอาองค์หนึ่งมาพบนางที่บ้าน ในป่าและอภิเษกกับนาง
พี่สะใภ้ของเจ้าชายโสนันท์ ฆ่าสามีของตนแล้วป้ายความผิดให้นาง- ปทุมาวดี โดยคัคนิ้วจากศพไปซ่อนใน ผมมวยของนาง นางปทุมาวดีจึงถูก จับได้ ปทุมาวดีเข้าไปในป่า อธิษฐาน ขอให้ส่วนต่างๆ ของร่างกายกลายเป็น เป็นศาลาที่พัก และเป็นนก 2 ตัว นก 2 ตัว คุยกันถึงเรื่องนาง- ปทุมาวดีถูกใส่ความ จนรู้ไปถึงเจ้าชาย	แบบเรื่องที่ 712 เครสเซนเซีย 1. ภรรยาผู้ถูกใส่ความ (b) ณ บ้านของโจรซึ่งนางเอกไป อาศัยอยู่นั้น น้องชายของสามีฆ่าลูก ของนาง เอาเลือดป้ายปากนาง และ กล่าวหาว่านางฆ่าลูก นางจึงถูกจับได้ แบบเรื่องที่ 720 แม่ช่าฉัน พ่อกินฉัน เด็กชายถูกแม่เลี้ยงฆ่า และทำเป็น อาหาร ไปให้ผู้พ่อกิน 2. การกลายร่าง (b) มีนกปรากฏขึ้นจากหลุมศพของ เด็กชาย 3. การแก้แค้น (a) นกนั้นร้องเพลงเล่าเรื่องที่ตน ถูกฆ่า

โสณัทธาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
โสณัทธ พืสะโกผู้หนึ่งจึงถูกลงโทษ ปทุมาวดีคืนร่าง	4. การกลายร่างครั้งที่ 2 เมื่อแม่เลี้ยงตาย นกก็กลับเป็น เด็กชายอีกครั้ง

โสณัทธาคกมีเนื้อหาที่ใกล้เคียงกับแบบเรื่องในคัมภีร์เป็น 3 ตอน 3 แบบเรื่อง
คล้ายกัน แม้จะไม่ตรงกันทีเดียว แต่ก็มีความหรือมีเหตุการณ์บางตอนในทำนองเดียวกัน
แบบเรื่องที่เราจะนับว่าเป็นตอนสำคัญและใกล้เคียงกับในชาคกมากที่สุด คือ แบบเรื่องที่
720 ซึ่งในทั้งสองเรื่องมีการกลายร่างเป็นนกประกาศความจริงให้ผู้อื่นรู้ เช่นเดียวกัน
ต่างกันที่ฐานะความสัมพันธ์ระหว่างตัวละคร และอันตรายอันเกิดขึ้นกับตัวเอง

สีหนาทชาคก (52) ใกล้เคียงกับแบบเรื่องที่ 301 เจ้าหญิงสามองค์ซึ่งถูกลัก
ตัวไป บางตอนเป็นไปตามแบบเรื่องที่ 301 ในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง และบางตอน
ก็เป็นไปตาม คัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย ดังนี้

สีหนาทชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
สีหนาทกุมารผู้มีพลังกำลังมาก เกิดจากมารคาซึ่งตั้งครรรภ์โดยกินน้ำใน รอยเท้าช้าง	<u>แบบเรื่องที่ 301</u> เจ้าหญิงสามองค์ซึ่ง ถูกลักตัวไป 1. พระเอก มีกำเนิดหรือพลังกำลัง เหนือธรรมชาติ (a) เป็นลูกชายของหมีซึ่งลักพาตัว มารคาไป (h) (ตามคัมภีร์อินเดีย) พระเอกพบ บุรุษผู้มีความพิเศษเหนือธรรมชาติ ซึ่งยอม รับว่าพระเอกมีความสามารถเหนือกว่า และติดตามพระเอกไปในการเดินทาง
สีหนาทกุมารพบผู้มีกำลังมาก 2 คน และได้ใช้พลังกำลังที่เหนือกว่าเอาชนะคน ทั้งสองได้ คนทั้งสองจึงยอมเป็นบริวาร ได้แก่ พลังกุมาร ผู้สามารถแบกคนได้	

สีหนาทชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ทั้งกอ และเตชกุมาร ผู้สามารถทบทินให้ แตกไค้ควยมือเปล่า พลังกกุมารและเตชกุมาร ออกหาไฟ เพื่อมาทำอาหาร แต่ถูกยักษ์จับสีหนาท กุมารออกตาม ชายักษ์ตาย และยี้คเอา ของวิเศษของยักษ์มา คือ ไม้เท้าที่ชี้ให้ เป็นหรือตาย พลังกกุมาร ไปพบเมืองร้างที่มียักษ์ จับคนกินหมก ชายักษ์ แล้วยกสหายขึ้น ครองเมืองนั้นๆ ค่อมมา พลังกกุมารเอง ก็สามารถช่วยเจ้าหญิงจากการถูกสังเวย แก่ยักษ์ ชายักษ์ตาย และอภิเษกกับ เจ้าหญิง	2. (๑) (ตามคัมภีร์อินเดียน) สหายของ พระเอกเปลี่ยนเวรกันทำอาหาร สัตว์- ประหลาดมาเอาอาหารนั้นไป สหายทั้ง สองจึงต้องโกหกพระเอกถึงสาเหตุที่มีไม้ เท้าทำอาหาร สุดท้าย เป็นเวรของพระเอก และพระเอกก็เอาชนะสัตว์ประหลาดได้ 3. หญิงสาวผู้ถูกลักพา (๒) (ตามคัมภีร์อินเดียน) ในระหว่าง ทาง พระเอกเอาชนะสัตว์ประหลาดต่างๆ และแต่ละครั้งก็ได้เจ้าหญิงองค์หนึ่ง เป็น รางวัล เขายกเจ้าหญิงนั้นให้แต่งงานกับ สหาย
เหตุการณ์ในสีหนาทชาคกคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 301 เพียงตอนที่ 3 เหตุการณ์ตอนต่อไปอันเป็นตอนที่พลังกกุมารช่วยเจ้าหญิงจากยักษ์นั้นคล้ายคลึงกับแบบเรื่อง ที่ 300 ผู้สังหารมังกร ดังนี้	

สีหนาทชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
สีหนาทกุมารพบราชธิดาแห่ง พาราณสี ซึ่งสละตนสังเวยยักษ์ สีหนาทกุมารสังหารยักษ์ด้วยไม้เท้า วิเศษ แล้วนีกชายผ้าท่อนหนึ่งให้ไว้ กับพระราชาธิกา พระราชาสั่งค้นหา	แบบเรื่องที่ 300 ผู้สังหารมังกร (ตาม คัมภีร์อินเดียน) พระเอกเดินทางไปพบเมือง ร้าง เห็นหญิงคนหนึ่งนั่งร้องไห้อยู่ หญิง คนนั้นบอกกับพระเอกว่า ลูกชายของนาง จะถูกสังเวยแก่สัตว์ประหลาดเป็นคนต่อไป พระเอกจึงไปแทนลูกชายของหญิงนั้น ว่า

สีหนาทชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ตัวชายหนุ่มซึ่งผ้าขาวไปท่อนหนึ่ง เมื่อพบสีหนาทกุมาร ก็ให้อภิเษกกับพระราชธิดา	สัตว์ประหลาด และศักดิ์เล็บของมันมาชายวรรณะค่าคนหนึ่งมาพบซากสัตว์นั้นจึงไปทูลพระราชอาว่าคนเป็นผู้สังหารสัตว์ประหลาดนั้น ขอรางวัล อันได้แก่เจ้าหญิง และราชอาณาจักรครึ่งหนึ่ง พระเอกปรากฏตัวและแสดงเล็บที่ตัดมา

สีหนาทกุมาร พระเอกในชาคกเรื่องนี้ถูกสรรคสร้างให้เป็นพระเอกในทางศาสนาพร้อมกับเป็นวีรบุรุษทางการต่อสู้ เนื่องจากมีการสอดแทรกเหตุการณ์ที่พระเอกแสดงธรรมเสมอๆ ก่อนหน้าที่จะประหารยักษ์ทั้งหลาย อนึ่ง เหตุการณ์เกี่ยวกับกำเนิดของสีหนาทกุมารนั้น คล้ายคลึงกับนิทานพื้นบ้านไทยเรื่อง นางผมหอม¹ และนางลูกช้าง² ซึ่งพระเอกหรือนางเอกเกิดจากมารดาที่ตั้งครรภ์โดยกินน้ำในรอยเท้าช้างเช่นเดียวกัน

สุวรรณสังขชาคก (53) คล้ายคลึงกับแบบเรื่องต่างๆ ดังนี้

สุวรรณสังขชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
จินทาเทวี พระมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตคคโลกบุตร เป็นหอยสังข์	แบบเรื่องที่ 708 เด็กประหลาด 1. ทารกในสภาพสัตว์ประหลาด (a) ค่ายคำสาปของแม่ผมค หญิงสาวนางหนึ่งได้ให้กำเนิดทารกในสภาพสัตว์

¹จากรุวรรณ ธรรมวัตร และคณะ, วิเคราะห์นิทานชาวบ้านอีสานจากสามหมู่บ้าน (มหาสารคาม: ศูนย์ศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2522), หน้า 69.

²เวาน์ เพลงเออ ผู้รวบรวม, ค่ายปัญญาและความรัก นิทานชาวเมืองเหนือ (กรุงเทพฯ: สยามสมาคมและสำนักพิมพ์สมาคมนักวิจัยแห่งประเทศไทย, 2519), หน้า 376.

สุวรรณสังฆชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระราชากับเสนาบดีได้ความ จันทาเทวีและลูกว่าเป็นกาลกนิ จันทาเทวีกับพระสังข์จึงถูกลอยแพ	ประหลาด 2. การเนรเทศ (b) มารคาและทวารถูกปล่อยลอยเรือ
เหตุการณ์ต่อมาในสุวรรณสังฆชาดกนั้น ปรากฏว่า แพที่จันทาเทวีกับพระสังข์ นั่งมานั้นแตกไป แม้มักถูกจึงพลัดกันไปคนละทาง พระสังข์ไปผจญภัยอื่นๆ มากมาย แล้ว จึงกลับไปพบมารคาภายหลัง ต่างจากแบบเรื่องที่ 708 ซึ่งมารคากับบุครคงอยู่ด้วยกัน และบุครได้ใช้อำนาจมหัสจรรย์ของคนช่วยเหลือมารคาให้ได้รับความสุขในที่สุด ส่วน เหตุการณ์ในสุวรรณสังฆชาดกค่อนข้างคล้ายคลึงกับแบบเรื่องอื่น ดังนี้	
ยักษ์เทวีรับเลี้ยงคูพระสังข์ เป็นบุตร โดยนางและบริวารแปลงร่าง เป็นมนุษย์ ทั้งสิ้น	<u>แบบเรื่องที่ 314</u> ชายหนุ่มกลายร่าง เป็นม้า 1. รับใช้ปีศาจ กล่าวถึง เด็กชายคนหนึ่ง ซึ่งตกไปเป็นผู้รับใช้ของปีศาจ โดยถูกชาย แลกเปลี่ยน หรือด้วยเหตุอื่นๆ
พระสังข์ขึ้นไปยังปราสาทชั้นบน และสวน ซึ่งยักษ์เทวีห้ามไว้มิให้เข้าไป ได้พบกองกระดูกอันทำให้รู้ว่ามารคาเลี้ยง เป็นยักษ์ และได้พบบ่อเงินบ่อทอง และ ของวิเศษอื่นๆ ทั้งทดลองจุ่มนิ้วลงใน บ่อทอง นิ้วก็กลายเป็นสีทอง	2. ห้องต้องห้าม (a) เด็กชายฝ่าฝืนข้อห้ามซึ่งห้าม เข้าไปในห้องๆหนึ่ง และผมของเขา ก็กลายเป็นสีทองเป็นเครื่องแสดงถึงการ ฝ่าฝืนนั้น
	3. ม้าวิเศษ (a) เด็กชายได้รับคำสั่งให้ดูแล ม้าตัวหนึ่งเป็นอย่างดี และเขียนตัวม้าอีก

สุวรรณสังขชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระสังข์ขโมยของวิเศษ คือ รongเท้าวิเศษ พระขรรค์แก้ว ชุบแก้ว ในบ่อทองแล้วสวมรูปเงาะเหาะหนี นางยักษ์เทวีมาสู่เมืองมนุษย์ ยักษ์เทวี ติดตามมาได้เพียงสุกแคนยักษ์ เขียน มนต์มนต์จินดาไว้ให้แล้วสิ้นใจตายด้วย ความรักอาลัย	คัวหนึ่ง ซึ่งม้าตัวที่ถูกเขียนคัมภีร์ ก็คือ เจ้าชายถูกสาป 4. การหนีโดยเนรมิตเครื่องกึ่งขวาง (a) พระเอกหนีจากปีศาจด้วยม้า วิเศษ เมื่อปีศาจติดตามมาได้ เขาก็ โยนของวิเศษไปเบื้องหลัง ซึ่งก็กลายเป็นสิ่งกึ่งขวางหนทางของผู้ติดตาม
พระสังข์ปกปิดรูปทองของตนโดย สวมเกราะรูปเงาะ พระสังข์แสดงตนเป็นคนเลี้ยงโค บ้าไปในเมืองพาราณสี	5. ปลอมเป็นคนสวน (a) พระเอกปิดบังดวงทองของเขา โดยสวมหมวกหรือโพกผ้า (b) อ้างว่าศิระตะคนเป็นโรคชันนะตุ และเข้าทำงานเป็นคนสวนในวังของ พระราชาองค์หนึ่ง
นางคันธาเทวี ธิดาองค์สุดท้ายของพระเจ้าพาราณสี เสี่ยงมาลัยเลือก เงาะป่า	(c) เจ้าหญิงหลงรักพระเอก
พระราชากำหนดงานหาเนื้อหาปลา ให้เซยทั้ง 7 ท่า พระสังข์เป็นผู้ไต่เนื้อ ไต่ปลามากที่สุด ทั้งหกเซยต้องยอมเสีย ใบบู นิ้วมือ และปลายจมูกแลกกับเนื้อ กับปลาจากพระสังข์ ท้าวลี้กะลงมาตั้งปริศนาธรรมถาม	6. ชัยชนะ (e) (ตามคัมภีร์อินเดีย) ในการ ล่าสัตว์ พระเอกจับสัตว์ได้ทั้งหมด เซยอื่นๆ ต้องยอมให้พระเอกตีตราบนร่างกายตน เพื่อแลกกับสัตว์ พระเอกเปิดเผยความจริงแก่บิดาภรรยา (f) (ตามคัมภีร์อินเดีย) เมื่อมีข้าศึก

สุวรรณสังฆชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้าพาราณสี หากตอบไม่ได้จะมีโทษ ซึ่งก็ไม่มีผู้ใดสามารถแก้ปริศนาได้ ในที่สุด พระสังข์จึงรับอาสา ถอดรูปเงาะ เหาะไป คอบปริศนาและตีคัลกับท้าวสักกะ	มาโจมตีพระนคร พระเอกก็ปลอมตัวออกไปรบและได้ชัยชนะ รักษาพระนครไว้ได้

สุวรรณสังฆชาคก ต่างจากแบบเรื่องที่ 314 ตรงที่พระสังข์ในสุวรรณสังฆชาคก มิได้มีม้าวิเศษเป็นผู้ช่วย การหนีจากยักษ์เทวีก็เป็นเหาะหนีอย่างธรรมดา มิได้มีการเนรมิตสิ่งกีดขวางตัวของวิเศษ นอกจากนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างพระสังข์กับยักษ์เทวีก็เป็นไปในทางดี ฉันทมารคากับบุตร ต่างจากแบบเรื่องที่ 314 ซึ่งพระเอกอยู่ในฐานะผู้ไต่บังคัมของปีศาจ ความสัมพันธ์เป็นไปฉันทมารคมากกว่า อนึ่ง เรื่องราวของสุวรรณสังฆชาคกตั้งแต่ นางคันธาเทวีเสียดลัยเลือกเงาะป่าเป็นสามีนี้ ยังคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 402 A อินเคีย เจ้าสาวลึง อีกด้วย ทั้งการเปรียบเทียบต่อไปนี้

สุวรรณสังฆชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าหญิง 7 องค์ แห่งพาราณสีทำ พิธีเลือกคู่โดยเสียดลัย เจ้าหญิง องค์ที่ 7 โยนพวงมาลัยให้เงาะป่า ซึ่ง ก็คือพระสังข์ในรูปเงาะ พระเจ้าพาราณสีกำหนดงานให้ ชายทั้ง 7 กระทำ (1) หาเนื้อมาคนละตัว (2) หาสุกรมานคนละตัว	<u>แบบเรื่องที่ 402 A</u> อินเคีย เจ้าสาวลึง (ตามคัมภีร์อินเคีย) 1. เจ้าชาย 7 องค์ เสียดลัยธนูหาคู่ เมื่อยิงธนูไปตกที่ใด เจ้าชายก็จะต้อง หาเจ้าสาวของพระองค์จากที่นั้น เจ้าชายองค์เล็กยิงธนูไปตกที่ต้นไม้ ต้นหนึ่ง พระองค์จึงต้องอภิเษกกับลึง 2. การแข่งขันในระหว่างสะไก พระราชาประกาศว่าชายาของเจ้าชาย แต่ละองค์จะต้องแข่งขันกัน (a) หอผ้าที่สวยงาม (b) ทำอาหาร หรือ ทำความ

สุวรรณสังขชาคค	แบบเรื่องในคัมภีร์
(3) หาปลาให้ได้จำนวนมากที่สุด ทั้งหมดนี้ เเงาะป่าทำได้คือว่าเขย อื่นๆ ทั้งหกเขยยังต้องไปขอสัตว์เหล่านั้น จากพระสังข์ในสภาพถอดรูป โดยหกเขย เสียบใบหู, นิ้วมือ, และปลายจมูก แลก- เปลี่ยน ท้าวสักกะตั้งปริศนาธรรมถาม พระเจ้าพาราณสี ซึ่งไม่มีใครตอบได้ ใน ที่สุดเเงาะป่าจึงถอดรูปเป็นพระสังข์ เหาะไปตอบปริศนา และตีคัลกับท้าวสักกะ	เพลิตเพลินให้แก่พระราช (c) ประทกความงาม ซึ่งเจ้าสาว ลิงก็เปลื้องหนังลิงออกกลายเป็นเจ้าหญิง ผู้งดงาม 3. (a) เจ้าชายเฒ่าหนังลิงของชายา (b) เจ้าหญิงพันคำสาป

ความแตกต่างระหว่างสุวรรณสังขชาคค กับแบบเรื่องที่ 402 A อันเคยอยู่ที่
ว่าในสุวรรณสังขชาคค ผู้ที่มีลักษณะประหลาด คือ พระเอก ในขณะที่แบบเรื่องที่ 402 A
อันเคย ผู้ที่มีลักษณะประหลาดเป็นนางเอก และนางเอกนั้นก็เป็นผู้มีรูปงาม แต่ในสุวรรณสังขชาคค
เป็นเพียงคนซึ่งมีรูปร่างน่าเกลียดน่าชัง อย่างไรก็ตาม ทั้งสองเหมือนกันตรงที่สามารถ
ถอดรูปที่หน้าเกลียดคึกคึกนั้นได้ และกลายมาเป็นผู้มีรูปงาม ในสุวรรณสังขชาคค
สามารถเห็นได้ชัดถึงลักษณะความถ่อมตนของตัวเอก ซึ่งจะไม่เปิดเผยรูปร่างอันงดงาม
หรือสติปัญญาอันเลอเลิศจนกว่าจะมีความจำเป็นถึงที่สุดจริงๆ หรือเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น
มิฉะนั้น ก็ยอมให้คนทั้งหลายดูถูกเหยียดหยามโดยไม่เคียดแค้นร้อนใจ เช่นเดียวกับใน
สุวรรณสิริสาชาคค (48) ซึ่งพระเอกก็ถอดรูปในโอกาสจำเป็นที่สุด เพื่อช่วยเหลือบิดา
ของภรรยาในท่านองเดียวกัน อันแสดงถึงค่านิยมของคนไทยที่ถ่อมตน ไม่โอ้อวด ไม่นิยม
แสดงออกถึงความสามารถของตน นอกจากถูกขอร้องและยังแสดงถึงคหิธรรมทางพุทธ-
ศาสนา คือ ขันติ ความอดทน และโสรัจจะ ความสงบเสงี่ยม อันเป็นธรรมะที่ทำให้งาม
ด้วยกิริยาอาการ

สุวรรณสังขชาคคนี้ ยังดำเนินความต่อไปถึงการพบกันระหว่างพระสังข์กับมารดา
การกลับคืนยังเมืองของบิดา การอุยไฟพิสูจน์ความบริสุทธิ์ระหว่างนางจันทาเทวี มารดา

พระสังข์ กับพระชายาผู้คิร้าย ซึ่งพระชายาก็เป็นฝ่ายแพ้ ถูกไฟคลอกตาย คล้ายคลึงกับในวรรณคดีเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนสร้อยฟ้าศรีมาลาลุยไฟ¹ และยังคงเป็นเรื่องถึงการแก้แค้นของเสนาบดีคู่อริของมเหสีรอง ซึ่งก็จบลงด้วยชัยชนะของพระสังข์ เป็นการดำเนินเรื่องจนถึงที่สุด ผู้ร้ายต้องได้รับโทษอย่างทั่วถ้วน เรื่องจึงจะจบลงได้โดยปราศจากความสงสัยหรือปัญหาค้างค้ำใจใดๆ

สุวัฏชาคก (54) ชาคกเรื่องนี้มีลักษณะเป็นนิทานซ้อนนิทาน กล่าวคือ ตัวละครในเรื่องยกนิทานขึ้นมาอ้าง และบางครั้งตัวละครในนิทานนั้น ก็ยังเล่านิทานต่อไปอีกชั้นหนึ่งด้วย นิทานย่อยๆ แต่ละเรื่องนี้มีแบบเรื่องต่างๆกันไป ส่วนใหญ่จะเป็นนิทานประเภทมุขตลก แต่ที่จะวิเคราะห์ต่อไปนี้เป็นนิยายชีวิต คือ นิทานเรื่องเวชกุมารและนางกัลยาณีตอนปลาย ซึ่งเป็นไปตามแบบเรื่องที่ 678 ดังนี้

นิทานเรื่องเวชกุมารและนางกัลยาณี	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้าเวชกุมารกับเสนาบดีเรียนวิชาดอคจิตใสร่างอื่น พระเจ้าเวชกุมารดอคจิตใสร่างเนื้อตาย เสนาบดีดอคจิตใสร่างพระเจ้าเวชกุมาร พระมเหสีคือนางกัลยาณีสงสัยในกิริยาที่ผิดแปลกไปของพระสวามี และพระเจ้าเวชกุมารก็ดอคจิตใสร่างนภินมาบอกความจริงแก่พระมเหสี	<u>แบบเรื่องที่ 678</u> พระราชาดอควิญญาณใสร่างนกแก้ว พระราชาและคนสนิทเรียนรู้วิชาดอควิญญาณใสร่างที่สิ้นชีวิตแล้ว พระราชาดอควิญญาณใสร่างนกแก้ว คนสนิทก็ดอควิญญาณใสร่างพระราชา พระมเหสีรู้ความจริง (โดยได้ยินคำตักสินคดีย่างชาญฉลากจากนกแก้ว)

¹ดูรายละเอียดใน เสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2 (พระนคร : แพร่พิทยา, 2503), หน้า 1030-1036.

นิทานเรื่องเวชฎุมารและนางกัลยาณี	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางกัลยาณีลวงให้เสนาคีตอกจิตให้ชม พระเจ้าเวชฎุมารจึงได้โอกาสกลับเข้าร่างอันแท้จริงของพระองค์	พระมหาลีลวงให้คนสนิทออกวิญญานออกจากร่างพระราช และพระราชาก็ได้โอกาสกลับคืนสู่อันแท้จริงของพระองค์

นิทานเรื่องพระเจ้าเวชฎุมารกับนางกัลยาณีนี้ คล้ายคลึงกับแบบเรื่องในคัมภีร์ โดยมีที่ผิดเพียงน้อยมาก และแสดงให้เห็นทัศนคติที่เหมือนกันระหว่างกลุ่มชนผู้เป็นเจ้าของนิทานตามแบบเรื่องที่ 678 นี้ กล่าวคือ ความเชื่อเกี่ยวกับจิตวิญญานหรือตัวตนแท้จริงของมนุษย์ว่ามีอยู่ และเป็นคนละส่วนกันกับร่างกาย สามารถถอดหรือแยกออกจากร่างกายโดยยังคงดำรงความเป็นตัวตนเดิม แม้ว่าจะไปอาศัยในร่างอื่นก็ตามที่ การถอดจิตออกจากร่างนี้ ในพุทธศาสนาปรากฏอยู่ในวิธีนั่งกรรมฐานอย่างหนึ่ง คือ ในส่วนที่เรียกว่า มโนมยิทธิ ซึ่งมีความหมาย และการปฏิบัติดังนี้

"มโนมยิทธิ แปลว่ามีฤทธิ์ทางใจ ในที่นี้ท่านหมายถึงเอาการถอดจิตออกจากร่างแล้วท่องเที่ยวไปในภพต่างๆ"

"ท่านให้เข้าฌาน 4 ทำจิตให้โปร่งสว่างไสวดีแล้ว กำหนดจิตว่า ขอร่างกายนี้จึงเป็นโพรงก็จะเห็นว่าร่างกายเป็นโพรงใหญ่ ต่อแต่นั้นก็กำหนดจิตว่า ขอร่างอีกร่างหนึ่ง จงปรากฏขึ้นภายในกายนี้ กายอีกกายหนึ่งก็จะปรากฏขึ้น ต่อไปก็ค่อยบังคับกายนั้น... ก็กำหนดจิตว่าจะไปที่ใด กำหนดจิตว่าเราจะไปที่นั่น พุงกายออกไปก็จะถึงถิ่นที่ประสงค์ทันที ใช้เวลาไม่ถึงครึ่งวินาที"¹

อนึ่ง ในนิทานเรื่องพระเจ้าเวชฎุมารกับนางกัลยาณีนี้ มีนิทานซ้อนอีกเรื่องหนึ่งคือ เรื่องนางสิริโสภานุชชีวิตสามี กล่าวถึง นางสิริโสภานุชชีวิตสามีตายลง คั่นกันไป

¹พระมหาวิระ ภาวโร, คู่มือปฏิบัติพระกรรมฐาน (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2520), หน้า 9-10.

ขโมยรองเท้าวิเศษจากพระราชามือหนึ่งมา เนื่องจากน้ำอาบรองเท้าวิเศษนี้สามารถ
ชุบคนตายให้ฟื้นได้ และนางก็ชุบสามีให้ฟื้นขึ้นได้ นิทานเรื่องนี้มีสาระสำคัญเป็นอนุภาคมาก
กว่าจะเป็นแบบเรื่อง กล่าวคือ อนุภาคของวิเศษที่ชุบชีวิต และอนุภาคของวิเศษ ซึ่งได้
มาด้วยการขโมย¹

เทวันธชาคก (56) เปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ได้ดังนี้

เทวันธชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้ากาสิกราชถูกยักษ์จับกิน แล้วยักษ์แปลงร่างเป็นพระเจ้ากาสิกราช กลับวัง ม้าบอกความจริงแก่เทวันธกุมาร และจันทเทวี ทั้งสองจึงหนีเข้าป่าพร้อม ควายม้า ม้าถูกยักษ์ฆ่า และกินหัวไป ท้าว สักกะนำหัวราชสีห์มาค่อ และชุบให้ฟื้นขึ้น ทั้งให้พรวิเศษแก่เทวันธกุมาร สองพี่น้องไปพักอาศัยอยู่ ณ เมือง ร้างแห่งหนึ่ง ซึ่งผู้คนถูกนกอินทรีจับกินหมด จันทเทวีพบอภัยราชกุมารซ่อนอยู่ในกลอง ใบใหญ่ จันทเทวีแอบได้เสียกับอภัยราช- กุมารจนตั้งครรภ์ อภัยราชและจันทเทวีกลัว เทวันธกุมารจะรู้ จึงคบคิดกันกำจัด โดยจันทเทวีแสร้งขอให้พี่ชายไปเอา	แบบเรื่องที่ 315 น้องสาวทรยศ (ตามคัมภีร์อินเดียน) 1. พี่ชายและน้องสาวถูกปล่อยหรือ ร่อนเร่ไปในป่า (a) เด็กชายได้ม้าวิเศษ 2. (a) พี่ชายฆ่าโจรทุกคน แต่โจร คนที่เจ็ดเพียงแค่มาคเเจ็บ จึงถูกจับขัง ไว้ น้องสาวปล่อยโจรมาคเเจ็บ รักษา และหลงรักโจรนั้น 3. ควายค่านำจากซูร์ก น้องสาวก็ กำหนดงานให้พี่ชายกระทำ โดยหวังว่า พี่ชายจะตายเสีย

¹ดูรายละเอียด ในหัวข้อ พลังอำนาจจากของวิเศษ หน้า 154 - 162.

เทวัญชาคค .	แบบเรื่องในคัมภีร์
สิ่งต้องประสงค์ ในที่อันตรายมาให้ โดยหวังว่าเทวัญกุมารจะได้รับอันตรายถึงตาย (1) ไปเอาอ้อยที่ป่าหิมพานต์ ผูกสิ่งร้ายเฝ้าอยู่ ผูกสิ่งสลดด้วยเสียงทวาดของม้า เทวัญกุมารช่วยให้สิ่งพ้น และได้ผูกสิ่งเป็นบริวาร (2) ไปเอาน้ำผึ้งซึ่งมีหมีเฝ้าอยู่ หมีตายด้วยเสียงแตรของม้า เทวัญกุมารชุบชีวิตหมี และได้หมีเป็นบริวาร (3) ไปเอาดอกบัวในสระซึ่งมียักษ์เฝ้า เทวัญกุมารแสดงธรรมให้ยักษ์ฟัง และได้ยักษ์เป็นบริวาร อภัยราชกุมารลงมือฆ่าเทวัญกุมารเอง แต่เทวดาช่วยไว้ได้ เทวัญกุมารรู้เรื่องทั้งหมด และอภัยให้แก่น้องสาว น้องเขย	(a) ไปเอานมเสือ (เด็กชายช่วยเขียนกระดูกออกจากพื้นของนางเสือ นางเสือจึงให้นมแก่เขา) (b) ไปเอาน้ำหรือดอกไม้จากสระผีสิง (1) เด็กชายช่วยลูกนกจากงู จึงได้รับความช่วยเหลือจากพ่อและแม่ (2) เด็กชายถูกปลากินเข้าไป แต่มีผู้มาช่วยไว้ 4. (a) พระเอกพบหญิงสาวนางหนึ่ง ในงานครั้งสุดท้ายที่ถูกกำหนดให้ทำการแต่งงานกับนาง (b) น้องสาวและตัวรักถูกประหาร

เรื่องราวในตอนนั้นของเทวัญชาคคจบลงด้วยการให้อภัยแทนที่จะลงโทษดังในแบบเรื่องที่ 315 แต่เทวัญชาคคยังไม่จบ พระเอกยังไม่ได้พบนางเอก แต่เดินทางกลับไปแก้แค้นยักษ์ผู้กินพระบิดาและแปลงตัวแทน แล้วจึงออกเดินทางเสาะหาสตรีผู้จะมาเป็นภรรยาอีกครั้ง ซึ่งเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์ได้ดังนี้

เทวัญชาคค	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระคาบสนแนะนำให้เทวัญกุมารไปยังนครโกสย ซึ่ง มีพระราชาธิกา สุวรรณเกษรารังคฆามมาก เทวัญกุมารก็คั่นคั่นผ่านหนทางวิบากไปยังเมืองนั้น เทวัญกุมารพบเจ้าหญิง โค้คอบกันด้วยภาษากรียาท่าทาง เป็นการทดสอบปัญญาซึ่งกันและกัน เจ้าหญิงสุวรรณเกษราโรยใบและเกษรบัวตามทางไปสู่ปราสาทของนาง (เทวัญกุมารได้อาศัยอยู่กับยายแก่ในราชอุทยาน ก่อนหน้าที่จะพบเจ้าหญิง) เทวัญกุมารได้ราชาธิกาสุวรรณเกษราและพานางหนี	แบบเรื่องที่ 516 A ภาษากรียาท่าทางของเจ้าหญิง 1. สหายของพระเอก (d) เจ้าชายฝันเห็นเจ้าหญิงองค์หนึ่ง พระองค์กับสหายจึงออกเดินทางค้นหานาง 2. เจ้าหญิงกับภาษากรียาท่าทางของนาง เจ้าชายพบเจ้าหญิงผู้งดงามซึ่งใช้ภาษากรียาท่าทางกับเจ้าชาย สหายของเจ้าชายเป็นผู้ตีความกรียาท่าทางของนาง 3. โค้คเจ้าหญิง เจ้าชายกับสหายเดินทางไปยังเมืองของเจ้าหญิง (a) ด้วยความช่วยเหลือจากหญิงแก่คนหนึ่ง (คนขายดอกไม้ ฯลฯ) ทั้งสองก็เข้าไปหาเจ้าหญิงได้สหายของเจ้าชายเป็นผู้ช่วยให้เจ้าชายได้ตัวเจ้าหญิงมา
ในเทวัญชาคค พระเอกเป็นผู้แปลความหมายกรียาท่าทาง ลอบเข้าหานางเอกและพานางหนี โดยกระทำการแต่เพียงผู้เดียว ต่างจากในแบบเรื่องที่ 516 A ซึ่งสหายผู้ช่วยมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้พระเอกได้ตัวนางเอก มีการทำกลอุบายต่างๆ ให้พระราชายอมมอบเจ้าหญิงแก่โดยดี ส่วนในเทวัญชาคคคั้น เป็นการหนีตามกันคือๆ ไม่มีข้อขัดข้องยุ่งยากมากมาย เรื่องราวตอนต่อไปคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 403 ดังนี้	แบบเรื่องที่ 403 เจ้าสาวคำกับเจ้าสาวขาว ตอนที่ 1-3 กล่าวถึง นางเอกซึ่งมีแม่เลี้ยง

เทวันชฎุมาร	แบบเรื่องในคัมภีร์
ขณะเดินทางมายังเมืองของเทวันชฎุมาร สุวรรณเกสรถูกยักษ์ขี้นคีแล้วแปลงตัวแทน แต่เทวันชฎุมารก็สงสัยในลักษณะและกิริยาที่แปลกไป เทเวคามาบอกให้เทวันชฎุมารรู้ เทวันชฎุมารประกาศหาผู้สามารถแสดงธรรม ซึ่งก็ปรากฏว่ามีสุวรรณเกสร แต่เพียงผู้เดียวที่สามารถแสดงธรรมได้ จึงได้พบกับเทวันชฎุมาร นางยักษ์ขี้นคีถูกจับ แต่ก็ได้รับการอภัยโดยยกนางให้เป็นภรรยายักษ์บริวารของเทวันชฎุมาร	ผู้ชั่วร้าย คัวความงามและความดีของนางเอก เธอก็ได้แต่งงานกับพระราชา 4. เจ้าสาวตัวปลอม เมื่อแต่งงานกับพระราชาแล้วแม่เลี้ยงโยนนางเอกกับลูกลงน้ำ ลูกสาวแม่เลี้ยงปลอมตัวแทนที่นางเอกโดยไม่มีใครทราบ 5. การพันคำสาป นางเอกกลายร่างเป็นท่อนเข้ามายังวังของพระราชาถึง 3 ครั้ง ในเวลากลางคืน คืนที่ 3 พระราชาตื่นขึ้นและถอนคำสาปได้ 6. สรุป เจ้าสาวตัวจริงเข้าสู่พิธีอภิเษกหรือกลับคืนสู่ตำแหน่ง ผู้กระทำตัวถูกลงโทษ

เทวันชฎุมารในตอนนี้น่าจะแตกต่างจากแบบเรื่องที่ 403 อยู่บ้าง เนื่องจากตัวผู้ร้ายมิใช่ยักษ์คิสนิท เป็นเพียงนางยักษ์ขี้นคีที่พบในระหว่างทาง ทั้งนางเอกไม่มีการกลายร่าง จึงไม่มีการถอนคำสาป แต่มีการค้นหาตัวด้วยการพิสูจน์ความสามารถอันเป็นเอกแทนวิธีการค้นหาตัวนางเอกโดยการประกาศหาผู้สามารถแสดงธรรมตามชาคกนี้ ดูจะเป็นความพยายามโยงนิทานเข้าหาศาสนา ต้องการจะแสดงให้เห็นความสำคัญหรือประโยชน์ของธรรมะ และเน้นถึงความรอบรู้ในด้านศาสนาของตัวเอก แต่เนื่องจากไม่มี

การปูพื้นฐานเกี่ยวกับความสามารถในค่านนี้ของนางเอกมาก่อนเลย จู๋ๆ จึงมาชี้ให้เห็นว่านางเอกเป็นเลิศในทางแสดงธรรมเช่นนี้ จึงออกจะไม่แนบเนียนนัก

ในตอนท้ายของเทวัญชชชช มีเนื้อเรื่องต่อไปถึงตัวละครรุ่นลูก ซึ่งมีบทบาทอย่างวิบุณฺษ คือ ได้นางสลบกับการทำศึก โครงเรื่องไม่มีขึ้นตอนสำคัญอันจะนำมาเปรียบเทียบแบบเรื่องได้ จึงมิได้นำมาวิเคราะห์ไว้ในที่นี้

สุบินชชชช (57) คล้ายคลึงกับแบบเรื่องในคณินคณิน

สุบินชชชช	แบบเรื่องในคณินคณิน
สุบินกุมารฝันและได้รับคำทำนายว่าจะได้ราชสมบัติ พระราชเจ้าสุบินกุมารซึ่งขณะนั้นบวชเนรมอยู่ ลี้กและนำไปซังคูก พระราชเจ้าส่งสุบินกุมารไปโขมรัฐให้นัราชชชชชเมืองนั้นกลับมาให้ได้ โดยพระราชเจ้าสั่งอำมาตย์ที่ไปคัวยให้ฆ่าสุบินกุมารเสีย เมื่อได้ราชชชชชโขมรัฐแล้ว	<u>แบบเรื่องที่ 930</u> คำทำนาย 1. คำทำนาย มีคำทำนายว่า เด็กชายยากจนคนหนึ่งจะได้เป็นเชยของพระราชชชชช 2. การขายและการนำไปตั้ง กล่าวถึงพระราชชชชชซื้อเด็กชายผู้นั้นมาจากพ่อแม่ นำใส่หีบปล่อยลงในแม่น้ำ แต่เจ้าของโรงสีผู้หนึ่งมาพบและเก็บเด็กไปเลี้ยง 3. จดหมายสั่งฆ่าผู้ถือ พระราชชชชชพบเด็กชายนั้น และมอบจดหมายสั่งฆ่าผู้ถือ ให้นำไปยังพระราชชชชชนี้ แต่ระหว่างทางพวกโจรได้แก้ข้อความในจดหมายเสีย กลายเป็นสั่งให้พระราชชชชชนี้จัดการแต่งงานเด็กชชายกับพระราชชชชชชช 4. เรื่องราวต่อมา (b) พระเอกถูกกำหนดให้ไปทำงานค้นหาสิ่งหนึ่งสิ่งใด อันเสี่ยงอันตราย

สุบินชาคกคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 930 ในแง่ที่เป็นความพยายามจะเดินคำทำนาย แต่ในที่สุด ก็ไม่สำเร็จ แต่ในแบบเรื่องที่ 930 ความพยายามฆ่าพระเอกซัคเจนและรุนแรงกว่าในสุบินชาคก ในสุบินชาคกนั้น พระเอกต้องเดินทางผจญภัยอีกหลายขั้นตอน จึงกลับมาเอาชนะพระราชินี ได้ราชสมบัติสมดังคำทำนาย ดังขั้นตอนและการเปรียบเทียบต่อไปนี้

สุบินชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระราชินีพบพวงมาลาลอยน้ำมา สั่งให้อำมาตย์สืบหาสตรีผู้เป็นเจ้าของ พวงมาลา ซึ่งก็พบว่า พระราชินี ประมุขาวคีแห่งโชมรัฐ คือเจ้าของ พวงมาลานั้น พระราชินีส่งทัพไปโชมรัฐ แต่ถูกตีแตกพ่ายแพ้กกลับมา สุบินกุมารถูกส่งไปยังโชมรัฐ ให้ใช้ปัญญาหานางประมุขาวคีกลับมาให้ได้ ซึ่งเขาก็ทำสำเร็จ ได้นางเป็นภรรยา แต่ระหว่างเดินทางกลับ สุบินกุมารยังต้องไปผจญภัยอื่นๆ อีก	<u>แบบเรื่องที่ 467</u> การเสาะหาดอกไม้ 1. การได้ดอกไม้วิเศษมา ชายหนุ่มผู้หนึ่ง พบ (a) ดอกไม้ ซึ่งงอกงามมาก และนำไปถวายพระราชินี พระราชินีต้องการดอกไม้เช่นนั้นอีก 2. การเสาะหา หลังจากผจญภัยอันตรายต่างๆ นานาระหว่างทาง พระเอกก็พบเจ้าหญิงผู้บันดาลให้เกิดดอกไม้ แต่งงานกับนาง และกลับมาช่วยชัยชนะ
เหตุการณ์การพบและได้นางประมุขาวคีเป็นภรรยา นั้น คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 516 A ดังนี้ สุบินกุมารถูกส่งไปยังโชมรัฐ เพื่อนำราชินีเมืองนั้นกลับไป สุบินกุมารทำไมตรีกับพญาวานร ซึ่งอาศัยอยู่ใกล้วังของพระราชินีโชมรัฐ สุบินกุมารพบนางประมุขาวคี	<u>แบบเรื่องที่ 516 A</u> ภาษากิริยาท่าทาง 1. สหายของพระเอก เจ้าชายกับชายหนุ่มที่ศักดิ์ต่ำกว่าผู้หนึ่ง เป็นเพื่อนสนิทกัน (d) เจ้าชายฝันเห็นเจ้าหญิงองค์หนึ่ง พระองค์กับสหายจึงออกเดินทางค้นหา 2. เจ้าหญิงกับภาษากิริยาท่าทาง เจ้าชาย

สุบินชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
นางทศสอปัญญาของสุบินกุมารโดยใช้ภาษากริยาทางทาง (เช่น จุมพิตคอกบัว หมายความว่า มีความรักใคร่สุบินกุมาร เอาคอกบัววนศีรษะ 7 รอบ หมายความว่า นางอยู่บนปราสาท 7 ชั้น) ซึ่งสุบินกุมารก็กลับมาเล่าให้พญาวานรฟัง พญาวานรคาคว่าสุบินกุมารจะต้องพบอันตราย จึงเตรียมเรือและอาหารไว้ให้ สุบินกุมารไปขออาศัยกับยายแก่เฝ้าราชอุทยาน และเข้าไปหานางประทุมาวดี ได้นางเป็นภรรยา และพาหนีมาขึ้นเรือ แต่ขณะที่สุบินกุมารยังขึ้นเรือไม่ได้ อำมาตย์ก็ออกเรือพานางประทุมาวดีไป พญาวานรแนะนำให้สุบินกุมารไปเอาของวิเศษจากที่ต่างๆ แล้วสุบินกุมารจึงกลับไปชิงประทุมาวดีกลับคืนได้ ในสุบินชาคก แม้พระเอกจะมีสหายให้คำแนะนำคือพญาวานร แต่พระเอกก็เป็นผู้ลงมือปฏิบัติจนสำเร็จ ผิดจากแบบเรื่องที่ 516 A ซึ่งสหายของพระเอกมีบทบาทสำคัญทั้งในการตีความกริยาทางทาง และการใช้อุบายทำให้พระราชาคงยินยอมมอบเจ้าหญิงให้ ส่วนเนื้อความในสุบินชาคก ตอนที่สุบินกุมารได้ของวิเศษนี้คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 569 ดังนี้	พบเจ้าหญิงผู้งดงาม ซึ่งใช้ภาษากริยาทางทางกับเจ้าชาย สหายของพระองค์เป็นผู้ตีความกริยาทางทางนั้น (ตัวอย่าง : เจ้าหญิงเอาคอกกฤษณา มาตีที่พื้นของนาง หมายความว่าพระบิดาของนางคือ พระเจ้าทันตราข) 3. ได้เจ้าหญิง เจ้าชายกับสหายเดินทางไปยังเมืองของเจ้าหญิง (a) ค่ายความช่วยเหลือจากหญิงแก่ผู้หนึ่ง (คนชายคอกไม้ ฯลฯ) ทั้งสองก็เข้าไปหาเจ้าหญิงได้ และค่ายความช่วยเหลือของสหายเจ้าชายก็ได้ตัวเจ้าหญิงไป โดยความยินยอมของพระราช

สุบินชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
สุบินกุมาร ไปเอาของวิเศษต่างๆ ค่ายการขโมย แลกเปลี่ยนแล้วกลับไม่ให้ ของของคน หรือใช้ของวิเศษที่ได้มาขู่ม้า หรือฆ่าเจ้าของของวิเศษอื่นๆ เราจึงได้ ของวิเศษที่ฆ่าหรือขู่ม้าให้สิ้น, บันดาลอาหาร และน้ำ, บันดาลกองทัพ, สั่งให้ฆ่าศัตรูได้ และของวิเศษสารพัดนึก และใช้ของวิเศษ เหล่านี้ไปทำศึกกับพระราชแห่งโกสัมพี ผู้เคยคิดร้ายต่อคน ทั้งซิงนางประทุมาวดี ไปจนได้ชัยชนะ	แบบเรื่องที่ 569 เป้หลัง, หมวก, และ เขาสัตว์ น้องชายคนสุดท้องในจำนวน 3 คน พบของวิเศษอย่างหนึ่งนำไปแลกกับของ วิเศษอีกอย่างหนึ่ง และค่ายของวิเศษ อย่างที่สองนี้ ก็เอาของวิเศษอย่างแรก กลับมา ของวิเศษเหล่านี้สามารถบันดาล อาหาร, ทหาร ฯลฯ และพระเอกก็ ทำศึกกับพระราช

ตอนปลายของสุบินชาคก เนื้อความดำเนินต่อไปถึงตัวละครรุ่นลูก ซึ่งเป็นเหตุการณ์ท่านองนิทานวีรบุรุษ กล่าวคือ พระเอกได้ภรรยา และมีผู้จะมาชิงนางจนเกิดรบกัน ขึ้น ซึ่งพระเอกก็เอาชนะได้ค่ายของวิเศษ จุดสำคัญของเนื้อความตอนนี้อยู่ที่อนุภาคมากกว่าแบบเรื่อง จึงมีได้นำมาวิเคราะห์ไว้ ณ ที่นี้

สุบินชาคกนี้ มีลักษณะที่ประกอบด้วยแบบเรื่องหลายๆ แบบเรื่องซ้อนกัน อาจจะมี ผิดเพี้ยนไปบ้างจากแบบเรื่องตามที่ปรากฏในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง ส่วนใหญ่ความ แตกต่างในสุบินชาคกเหล่านั้น มักเป็นไปในทางที่เชิดชูบทบาทของพระเอก เป็นคัมภีร์ว่า สุบินกุมารถูกส่งให้ไปนำตัวราชธิดาโชมรัฐกลับมา นั่น เนื่องจากสุบินกุมาร เป็นผู้มีความสามารถ พระราชาเคยส่งทัพไปแล้ว แต่ก็ถูกตีแตกพ่าย แต่กลับปรากฏว่า ค่าย สุบินกุมารแค่เพียงผู้เดียวก็สามารถได้ราชธิดามา แม้พระราชาจะคิดร้ายต่อสุบินกุมาร แต่พระองค์ก็ยังรู้และยอมรับในความสามารถและสติปัญญาของเขา ต่างจากแบบเรื่องที่ 467 ซึ่งพระราชาส่งให้พระเอกไปค้นหาดอกไม้วิเศษ เพียงเพราะพระเอกเป็นผู้นำดอกไม้ นั้นมาเป็นครั้งแรก ในตอนที่ได้อำนาจเจ้าหญิงราชธิดาโชมรัฐนี้ ก็เป็นผลงานของสุบินกุมาร

แต่เพียงผู้เดียว ทั้งก็ความสัณยลักษณ์หาทางเข้าหานาง และพานางหนี แม้จะมีพญาวานร ผู้เป็นสหายคอยแนะนำช่วยเหลือ ก็เป็นเพียงเล็กน้อย และไม่สำคัญต่องานของสุบินกุมารเท่าใด ต่างจากแบบเรื่องที่ 516 A ซึ่งพระเอกต้องพึ่งสหายเป็นสำคัญ จึงจะได้พบ, เข้าหา, และได้ตัวเจ้าหญิงมา

ในปัญจาสชาคกนี้ นิทานส่วนใหญ่จะมีพระเอกดำเนินบทบาทเด่นแต่เพียงผู้เดียวเสมอ เพื่อเน้นความสำคัญความสามารถของพระเอก ในฐานะที่พระเอกเป็นพระโพธิสัตว์ แม้พระเอกจะมีพี่ชายน้องชายหรือสหาย แต่ก็จะไม่ปรากฏว่า พี่น้องหรือสหายของพระเอกมีความสามารถเหนือ หรือทำสิ่งใดได้เกินหน้าพระเอกเลย ดังในวรรณชटक (59)¹ แม้วรรณจะมีพี่ชายฝาแฝดคือ วรรณ แต่ก็ไม่ปรากฏว่าวรรณมีบทบาทสำคัญอะไรนัก เพียงแต่สร้างเมืองอยู่กับมารดา และมีบทบาทช่วยเหลือตอนปลายเรื่องอีกเล็กน้อยเท่านั้น การผจญภัยต่างๆ ในเรื่องล้วนเป็นของวรรณแต่เพียงผู้เดียว และในสีหนาทชटक (52)² แม้พระเอกจะมีสหายผู้กำลังมากอีก 2 คน แต่ก็ไม่ปรากฏว่า พระเอกยังมีกำลังเหนือกว่าสหาย ช่วยสหายให้พ้นจากยักษ์ ช่วยให้สหายได้ขึ้นครองเมือง มิใช่สหายเป็นฝ่ายช่วยพระเอก จึงเห็นได้ว่า นิทานในปัญจาสชาคกนี้ พระเอกจะต้องมีสติปัญญาความสามารถรวมทั้งบทบาทเป็นอันคับหนึ่งเสมอ จะไม่ปรากฏพระรองหรือผู้ช่วยที่มีความสามารถ หรือบทบาทเด่นหักเหียวกัน

สุวรรณวงศ์ชटक (59) คล้ายคลึงกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ ดังนี้

สุวรรณวงศ์ชटक	แบบเรื่องในคัมภีร์
พฤษเทวดาแปลงเป็นเนื้อทราย ล่อเจ้าชายสุวรรณวงศ์ให้ไปพบนางปฐพี	แบบเรื่องที่ 465 ชายผู้ถูกกลั่นแกล้ง เนื่องจากมีภรรยางาม 1. การได้ภรรยางาม (b) พระเอกได้ภรรยาจากพระเจ้า

¹ดูรายละเอียดการวิเคราะห์ที่หน้า 60 - 62.

²ดูรายละเอียดการวิเคราะห์ที่หน้า 70 - 72.

สุวรรณวงศ์ชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ราชธิดาพระเจ้ายสกะ ซึ่งหนีจากวังเข้าป่า สุวรรณวงศ์ได้นำเป็นภรรยา พระราชานุญาตเป็นอาของสุวรรณวงศ์ อยากรู้เรื่องราว จึงออกอุบายให้ สุวรรณวงศ์ไปนำดอกบัวจากนาคพิภพมาให้	2. งานที่กำหนดให้ทำ (a) พระราชาริษยาและอยากได้ ภรรยาของพระเอก และด้วยคำแนะนำของที่ปรึกษาผู้ชั่วร้าย พระองค์ก็กำหนดให้พระเอกทำงานต่างๆ (เช่น (a)⁴ หาดอกไม้วิเศษ)
เหตุการณ์ก่อนต่อไป สุวรรณวงศ์ชาคกต่างจากแบบเรื่องที่ 465 ซึ่งพระเอกทำงานที่ถูกกำหนดให้สำเร็จด้วยความช่วยเหลือจากภรรยา จนเอาชนะพระราชานัดในที่สุด แต่ในสุวรรณวงศ์ชาคก พระเอกเดินทางผจญภัยไปเป็นเวลานาน ได้สตรีเป็นภรรยาหลายคนแล้วจึงกลับมาเอาชนะพระราชานัดผู้ชั่วร้ายได้ การผจญภัยและได้ภรรยาของสุวรรณวงศ์นั้นคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 300B ดังนี้	แบบเรื่องที่ 300B พญาสูง
สุวรรณวงศ์เดินทางไปพบเมืองร้าง 2 เมือง แต่ละเมืองผู้คนถูกผีเสื้อน้ำและนกหัสติลิงค์จับกินหมด เหลือแต่หญิงสาวที่หลบซ่อนอยู่ในแท่นทอง และในกลองซึ่งบอกพระเอกถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และวิธีที่จะฆ่าอมนุษย์เหล่านั้น ทั้งชุบชีวิตผู้คนในเมือง พระเอกฆ่าอมนุษย์นั้นได้ และแต่งงานกับหญิงสาวทั้งสอง	พญาสูงถูกรานและทำลายเมืองเมืองหนึ่ง และนำตัวบรรดาหญิงสาวไป พระเอกซึ่งเกิดจากมารคาผู้ตั้งครมภ์ โดยมหัสจรรย์ มาพบและได้รับคำแนะนำจากหญิงสาวผู้หนึ่งถึงอาวุธและวิธีที่จะฆ่าพญาสูง คือใช้กิ่งคันแอสเพน ซึ่งพระเอกก็ได้เอาชนะสูงและมังกรได้ และได้แต่งงานกับหญิงสาวผู้นั้น
ต่อมา สุวรรณวงศ์ได้ช่วยนาคราชให้พ้นจากครุฑ นาคราชจึงยกธิดาให้เป็นภรรยาอีกนางหนึ่ง	

สุวรรณวงศ์ชาคก	แบบเรื่องในคชัน
สุวรรณวงศ์มีพระขรรค์วิเศษซึ่งทำให้เหาะเหินได้ พระขรรค์นี้ได้อมาจากนางปูรณี ซึ่งได้อมาจากพระฤาษีอีกค้อหนึ่ง และพระฤาษีก็ได้อมาจากวิทยากรที่ฤาษีช่วยรักษาอาการบาดเจ็บ ขณะสุวรรณวงศ์พานางสุวรรณนาคีชิตานาคราชเดินทางกลับ ก็ถูกวิทยากรลักพระขรรค์ หึ่งสองจึงต้องเดินป่าค้วเห่า และพลัดกันขณะหนียักษ์ แคก็ตามมาพบกันในที่สุค หึ่งนี้ สุวรรณวงศ์ได้อของวิเศษคืนด้วยความช่วยเหลือของท้าวล็กกะ	แบบเรื่องที่ 575 ปีกของเจ้าชาย (ตามคชันอื่นเทียบ) 1. (b) พระราชาหรือเจ้าชายได้อของวิเศษที่ทำให้เหาะเหินได้ 2. กล่าวถึงพระเอกลักลอบเข้าหาเจ้าหญิงองค์หนึ่งจนถูกจับได้ แต่ในที่สุคหนีมาได้โดยไช้ของวิเศษนั้น 3. (b) ของวิเศษซึ่งทำให้เหาะได้อนั้นถูกไฟไหม้ พระเอกกับนางเอกจึงพลัดพรากกัน แต่ในที่สุคก็กลับมาพบกันโดยบังเอิญ
เนื้อความในสุวรรณวงศ์ชาคกค่อนนี้ คล้ายคลึงกับสมุทโฆษชาคก (1) มาก กล่าวคือ เป็นเรื่องทีพระเอกนางเอกพลัดกันเมื่อต้องเดินทางค้วเห่า หลังจากถูกวิทยากรลักพระขรรค์วิเศษทีทำให้เหาะได้ไป และพระเอกก็ได้อพระขรรค์กลับคืนมาภายหลังค้วความช่วยเหลือของท้าวล็กกะเช่นเดียวกัน ต่างกันทีเหตุการณ์ค่อนการพลัดพราก สมุทโฆษพลัดกับนางวินทุมคีขณะว่ายน้ำข้ามฟาก แคสุวรรณวงศ์พลัดกับสุวรรณนาคีขณะหนียักษ์ นอกจากนั้นในสมุทโฆษชาคก นางวินทุมคียังพยายามสืบหาสามีโดยการเขียนภาพชีวประวัติทีศาลาโรงงานจนได้พบสมุทโฆษทีมาคุณภาพและแสดงกิริยาผิดปกติ ส่วนสุวรรณนาคีนั้นเพียงแคเดินทางคิตคามหาจนพบ โดยไม่มีการเขียนภาพชีวประวัติแต่อย่างใด อีกประหนึ่ง ความช่วยเหลือของท้าวล็กกะค้อสุวรรณวงศ์นั้น นอกจากจะบังคับให้วิทยากรคืนพระขรรค์แล้วยัง	

แปลงเป็นม้า พาสวรรณวงศ์ไปส่งยังวิมานอีกด้วย ต่างจากสมุทโทไสยชาคก ซึ่งท้าวสักกะ บังคับให้วิทยากรคืนพระขรรค์เท่านั้น ต่อจากนั้น สมุทโทไสยต้องเดินทางด้วยตนเอง

หลังจากที่สุวรรณวงศ์พาภรรยาทั้งหมดกลับเมืองโคยวิมานที่เลื่อนลอยไปตาม บังคับ พระราชาเป็นขึ้นวิมานอุบรคานางงามผู้เป็นภรรยาของสุวรรณวงศ์ ก็อยากได้นาง เหล่านั้นและคิดร้ายต่อสุวรรณวงศ์ จึงตกลงไปจมนครณี สุวรรณวงศ์ได้ทราบว่านางปุณณีนี้ออกจากวังเพราะเกรงจะถูกพระราชาข่มเหง จึงออกติดตาม เนื้อความตอนนี้มีส่วนคล้าย กับแบบเรื่องที่ 403 ดังนี้

สุวรรณวงศ์ชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
สุวรรณวงศ์ตามพบนางปุณณีนี้อันคลอคลุกและอาศัยอยู่ในป่า ระหว่างทางกลับเมือง มีเสื่อน้ำจับนางปุณณีนี้อยู่ที่หน้า และแปลงตัวแทน เทวคามาบอกให้สุวรรณวงศ์รู้ว่านางมีเสื่อน้ำแปลงตัวมาเป็นนางปุณณีนี้อันสุวรรณวงศ์กลับไปค้นหานางปุณณีนี้อันพบและรับกลับ พร้อมทั้งฆ่านางมีเสื่อน้ำ	<u>แบบเรื่องที่ 403</u> เจ้าสาวคำกับเจ้าสาวขาว ตอนที่ 1-3 กล่าวถึงนางเอก ซึ่งมีแม่เลี้ยงผู้ชั่วร้าย ด้วยความดีและความงามของนางเอก นางก็ได้แต่งงานกับพระราชา 4. เจ้าสาวตัวปลอม (a) เมื่อแต่งงานกับพระราชาแล้วแม่เลี้ยงโยนนางเอกกับลูกลงน้ำ (c) ลูกสาวแม่เลี้ยงปลอมตัวแทนที่นางเอกโดยไม่มีใครทราบ 5. การพ้นคำสาป (a) นางเอกกลายเป็นห่านเข้ามายังวังของพระราชาถึง 3 คืน (b) คืนที่ 3 พระราชาตื่นขึ้น และถอนคำสาปได้ 6. สรุป (a) เจ้าสาวตัวจริงกลับคืนสู่ตำแหน่งผู้กระทำชั่วถูกลงโทษ

ในตอนปลายของสุวรรณวงศ์ชาตก เป็นเรื่องราวของตัวละคร รุ่งลูกซึ่งเป็น
ท่านองนิทานวีรบุรุษที่พระเอกเดินทางผจญภัย ได้สร้างรามมาเป็นภรรยา และเกิดศึกชิง
นาง เช่นเดียวกับในเทวัญชาตก (56), และสุบินชาตก (57) โดยอาจเปรียบเทียบ
ช่วงชีวิตของตัวละคร รุ่งลูกให้เห็นได้ดังนี้

1. นางเอก นางเอกจะมีกำเนิดหรือชาติพันธุ์เดิมมนุษย์

เทวัญชาตก : นางอสุรินทา ธิดายักษ์

สุบินชาตก : นางปาลีตาเทวี ซึ่งเกิดจากนางกนิษฐีกินน้ำปัสสาวะ
ของฤาษี นางตั้งครรภ์ คลอดลูกเป็นไข และไขก็แตกเป็นกุมารี่ ฤาษีจึงนำไปเลี้ยง โดย
ให้คัมภีร์ที่ไหลจากปลายนิ้วของฤาษีเอง

สุวรรณวงศ์ชาตก : นางสุวรรณเกศกา ซึ่งเกิดในคอกเกศ และพระฤาษี
นำไปเลี้ยงไว้ ให้คัมภีร์ที่ไหลจากปลายนิ้วของตนเช่นกัน

2. พระเอก เป็นบุตรของพระเอกนางเอกในภาคต้นของชาตกเรื่องนั้น

เทวัญชาตก : สาครกุมารและสหัสสระกุมาร บุตรของเทวัญราชา
และนางสุวรรณเกศราเป็นพี่น้องซึ่งมีบทบาทร่วมกัน เนื่องจากเดินทางและผจญภัยร่วม
กัน แต่สาครกุมารผู้พี่เป็นผู้ที่ได้แต่งงานกับธิดายักษ์

สุบินชาตก : ฤๅษกรกุมาร บุตรของสุบินราชาและนางปทุมาวดี

สุวรรณวงศ์ชาตก : ปุรณวงศ์ บุตรของสุวรรณวงศ์และนางปุรณี

3. สาเหตุในการออกเดินทางผจญภัยของพระเอก

เทวัญชาตก : สาครกุมารและสหัสสระกุมาร เดินทางไปเรียนวิชา
จากพระฤาษีในป่า

สุบินชาตก : ฤๅษกรกุมาร เดินทางเสาะหาหญิงงามที่จะมาเป็นภรรยา
หลังจากพระบิดาเชิญราชธิดาของพระราชวังเมืองมาให้เลือกแล้วฤๅษกรกุมารไม่พอใจ
นางใด

สุวรรณวงศ์ชาตก : ปุรณวงศ์เดินทางไปเรียนวิชาจากพระฤาษีในป่า

4. การพบกันระหว่างพระเอกนางเอก

เทวัญชาตก : ในระหว่างการเดินทางกลับเมืองหลังจากเรียนวิชาเสร็จ

สองกุมาร ก็ถูกยักษ์ลักพาตัวไปให้ธิดา ซึ่งเลือกสาครกุมาร เป็นสามี

สุบินชาคก : นางปาลิตาเทวี ร้อยมาลัย แขนงไว้ที่ยอดไม้ อธิษฐาน
ให้มีบุตรมาพบเห็น ซึ่งกฤษณกุมาร ถัดผ่านไปพบ และรู้ว่า มีสตรีแก้วอยู่ในบริเวณนั้น จึงเสาะ
หา จนได้พบและแต่งงานกับนาง

สุวรรณวงศ์ชาคก : นางสุวรรณเกตการ ร้อยมาลัย แขนงไว้ที่ยอดไม้ อธิษฐาน
ขอให้มีบุตรมาพบเห็น ซึ่งปурณวงศ์ ถัดผ่านไปพบ และได้แต่งงานกับนางในที่สุดเช่นเดียวกับ
ในสุบินชาคก

5. ของวิเศษหรือสัตว์ผู้ช่วย

เทวันธชาคก : สหัสสระกุมาร ผู้น้องมีศรีวิเศษซึ่งท้าวสักกะประทาน
ให้

สุบินชาคก : พระฤาษีผู้เลี้ยงกุนางปาลิตาเทวี เคยช่วยรักษาบาด-
แผลของนางข้างตัวหนึ่ง นางข้างและลูกจึงมาปรนนิบัติพระฤาษี เมื่อนางปาลิตาเทวีจาก
พระฤาษีมากับกฤษณกุมาร ก็ได้พาลูกข้างนั้นมาด้วย ส่วนกฤษณกุมารก็มีของวิเศษต่าง ๆ
ซึ่งได้รับสืบทอดจากสุบินราชาผู้บิดา เช่น คาบวิเศษ, หม้อวิเศษ เป็นต้น

สุวรรณวงศ์ชาคก : นางมาจากหิมพานต์ตัวหนึ่ง มาคลอกลูกไว้ใกล้อาศรม
ฤาษีซึ่งเป็นผู้เลี้ยงกุนางสุวรรณเกตกา ลูกมาได้เป็นเพื่อนเล่นกับนาง เมื่อนางจากพระ-
ฤาษีมากับปурณวงศ์ก็ได้พาลูกมานั้นมาด้วย และนางยังมีแหวนก้อยวิเศษ ซึ่งมีอิทธิฤทธิ์
หลายประการ

6. การศึกชิงนาง

เทวันธชาคก : ยักษ์ต่างเมืองซึ่งเคยมาสู่ขอธิดายักษ์ผู้เป็นภรรยา
สาครกุมาร ไว้นั้น โจรที่บิดาของนางยกนางให้กับมนุษย์ จึงยกทัพมาตีเมือง สาครกุมาร
และสหัสสระกุมาร เอาชนะและฆ่ายักษ์ศัตรูได้โดยอาศัยของวิเศษ

สุบินชาคก : ในระหว่างทางกลับเมือง กฤษณกุมารพานางปาลิตา
เทวีและข้างผ่านเข้าไปในพาราณสี พระราชาเมืองนั้นคิดจะชิงปาลิตาเทวีและข้าง เกิด
รบกันขึ้น กฤษณกุมาร เอาชนะพระเจ้าพาราณสีได้ด้วยความช่วยเหลือของสัตว์ผู้ช่วย คือ
ข้าง และของวิเศษอื่น ๆ

สุวรรณวงศ์ชาคก : ปुरณวงศ์พานางสุวรรณเกตกาไปพักในแดนยักษ์ นาง

สุวรรณเกศกาถูกยักษ์ลักพาตัวไป ปูรณวงศ์และสุวรรณเกศกาเอาชนะยักษ์ได้โดยความช่วยเหลือของสัตว์ผู้ช่วยคือ ม้า และของวิเศษของนางสุวรรณเกศกา คือ แหวน

นิทานภาคปลายจากชาดกทั้ง 3 เรื่อง ดังที่กล่าวมานี้ มีโครงเรื่องและอนุภาคต่าง ๆ คล้ายคลึงกัน และมีลักษณะเป็นนิทานทรงเครื่องที่มีพระเอกดำเนินบทบาทอย่างวีรบุรุษความเหมือนคล้ายที่ปรากฏน่าจะมาจากการเลียนแบบกัน ซึ่งก็อาจเป็นได้ว่านิทานทำนองนี้มีเนื้อหาลูกหลานหรือเป็นที่นิยม

จันทคารชาดก (61) จันทคารชาดกเป็นนิทานเกี่ยวกับการผจญภัยของวีรบุรุษประกอบด้วย การไถ่รางวัล และการทำศึกชิงนางสลัดกันไปเป็นอนุกรม โดยมีการผจญภัย, หนี และการได้ของวิเศษแทรกเป็นระยะ พระเอกเป็นผู้เก่งกล้าสามารถ ช่วยเหลือปกป้องสตรีและเอาชนะศัตรูได้เสมอ จึงได้รับรางวัลคือ ราชสมบัติในนครต่าง ๆ และนางงามทั้งหลายเป็นที่น่าสังเกตุว่า นางเอกคนหนึ่ง ในชาดกเรื่องนี้ คือ นางพรหมจารี เป็นผู้มีความเก่งกล้าในทางเวทมนตร์ และการศึกหัดเดียวกับพระเอกหรือบุรุษอื่น ๆ แทนที่จะมีลักษณะอย่างกุลสตรี หรืออ่อนแอ ดังเช่นนางเอกในนิทานเรื่องอื่น ๆ มีบทบาทในการต่อสู้เอาชนะศัตรูได้หลายครั้งหลายครา ไม่ว่าศัตรูนั้นจะเป็นบุรุษผู้มีอำนาจวิเศษเพียงใด การศึกในจันทคารชาดกนี้จะเป็นการใช้เวทมนตร์และของวิเศษเข้าต่อสู้กัน เนรมิตภัยอันตรายไปทำร้ายฝ่ายตรงข้าม และเนรมิตเครื่องกำบังสำหรับฝ่ายตน ดังนั้น ชาดกเรื่องนี้จึงเต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ต่าง ๆ นานา อันหนักไปในแง่ของอนุภาคมากกว่าที่จะจัดเป็นแบบเรื่องได้ เนื้อเรื่องเพียงบางตอนนี้อาจเทียบเคียงกับแบบเรื่องได้บ้าง เช่น ในตอนต้นของเรื่อง ซึ่งอาจเทียบเคียงกับแบบเรื่องที่ 612 ดังนี้

จันทคารชาดก

แบบเรื่องในคัมภีร์

สุริยคารและจันทคาร เด็กชาย 2 คนพี่น้องถูกพ่อแม่ขับไล่ออกจากบ้านเนื่องจากทั้งสองกินอาหารที่หาได้จนหมด

แบบเรื่องที่ 612 ใบไม้ 3 ใบของงู
1. สัญญาร่วมตาย กล่าวถึงพระเอก ซึ่งสัญญากับภรรยาว่าถ้าหากนางตายก่อน เขาจะยอมถูกฝังร่วมกับนาง ต่อมาไม่นาน ภรรยาของเขา ก็ตายลง

จันทคารชาคก	แบบเรื่องในคณนี้
เด็กชายทั้งสองได้เห็นพ้องพอนกับงู ซึ่งก็คือท้าวสักกะกับพระวิษณุกรรมแปลงกายมานั้น กัดกันตายและชุบชีวิตให้กัน ด้วยใบยา เด็กทั้งสองจึงเก็บใบไม้นั้นไปใช้ประโยชน์ สุริยคาร ผู้พี่ได้ชุบชีวิต เจ้าหญิงองค์หนึ่ง และได้แต่งงานกับนาง ต่อมาจันทคาร ผู้น้องก็ได้ชุบชีวิตเจ้าหญิงอีกองค์หนึ่ง และได้แต่งงานกับนาง เช่นเดียวกัน	2. การชุบชีวิต (a) ในอุโมงค์ฝังศพ พระเอกเห็น งูตัวหนึ่ง ชุบชีวิตงูอีกตัวด้วยใบไม้ เขาจึง ใ้ใช้ใบไม้นั้นชุบชีวิตภรรยาบ้าง

แบบเรื่องที่ 612 ตอนต่อไป กล่าวถึงภรรยาผู้ทรยศ แต่ในจันทคารชาคก ภรรยา ซึ่งได้มาจากการช่วยชุบชีวิตนาง ก็ยังคงเป็นภรรยาผู้ซื่อสัตย์ต่อสามี โดยเฉพาะนาง เทวธิสังกา ภรรยาของจันทคาร ซึ่งเป็นนางเอกคนหนึ่งของเรื่อง ซื่อสัตย์ต่อสามีอย่าง ยิ่งโดยไม่หันเหไปกับเกียรติกษหรือทรัพย์สมบัติของชายอื่น อันทำให้เรื่องราวตอนนี้ ของจันทคารชาคกแตกต่างจากแบบเรื่องที่ 612 อยู่บ้าง

หากจะพิจารณาในแง่ที่จันทคารชาคกเป็นนิทานแบบวีรบุรุษแล้ว โครงสร้างชีวิต ของจันทคารก็อาจนำไปเปรียบเทียบกับโครงสร้างชีวิตวีรบุรุษของ Lord Raglan ซึ่ง กล่าวไว้ว่า พระเอกแบบวีรบุรุษนั้นจะผ่านเหตุการณ์ที่สำคัญ แม้ไม่ทั้งหมด ก็บางส่วนใน จำนวน 22 เหตุการณ์ ดังนี้

1. มารดาเป็นเจ้าหญิงพรหมจารีย์

¹ กิ่งแก้ว อัครดกร, "ตัวละครในเทพนิยายและนิทานทรงเครื่อง" ใน คติชนวิทยา, หน้า 164-5.

2. บิดาเป็นกษัตริย์ และ
3. มักเป็นญาติใกล้ชิดของมารดา
4. ภาวะการมาสู่ปฏิสนธิแปลกกว่าธรรมดา และ
5. ถูกกล่าวขวัญว่าเป็นลูกของเทพยดา
6. เมื่อเกิดมักถูกบิดาหรือบุคคลอื่นพยายามปองร้ายชีวิต
7. ถูกพาหนีไปอย่างลึกลับ
8. มีผู้รับเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรมในแดนไกล
9. ไม่มีคำบอกเล่าเกี่ยวกับวัยเด็ก
10. เมื่อถึงวัยหนุ่มจะกลับไปบ้านเกิดเมืองนอน หรือไปสู่แว่นแคว้นที่จะครอบครองในอนาคต
11. หลังจากที่มีชัยชนะต่อพระราช หรือยักษ์ มังกร หรือสัตว์ร้าย
12. แต่งงานกับเจ้าหญิงซึ่งเป็นธิดาของผู้ที่ครองแว่นแคว้นอยู่ก่อน และ
13. สถาปนาเป็นพระราช
14. ปกครองเมืองอยู่อย่างไม่มีเหตุการณ์สำคัญอยู่ระยะหนึ่ง และ
15. ออกกฎหมาย แต่
16. ต่อมาทำให้เทพเจ้าพิโรธ กับเสื่อมจากศรัทธาประชาชน จึง
17. ถูกโค่นจากบัลลังก์และถูกขับไล่ออกจากเมือง
18. คายอย่างลึกลับ
19. มักจะบ่นยอกเขา
20. ลูก ถ้ามี จะไม่ได้สืบสันตติวงศ์
21. ไม่มีการฝังศพ แต่ถึงกระนั้น
22. มีอนุสาวรีย์ที่สักการะหนึ่งหรือมากกว่าหนึ่งแห่ง

ชีวิตของจันทคาธอาจจัดเข้าเหตุการณ์ตามแบบของลอร์ดแรกแลนได้บางส่วน

ดังนี้

7. ถูกบิดามารดาขับไล่อ
10. เดินทางสู่นครอินทปัตถ์ อันเป็นเมืองของนางเทวธิดังกา
11. ชุบชีวิตนางเทวธิดังกาที่คายให้ฟื้นขึ้น กล่าวอีกนัยหนึ่ง ก็เป็นการเอาชนะ

ความตาย

12. แต่งงานกับนางเทวธิดาสังกา

เรื่องราวต่อจากนี้เป็นการผจญภัยที่ติดต่อกันเป็นอนุกรม ซึ่งก็เริ่มด้วยอนุภาคของการพลัดพรากระหว่างพระเอกนางเอก กล่าวคือ จันทคาร์กับนางเทวธิดาสังกาพลัดพรากกันระหว่างการเดินทางจากเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง เป็นวิธีการในอันที่จะสานให้เรื่องยืดยาวต่อไปอีก เพราะพระเอกจำเป็นต้องออกติดตาม เป็นเหตุให้ต้องเวียนรบเวียนรัก¹ เหตุการณ์การเวียนรบเวียนรักในจันทคาร์ชาดกนี้ เป็นการซ้ำเหตุการณ์ที่ 11 และ 12 ตามแบบของลอร์ดแรกแลน คือ เป็นการเอาชนะศัตรู แล้วได้แต่งงาน หรือแต่งงานแล้วเอาชนะศัตรู โดยเหตุการณ์ที่ 11 และ 12 นั้นจะเป็นเหตุเป็นผลแก่กันเป็นช่วง ๆ และอาจนำสู่เหตุการณ์ที่ 13 ได้บ้างดังนี้

11. ม่ายักษ์ และยักษ์ณี
12. แต่งงานกับ 3 นาง บุตรีของเศรษฐีสังกัสนคร
12. แต่งงานกับนางพรหมจารี
11. (ร่วมมือกับนางพรหมจารี) เอาชนะพระราชาภาวินทะ
11. เอาชนะพระราชาสุทิสสนจักร
12. ใค้ นางเทวธิดาสังกา
13. สถาปนาเป็นพระราชาในเมืองของสุทิสสนจักร
12. แต่งงานกับนางอุคตมธานี
11. เอาชนะพระราชาเตชुकคลีปราช
13. กลับมาได้สถาปนาเป็นพระราชาในนครอินทปัตถ์ (อันเป็นเมืองของนางเทวธิดาสังกา)

เรื่องราวชีวิตของจันทคาร์นั้นจบลงเพียงการแต่งงานและได้รับสถาปนาให้เป็นใหญ่ มิได้ดำเนินไปจนถึงบั้นปลายของชีวิตอย่างในแบบของลอร์ดแรกแลน ซึ่งก็เป็นไปตามลักษณะเนื้อเรื่องพระเอกแบบวีรบุรุษของไทยที่ดำเนินเรื่องเพียงการแต่งงานและ

---

¹ กิ่งแก้ว อรรถาการ, "ตัวละครในเทพนิยายและนิทานทรงเครื่อง" ใน คติชนวิทยา, หน้า 163.

การเป็นใหญ่เท่านั้น¹

นิทานทรงเครื่องหรือนิยายชีวิตในปัญญาสาครเกือบทั้งสิ้นสามารถเทียบเคียงได้กับแบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมืองและคัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย นอกจากบางเรื่องอันเป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อจุดมุ่งหมายเฉพาะ หรือเป็นนิทานที่เป็นการผจญภัยชิงนาง และการทำสงครามของพระเอกแบบวีรบุรุษ เช่น สังข์พิศษาคก. (41) จันทเสนชาคก (42), และจันทคารชาคก (61) แบบเรื่องของนิทานทรงเครื่องส่วนใหญ่ในปัญญาสาครเป็นแบบเรื่องผสม กล่าวคือ มีแบบเรื่องมากกว่า 1 แบบ รวมกันอยู่เป็นนิทานเรื่องนั้น ๆ การที่นิทานเหล่านี้สามารถเปรียบเทียบหรือจัดเข้าแบบเรื่องตามคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมืองและคัมภีร์แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดีย ได้นั้น แสดงว่านิทานทรงเครื่องในปัญญาสาครนี้มาจากนิทานพื้นเมืองดั้งเดิม ส่วนการที่เป็นแบบเรื่องผสม แสดงถึงการนำ นิทานพื้นเมืองดั้งเดิมมาเรียบเรียงใหม่ให้เนื้อเรื่องยืดยาวขึ้น เพื่อความสนุกสนานตื่นเต้นน่าสนใจติดตาม หรือเพื่อแสดงว่าตัวเอกเก่งกล้าสามารถ ในทุก ๆ เหตุการณ์ จึงเป็นนิทานในระดับที่พัฒนาขึ้นมาอีกชั้นหนึ่งจากนิทานพื้นเมืองดั้งเดิม ทั้งการเชื่อมโยงเข้ากับศาสนาก็เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไปจากนิทานดั้งเดิมอีกประการหนึ่ง นิทานทรงเครื่องเหล่านี้มักเป็นเรื่องราวชีวิตและความรักของพระเอกนางเอก เริ่มด้วยการพบและแต่งงานกัน การพลัดพราก การติดตามหา และการกลับมาพบกันอีกครั้ง เป็นอันจบเรื่องหรือตอนนั้น ๆ ลงด้วยความสุข ดังใน สมุทโทมสชาคก (1), สุชนชาคก (2) สุชนุชาคก (3), ปาจิตตกุมารชาคก (39), วรวงสชาคก (45), เทวันชชาคก (56) สุวรรณวงศ์ชาคก (58) เป็นต้น ลักษณะพระเอกของเรื่องมักเป็นแบบวีรบุรุษที่เก่งกาจ เป็นเลิศด้านการต่อสู้ และยังเป็นเลิศด้วยความรู้ในทางธรรมะอีกด้วย การเน้นความสามารถในทางธรรมของตัวเอกนั้น เป็นส่วนที่เห็นได้ชัดว่าเสริมแทรกเข้าไปเพื่อจุดมุ่งหมายในการสั่งสอน หรือเพื่อให้เป็นนิทานชาครดอย่างแท้จริง นิทานทรงเครื่องเหล่านี้ จึงให้ทั้งความบันเทิงและโน้มน้าวให้ศรัทธาคือพุทธศาสนาพร้อมกันไป แม้ว่าจะหนักไปในด้านความบันเทิงมากกว่าก็ตาม

¹ กิ่งแก้ว อัครดากร, "ตัวละครในเทพนิยายและนิทานทรงเครื่อง" ใน คติชนวิทยา, หน้า 166.

3. นิทานอุทาหรณ์

นิทานในประเภทนี้มีกวีตัวละครเป็นสัตว์ กึ่งชาคกที่จะทำการวิเคราะห์ต่อไป
ทุกัมมนิกชาคก (13) ประกอบด้วยนิทานหลัก และมีนิทานย่อย ๆ ซ้อนอีก 4
เรื่องด้วยกัน เปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์ได้ดังนี้

ทุกัมมนิกชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ทุกัมมนิกกุมาร ได้รับคำสั่งสอนจาก บิดาว่า หญิง 3 ตัว ชาย 3 โปสต์ และ พระราชินีไม่วิเคราะห์วิจารณ์ ไม่ควรคบ ทุกัมมนิกจับหงส์ทองของพระราชินี มาซึ่ง แต่บอกภรรยาว่าคนได้ฆ่าหงส์นั้น แล้ว ภรรยาไปแจ้งต่อคนของพระราชินี ทุกัมมนิกจึงถูกจับและจองจำ	แบบเรื่องที่ 910 Z (ตามคัมภีร์อินเดีย) 2. อาย่าบอกความลับแก่ภรรยา แบบเรื่องที่ 1381 C หัวแคะที่ฝังไว้ การพิสูจน์ว่าภรรยาจะเก็บความลับได้ เพียงใด สามีนบอกภรรยาว่าเขาฝังศีรษะ ชายคนหนึ่งซึ่งถูกฆ่าไว้ ภรรยาไม่สามารถ เก็บความลับได้ นำไปเปิดเผย แต่เมื่อ มีการขุดขึ้นมา ก็ปรากฏว่าเป็นเพียงหัวแคะ
พระราชินีได้รับแจ้งว่าทุกัมมนิก จับหงส์ทองของพระองค์ไปฆ่าเสียแล้ว ก็สั่ง ประหารทุกัมมนิกโดยไม่ไต่สวน ขณะคุมตัว ไปประหาร นายประตูเมือง 4 ทิศ ไม่ยอม เปิดประตู และเล่านิทานอุทาหรณ์ถึงผลเสีย จากการควั่นคัตลินโดยไม่ไต่สวนให้ถ่องแท้	แบบเรื่องที่ 916 พี่ชายน้องชายผู้เฝ้า ห้องบรรทมของพระราชินี 1. ข้อกล่าวหา พี่ชายน้องชายถูกจ้างให้ เฝ้าห้องบรรทมของพระราชินี พี่ชายคนโต เห็นงูและฆ่ามัน บังเอิญพิษงูหยดหนึ่งหยด ลงท้องพระราชินี ขณะเขากำลังเข็ดมั้น ออก พระราชินีก็ตื่นขึ้นและกล่าวหาว่าเขา พยายามจะทำร้ายนาง พี่น้องคนอื่น ๆ ก็ ผลัดกันเล่านิทานอุทาหรณ์ถึงผลเสียจากการ ควั่นคัตลิน
นายประตู 4 คนเล่านิทาน 4 เรื่อง 1. พังพอนผู้ซื่อสัตย์	2. นิทานอุทาหรณ์ (a) พรานหมันกับพังพอน หรือ

ทุกัมมานิกชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
2. เกี่ยวกับน้ำที่มีงูขดอยู่ 3. สุนัขกับเครื่องประดับราชาธิกา 4. สุนัขกับเครื่องประดับของคน 1. พังพอนผู้ซื่อสัตย์ พังพอนกัณฐ์ที่มาทำร้ายเด็ก บิคา มารดาของเด็กเข้าใจผิดคิดว่า พังพอนกัณฐ์คน จึงฆ่าพังพอนเสีย 2. เกี่ยวกับน้ำที่มีงูขดอยู่ ขณะนายพรานจะก้มลงกินน้ำ ณ ที่แห่งหนึ่ง เที้ยวของเขาถูกรุมน้ำ จนน้ำขุ่น นายพรานโกรธ ตีเที้ยวตาย และเมื่อกินน้ำ ก็ถูกงูที่ขดอยู่ที่นั่นกัด 3. สุนัขกับเครื่องประดับราชาธิกา พระราชาธิกาเมืองหนึ่งถูกคนลอบฆ่า สุนัขของนางคายเครื่องประดับมาให้พระราชา รู้ พระราชาคิดว่าสุนัขเป็นผู้ฆ่าพระราชาธิกา จึงให้ฆ่าสุนัขเสีย 4. สุนัขกับเครื่องประดับของคน เพื่อนคนหนึ่งให้สุนัขแก่เพื่อนอีกคน เจ้าของสุนัขทำเครื่องประดับสวมคอให้ สุนัขแล้วส่งกลับไปหาเพื่อนผู้เป็นเจ้าของ	เลเวลลีนกับสุนัข (c) เกี่ยวกับน้ำมีพิษ (b) สุนัขซื่อสัตย์ผู้เป็นตัวประกันหนึ่ง (d) นกแก้วกับผลไม้แห่งความหนุ่มสาว <u>แบบเรื่องที่ 178 A</u> เลเวลลีนกับสุนัขหรือพราหมณ์กับพังพอน สุนัขช่วยชีวิตเด็กไว้จากงู บิคา ของเด็กเห็นปากของสุนัขเต็มไปด้วยเลือด ก็เข้าใจว่าสุนัขกินลูกของคน จึงฆ่าสุนัขเสีย (c) เกี่ยวกับน้ำมีพิษ (แบบเรื่องที่ 916) ขณะที่พระราชาซึ่งออกไปล่าสัตว์กำลังจะดื่มน้ำ เที้ยวของพระองค์ก็ตีด้วยหลุมมือ พระราชาโกรธ ฆ่าเที้ยว แล้วจึงพบว่าในถ้วยนั้นเต็มไปด้วยพิษงู <u>แบบเรื่องที่ 178 B</u> สุนัขซื่อสัตย์ผู้เป็นตัวประกันหนึ่ง ชายยากจนผู้หนึ่งหิ้งสุนัขของเขาไว้กับชายเศรษฐี เพื่อเป็นตัวประกันในถาวรที่เขาข่มเงินก้อนใหญ่ไป สุนัขขับไล่

ทุกัมมานิกชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เคิม เจ้านายเคิมคิดว่าสุนัขลักเครื่องประดับของเจ้านายใหม่มา จึงฆ่าสุนัขเสีย เมื่อคนทั้งสองพบกัน จึงรู้ความจริง	โจรที่มาปล้นบ้านเศรษฐี และขี้ที่ซ่อนทรัพย์สินที่ถูกโจรกรรมไป เศรษฐีสำนึกบุญคุณของสุนัข จึงส่งสุนัขกลับไปหาเจ้าของ และเขียนจดหมายบอกไปว่า ยกหนี้ให้แก่ชายยากจนนั้น ชายยากจนคิดว่าสุนัขของตนหนีมา จึงฆ่าสุนัขแล้วจึงพบจดหมายของเศรษฐี

นิทานอุทาหรณ์ที่นายประทีป 4 คนเล่านี้ เป็นเหตุให้พระราชโอรสส่วนข้อเท็จจริงในคดีของทุกัมมานิกกุมาร และในที่สุดเขาก็พ้นผิด ทั้งได้พิสูจน์คำสั่งสอนของบิดาเกี่ยวกับคน 3 ประเภทที่ไม่ควรคบนั้นด้วย นิทานอุทาหรณ์ทั้ง 4 เรื่องในทุกัมมานิกชาคกนี้มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน กล่าวคือ เป็นเรื่องของสัตว์เลี้ยงที่ทำคุณแก่เจ้านาย แต่เจ้านายคว้นตัดสินใจผิด ๆ จากสิ่งที่ตนเห็นโดยไม่พิจารณาให้ถ่องแท้ จึงฆ่าสัตว์นั้น แล้วมารู้ความจริงภายหลัง ซึ่งก็สายเสียแล้ว แต่ละเรื่องแตกต่างกันก็เพียงประเภทของสัตว์ และเหตุการณ์แวดล้อม ส่วนโครงเรื่องเป็นไปในทำนองเดียวกันทั้ง 4 เรื่อง

พหุลาคาวีชาคก (29) เป็นนิทานที่แสดงถึงความซื่อตรง รักษาความสัตย์ของแม่โคตัวหนึ่งซึ่งถูกเสื่อจับ แคนางขอผิดไปให้นมลูกก่อนแล้วจะกลับมาให้เสื่อกิน และแสดงถึงความกตัญญูของลูกโคซึ่งยอมสละชีวิตให้เสื่อกินแทนมารดา ทั้งความเมตตาของเสื่อที่ซาบซึ่งถึงความดีของโคแม่ลูก จึงปล่อยสัตว์ทั้งสองไป

อุทาหรณ์สอนใจในพหุลาคาวีชาคกนี้เป็นการสั่งสอนศีลธรรมอันดีงาม คือ ความซื่อตรง ความกตัญญู และความเมตตา ทั้งแสดงว่าการกระทำดีย่อมได้รับรางวัลตอบแทน แนวของเรื่องจึงหนักไปในทางอบรมศาสนายิ่งกว่าจะเป็นอุทาหรณ์เกี่ยวกับธรรมชาติมนุษย์ หรือธรรมชาติโลกอย่างนิทานอุทาหรณ์เรื่องอื่น ๆ ในปัญญาสาคกนี้ การเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์จึงทำได้ในแง่เปรียบเทียบต่างกับแบบเรื่องที่ 122 สุนัขป่าสูญเสี่ยวเหยื่อ ซึ่งเหยื่อของสุนัขป่าแสวงขอร้องอย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วฉวยโอกาสหนีไป

แต่ในพหุสาขาวิชา การขอร้องผิดของแม่โคเป็นไปอย่างจริงจังและซื่อตรง เมื่อเสร็จงานตามที่ขอผิดก่อนไว้นั้นก็กลับไปหาเสื่อตามสัญญา การกระทำของเหยื่อของสุนัขป่าตามแบบเรื่องที่ 122 ที่ทำอุบายหาทางเอาตัวรอกนั้น สมจริงสมธรรมชาติของสัตว์โลกที่รักตัวกลัวตายมากกว่า ส่วนพฤติกรรมของแม่โคในพหุสาขาวิชานั้น เป็นความซื่อสัตย์ตรงจนผิดธรรมดา แต่แสดงถึงความถึงความถูกต้องตามหลักศาสนา จึงกล่าวได้ว่าชาคกเรื่องนี้เรียบเรียงขึ้นเพื่อสั่งสอนศีลธรรมยิ่งกว่าที่จะเป็นนิทานพื้นเมืองดั้งเดิมที่ถ่ายทอดกันมา

พารานลีสราชาคก (32) ตอนต้นของชาคกเรื่องนี้มีเรื่องราวเกี่ยวกับการบูชาปูชนียบุคคล และผลแห่งการบูชานั้น ส่วนเรื่องราวที่เป็นนิทานอุทาหรณ์ก็คือเรื่องของหงส์ทอง 2 เคียว ซึ่งเป็นตัวเอกในตอนต้นกลับชาติมาเกิดตามแรงอธิษฐาน พระราชินีต้องการแยกหงส์ทองนั้นออกเป็น 2 ตัว ผู้ทำการคืออำมาตย์ผู้หนึ่ง วิธีการของเขานั้นเหมือนกับวิธีการของยายแก่ตัวผู้ยงในแบบเรื่องที่ 516 จอห์นผู้ซื่อสัตย์ตอนที่ 1 (d) (ตามคัทซีนีอินเคีย) ซึ่งต้องการทำลายมิตรภาพอันแน่นแฟ้นระหว่างเจ้าชายกับสหาย วิธีการนั้นก็คือแกล้งทำเป็นกระซิบกับหงส์ทองแต่ละเคียวหรือกับเจ้าชายหรือสหาย ครั้นอีกฝ่ายถามว่าอำมาตย์หรือยายแก่นั้นกระซิบอะไร ฝ่ายนั้นก็ปฏิเสธว่าไม่ได้กระซิบ ฝ่ายที่ถามก็เข้าใจว่าเพื่อนโกหก จึงฉีกใจกันหงส์ 2 เคียวทะเลาะและตีกันจนร่างแยกออกเป็น 2 ส่วน และเจ้าชายก็สั่งฆ่าสหาย เป็นอันว่าวิธียุงให้ฉีกใจเพื่อจะแยกหรือทำลายมิตรภาพนั้นเป็นผลสำเร็จ

สุวรรณกัจฉปชาคก (55) เปรียบเทียบได้กับแบบเรื่องที่ 160 สัตว์กัจฉนุคนอกคัจฉนุ คัจฉนุ

สุวรรณกัจฉปชาคก	แบบเรื่องในคัทซีนี
ในระหว่างน้ำท่วม คายายคู่หนึ่งได้รับ ลิง, งู, เสือ, และอำมาตย์ผู้หนึ่งขึ้นมาอาศัยบนแพของตน สัตว์ทั้ง 3 นำของขวัญมามอบให้	แบบเรื่องที่ 160 สัตว์กัจฉนุ คนอกคัจฉนุ นักเดินทางผู้หนึ่งช่วยลิง, งู, เสือ และพ่อค้าพลอยขึ้นจากหลุมลึก ลิงนำผลไม้มาให้แก่นักเดินทางผู้นั้น

สุวรรณกัจฉปชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ตายาย เลื่อนนำเทียบทองของพระราช ซึ่งได้มาจากราชบุรุษที่ตนกักตายนามอบ อำมาตย์ฟ้องพระราช กล่าวหา ตายายว่าฆ่าราชบุรุษและขโมยเทียบทอง ฆูช่วยตายายโดยพนพิฆโสดวงตา ของเจ้าหญิงจนตาบอด และมอบยารักษา ไว้ให้ตายาย	เลื่อนนำสร้อยคอของเจ้าหญิงซึ่งถูกคน กักตายนมาให้นักเดินทาง พ่อค้าพลอยกล่าวหานักเดินทาง ซึ่ง เคยช่วยคนนั้นต่อพระราช ฆูช่วยนักเดินทางผู้นั้นโดยไปกัก เจ้าชายและบอกวิธีรักษาให้แก่ักเดินทาง

อันที่จริงในสุวรรณกัจฉปชาดกนี้ ตัวเอกของเรื่องก็คือ เต่าทองพระโพธิสัตว์ แต่เต่าทองไม่มีบทบาทในตอนที่เป็นนิทานอุทาหรณ์ข้างต้นนี้ มีเพียงแต่เตือนตายายว่าอย่ารับมนุษย์มาอาศัยบนแพ เมื่อตายายไม่เชื่อ จึงเกิดเรื่องขึ้น เรื่องราวในส่วนที่เกี่ยวกับเต่าทองนั้น อยู่ในประเภทนิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในทางธรรมของพระโพธิสัตว์¹

4. นิทานมุขตลก

นิทานในประเภทมุขตลกนี้ ล้วนแต่เป็นนิทานย่อยที่ซ่อนอยู่ในสุรพิภชาดก (54) ทั้งสิ้นดังการวิเคราะห์มุขตลกในคัมภีร์ต่าง ๆ คือ

ก. มุขตลกเกี่ยวกับความฉลาด มุขตลกเกี่ยวกับความฉลาดในสุรพิภชาดกนี้ ได้แก่ ตอนที่ เป็นเรื่องราวของโศคิมาณพ อันเปรียบได้กับแบบเรื่องในคัมภีร์ คือ แบบเรื่อง ที่ 978 ชายหนุ่มในดินแดนคนโกง ดังนี้

¹ดูรายละเอียดที่หน้า 25.

สุรพักชาคก ตอนโชติมาณพ	แบบเรื่องในคัมภีร์
โชติมาณพเดินทางไปค้าขายยัง พหลนคร ซึ่งชาวเมืองเป็นคนโกง (1) โชติมาณพฝันกยางตาย ชาย ผู้หนึ่งอ้างว่ากยางนั้นเป็นบิดาของตน โชติมาณพจึงแก้ว่ากยางนั้นกินปลาซึ่งเป็น บิดาของตนเช่นกัน ทั้งชายผู้นั้นไม่มีพยาน ยืนยันว่ามีกยางเป็นพ่อ (2) ชายผู้หนึ่งอ้างว่าบิดาของ โชติมาณพเอาแก้วมณีซึ่งอยู่ที่กำบ่อน้ำของ คนไป โชติมาณพขอให้เขาวัดกำบ่อน้ำให้แห้ง ชายผู้นั้นก็ทำไม่ได้ (3) ชายผู้หนึ่งอ้างว่าบิดาของ โชติมาณพ เอาลูกสุกรเผือกของคนไป โชติมาณพขอให้นำสุกรพ่อแม่ของสุกรเผือก มาแสดง ชายผู้นั้นทำไม่ได้ (4) ชายตาเดียวผู้หนึ่งอ้างว่า บิดาของโชติมาณพขอยืมดวงตาของคนไป ข้างหนึ่ง โชติมาณพขอให้ชายตาเดียวควัก ดวงตาข้างที่เหลืออยู่ให้คนด้วย แล้วคนจะ ควักดวงตาทั้งสองข้างชดใช้ ชายตาเดียว ทำไม่ได้	<u>แบบเรื่องที่ 978</u> ชายหนุ่มในดินแดนคน โกง 1. กลโกง ชายหนุ่มเดินทางไปค้าขาย ยังดินแดนที่มีแต่คนโกง เขาสูญเสียสินค้าหมด (a) ชายตาเดียวอ้างว่าบิดาของชาย หนุ่มเอาดวงตาอีกข้างหนึ่งของคนไป และ เรียกร้องค่าทดแทน (ผู้ช่วยแก้ต่างขอให้ ชายตาเดียวควักดวงตาให้อีกข้างหนึ่ง เพื่อเข้าคู่กับดวงตาข้างก่อน) (b) ชายตาเดียวอ้างเช่นเดียวกัน และได้รับค่าตอบแทนในทันใดเดียวกัน (c) ช่างตัดผมตกลงตัดผมชายหนุ่ม โดยคิดค่าจ้าง "เล็กน้อย" แต่แล้วกลับ

สุรพิภชาคก ทอนโซคิมมาพ	แบบเรื่องในคั้งนี้
โซคิมมาพเป็นผู้มีสติปัญญาไหวพริบที่สามารถแก้เผ็ดพวกซีโกงเหล่านั้นให้จนหนทางได้	เรียกร้องเงินจำนวนมาก (ผู้ช่วยแก้ต่างดวงให้ช่างคักคัมยอมรับสิ่ง "เล็กน้อย") (๑) กลโงงอื่น ๆ 2. การช่วยเหลือ ชายหนุ่มได้รับความช่วยเหลือจาก (๑) ภรรยาของเขา (๒) คนผู้หนึ่งซึ่งหลอกคัมพวกคนโงงได้ และได้สินค้ำคืนมา

นอกจากความฉลาดในการเอาชนะคนโงงคั้งนี้ทานตอนโซคิมมาพนี้แล้ว ในสุรพิภชาคกยังมีนิทานย่อย ๆ เกี่ยวกับการใช้ปัญญาความรอบรู้คักคัมปัญหาต่าง ๆ ซึ่งเป็นปัญหาที่ไม่มีปรากฏในคั้งนี้แบบเรื่องนิทานพื้นเมืองและคั้งนี้แบบเรื่องนิทานมุขปาฐะอินเดียคั้งนี้

(๑) ข้อพิพาทระหว่างผู้จมน้ำกับผู้เข้าช่วย ขณะชายผู้หนึ่งกำลังจะจมน้ำ เขากล่าวว่าจะให้ห่อข้าวหรือเงินแก่ผู้มาช่วยตามแต่ชอบใจ การณ์กลับกลายเป็นว่าความชอบใจที่เขาพูดนั้น เขอ้างว่าเป็นความชอบใจของฝ่ายเขาเอง และเขาชอบใจห่อข้าว จึงให้ห่อข้าวแก่ผู้มาช่วย ผู้คักคัมให้ชายผู้จะจมน้ำเลือกระหว่างห่อข้าวกับเงินบ้าง เขาก็เลือกเงิน จึงคักคัมให้เงินแก่ผู้มาช่วย

(๒) ปัญหาการชั่งน้ำหนักข้าง บัณฑิตให้ข้างยีนบนแพในน้ำ แล้วเอาก้อนหินใส่ลงแทนที่ให้แพจมลงไคร่ระดับเดียวกัน แล้วชั่งน้ำหนักก้อนหิน ก็จะได้น้ำหนักข้าง

(๓) การพิจารณาเพศและอายุโสของตะขาบ ผู้วินิจฉัยกล่าวว่า ตัวที่หัวและหางใหญ่ คือ ตัวผู้ ตัวที่หัวและหางลีบคือ ตัวเมีย ตัวที่เดินหน้าเป็นพี่ และตัวที่เดินหลังเป็นน้อง

(๔) การพิจารณาถิ่นกำเนิดของแก้วหัวแหวน ซึ่งตัวเอกต้องอาศัยความรอบรู้อันกว้างขวางจึงจะพิจารณาได้

ข. มุขตลกเกี่ยวกับความโง่ ใต้แก่ นิตานย่อยตอนนครบรรณบัณฑิต ไม่ควรคบคนพาลหรือคนโง่ กล่าวถึงชายผู้หนึ่งมีคนโง่ทำงานด้วย 4 คน เป็นผู้ติดตาม คนเฝ้าบ้าน คนเลี้ยงเด็กและคนครัว ผู้ติดตามเห็นเจ้านายค่าน้ำก็คิดว่าเจ้านายจมน้ำ จึงรีบไปบอกคนที่บ้าน คนเฝ้าบ้านหึ่งบ้านมาโดยไม่ปิดประตู คนเลี้ยงเด็กเอาเด็กใส่ไว้ในม่อหน้า และคนครัวก็หึ่งไฟที่กำลังก่อ ต่างรีบไปดูเจ้านาย จึงปรากฏว่า ขโมยเข้าบ้าน หึ่งไฟก็ไหม้บ้าน และเด็กก็จมน้ำตาย

แบบเรื่องในคัมภีร์ที่คล้ายคลึงกัน คือ แบบเรื่องที่ 1681 B คนโง่เป็นผู้ดูแลบ้านและฝูงสัตว์ อานน้ำให้ควายด้วยน้ำเค็มค ข่าเด็ก ฯลฯ ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์เช่นเดียวกัน

ค. มุขตลกเกี่ยวกับการลักขโมย ใต้แก่ นิตานย่อยตอนโอรสของพระเจ้าเวชมาทิต ซึ่งคล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 1525 G ดังนี้

สุรพิภชาคูก (ตอนโอรสของพระเจ้าเวชมาทิต)	แบบเรื่องในคัมภีร์
พระเจ้าเวชมาทิตอยู่ร่วมกับหญิง-แพศยานางหนึ่งในต่างแดนแล้วก็จากมาหญิงนั้นให้กำเนิดโอรส ซึ่งเมื่อเติบโตขึ้นก็ออกติดตามหาบิดา ได้เรียนโจรศิลป์ระหว่างทาง เมื่อถึงเมืองของบิดา ก็ใช้อุบายลักขโมยทำควมวุ่นวายแก่ชาวเมืองเพื่อชิงดูความสนใจของบิดา ซึ่งก็ใ้รู้จักโอรสในที่สุด ราชกุมารสามารถโจรกรรมและหนีไปได้เสมอ แม้พระราชาจะทราบที่อยู่ที่อยู่ของโจรจากโทร และแม้จะส่งทหารมากมายไปคอยจับ	แบบเรื่องที่ 1525 G โจรปลอมตัวต่างๆ 2. ราชนีที่ถูกทอดทิ้ง พระราชาทอดทิ้งราชนีของพระองค์ เมื่อนางให้กำเนิดโอรส นางก็เลี้ยงเขาให้เป็นโจร และด้วยการโจรกรรมอันชาญฉลาดหลายครั้งต่อเนื่องกัน เขาก็สามารถชิงดูความสนใจของพระราชา และนำไปสู่การคืนดีระหว่างพระราชากับพระราชนีได้ 3. เข้าเมือง โจรสามารถเข้าเมืองโดยผ่านยามที่แน่นหนาเข้าไปได้ (แม้ว่าพระราชาจะไว้รับค่าเตือนถึงการมาของโจรแล้วก็ตาม)

สุริยพิชชากร (ตอนโอรสของพระเจ้าเวชมาทิต)	แบบเรื่องในคัมภีร์
ราชกุมารใช้วิธีหลอกหรือคึงคุก ความสนใจของชาวเมืองหรือทหารที่ คอยจับคนให้ไปทางอื่น แล้วขโมยทรัพย์- สินที่ชาวเมืองหรือทหารวางไว้ ราชกุมารหลอกให้พระเจ้า- เวชมาทิตเข้าไปในกระสอบ แล้วผูก ปากปล่อยทิ้งไว้ ราชกุมารปลอมเป็นคนตกปลา หลอกให้พระเจ้าเวชมาทิตเปลี่ยน เสื้อผ้ากับคน ราชกุมารจึงปลอมเป็น พระราชชาเข้าวังได้ ในที่สุด ราชกุมารก็แสดงคนต่อ บิดา	4. ขโมยโดยการปลอมตัว โจรสามารถ ขโมย และหนีไปได้จากกับดักของพระราช หัวหน้าตำรวจ, ที่ปรึกษา ฯลฯ โดยใช้ การปลอมแปลงตัวซึ่งมักแปลงเป็นผู้หญิง (d) โจรปลอมเป็นฤาษี และหลอกให้ พระราชามาแทนที่ตน

5. นิทานปริศนา

ก. นิทานปริศนาธรรม นิทานปริศนาธรรมใน ปัญญาสาตกถ ล้วนมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ ประกอบด้วย การถามปริศนาซึ่งยากเหนือความสามารถของคนทั้งหลาย และการตอบปริศนาโดยตัวเอกหรือพระโพธิสัตว์ ปริศนาในนิทานเหล่านี้เกี่ยวกับสิ่งอันเป็นที่สุด, สิ่งซึ่งมีจำนวนเท่านั้น ๆ, สิ่งซึ่งมีลักษณะพิเศษเช่นนั้น ๆ, และสิ่งซึ่งมีสภาพที่ตรงกันข้าม ส่วนคำตอบของปริศนาทั้งหมดจะเป็นข้อธรรมะหรือสิ่งซึ่งเกี่ยวเนื่องในพุทธศาสนาทั้งสิ้น การถามตอบปริศนาคือ เป็นการเปิดโอกาสให้ตัวเอกได้แสดงสติปัญญาความสามารถให้ปรากฏแก่ชนทั้งหลาย เพื่อที่ตัวเอกจะได้รับการยกย่องเชิดชู มีโอกาสตอบปริศนาเพื่อรางวัลหรือเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างในนิทานพื้นเมืองทั่วไป ลักษณะการถามตอบปริศนา เช่นนี้ เป็นลักษณะพิเศษประการหนึ่งของนิทานชาดกทาง

พุทธศาสนา อันทำให้แตกต่างจากนิทานพื้นเมืองดั้งเดิม และแสดงให้เห็นว่าเป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นใหม่เพื่อจุดประสงค์ทางศาสนา ทั้งเพื่อเชิดชูเกียรติคุณของพระโพธิสัตว์ และแทรกข้อธรรมะให้เป็นแง่คิดแก่ผู้ค่านผู้ฟัง

เนื่องจากนิทานปริศนาธรรมนี้เป็นนิทานประเภทเดียวกับนิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในทางธรรมของพระโพธิสัตว์ ในหัวข้อนิทานศาสนา¹ ซึ่งได้ทำการวิเคราะห์โดยละเอียดมาครั้งหนึ่งแล้ว จึงมิได้กระทำซ้ำอีกในที่นี้

ข. นิทานปริศนาการเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นคู่ครอง ปริศนาในนิทานประเภทนี้ ล้วนมีเนื้อหาคล้ายคลึงกัน คือเล่าถึงการปฏิบัติของบุคคลกลุ่มหนึ่งในการช่วยเหลือดูแลสตรีหรือบุรุษผู้หนึ่ง แล้วตั้งปริศนาถามว่าจากการกระทำของแต่ละคนนั้น ใครจึงเป็นผู้สมควรได้เป็นคู่ครองของสตรีหรือบุรุษนั้น นิทานในประเภทนี้ปรากฏในสรรพสิทธิชาดก (40) และนิทานเรื่องนางกัลยาณี ในสุวัฬชาดก (54) ซึ่งมีโครงเรื่องคล้ายคลึงกันโดยตลอดตั้งแต่ต้นนิทานนำอันเป็นสาเหตุของการเล่านิทานปริศนา และนิทานปริศนาโดยอาจเปรียบเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ได้ดังนี้

สรรพสิทธิชาดก	นิทานเรื่องนางกัลยาณีในสุวัฬชาดก	แบบเรื่องในคัมภีร์
ราชธิดาสวรรณโสภา ไม่พูกกับชายใด และพระราชธิดาจะยกนางให้แก่ชายผู้สามารถทำให้นางพูกค้ำยได้	ราชธิดากัลยาณีไม่พูกกับชายใด และพระราชธิดาจะยกนางให้แก่ชายผู้สามารถทำให้นางพูกค้ำยได้	แบบเรื่องที่ 945 โศคหรือปัญญา 2. ตูกตาไม้ (a) เจ้าหญิงไม้จะถูกยกให้แก่ชายผู้สามารถทำให้เธอพูกได้

¹ดูรายละเอียดที่ ง. นิทานที่มุ่งแสดงปัญญาในทางธรรมของพระโพธิสัตว์ หน้า 25.

สรรพสิทธิ์ชาคก	นิทานเรื่องนางกัลยาณี ในสุรพิภพชาคก	แบบเรื่องในคัมภีร์
เจ้าชายสรรพสิทธิ์เรียน วิชาถกคจิต เจ้าชายถกคจิตอำมาตย์ ไปใส่ในวัตถุต่าง ๆ บน- เรือนนางสุวรรณโสภา (ไค้แก่ ตะคัน, ชาเตียง, บนเตียง, หมอน) เจ้าชายเล่านิทานให้ ดวงจิตอำมาตย์ในวัตถุฟัง 3 เรื่อง ดวงจิตอำมาตย์ตอบ นางสุวรรณโสภาเอ๋ย แย่งคำตอบของดวงจิต- อำมาตย์	เจ้าชายเวชฎุมารเรียน วิชาถกคจิต เจ้าชายถกคจิตอำมาตย์ ไปใส่ในวัตถุต่าง ๆ ในประ- สาทนางกัลยาณี (ไค้แก่ กระจก, ชัน, หมอน, ผ้าห่ม) เจ้าชายเล่านิทานให้ ดวงจิตอำมาตย์ในวัตถุฟัง 4 เรื่อง แต่ละเรื่องก็มี ปริศนาถาม นางกัลยาณีเอ๋ยแย่ง คำตอบของดวงจิตอำมาตย์	(๕) ความคัมภีร์อื่นเคียบ) พระเอกถาม วัตถุในห้อง (ตะเกียง, เตียง ฯลฯ) ซึ่งตอบคำถามพระเอก ได้ด้วยอำนาจวิเศษของ เขาหรือด้วยผู้ช่วยมีอำนาจ วิเศษ แล้วเจ้าหญิงซึ่ง ตกใจหรืออับอายก็ลุกขึ้น (๖) คนสวนเล่า นิทานให้สุนัข (หรือรูป- ภาพ) ฟังขณะเจ้าหญิง อยู่ด้วย กล่าวถึง ช่าง- แกะไม้ที่ทำตักตาไม้ชิ้น ตัวหนึ่ง, ช่างเลื้อยที่ตัด เลื้อยให้นาง, และตัวเขา เอง ซึ่งทำให้นางพูดได้ ถามว่า นางควรตกเป็น ของใคร (๗) เจ้าหญิงก็ลุกขึ้น

สำหรับนิทานปริศนาในสรรพสิทธิชาคกและในเรื่องนางกัลยาณีนั้นมีคล้ายคลึงกัน เป็น 3 เรื่อง ดังนี้

1) สตรีผู้มาจากไม้ กล่าวถึงชาย 4 คน ผู้ร่วมกันทำไม้ให้กลายเป็นสตรี และถามว่าใครควรได้เป็นเจ้าของนาง เป็นนิทานย่อยเรื่องที่ 1 ในสรรพสิทธิชาคก และเรื่องที่ 2 ในนิทานเรื่องนางกัลยาณี

ในสรรพสิทธิชาคก ชายคนที่ 1 นำไม้มาแกะเป็นรูปสตรี คนที่ 2 นำรูปนั้นไปประดับตกแต่ง คนที่ 3 เชิญให้นั่งอาสนะ และคนที่ 4 นั่งสนทนากับรูปนั้น ดวงจิตอำมาตย์ตอบปริศนาว่า ชายคนที่ 1 ควรได้เป็นเจ้าของนาง แต่นางสุวรรณโสภกาแย้งว่า ผู้ที่นำไม้มาแกะนั้นควรบิดา ผู้ที่ให้การประดับตกแต่งคือชายคนที่ 2 จึงควรอยู่ในฐานะสามี ส่วนผู้ที่เชิญนั่งอาสนะควรเป็นมารดา และผู้ที่นั่งสนทนาคัวยควรเป็นพี่

ในเรื่องนางกัลยาณี ชายคนที่ 1 ถากไม้เป็นรูปสตรี คนที่ 2 เป่ามนตร์ให้เกิดอาการ 32 คนที่ 3 ทำให้เกิดประสาทสัมผัส เช่น ดวงตา และคนที่ 4 ทำให้นางมีชีวิตขึ้น ดวงจิตอำมาตย์ตอบว่า ผู้ให้ชีวิต ควรได้นางไป แต่นางกัลยาณีแย้งว่า ผู้ให้ชีวิตควรเป็นมารดา ผู้ทำอาการ 32 ควรเป็นพี่ ผู้ทำอภินิหาร คือ จักขุ โสถ ลิ่น นม จึงควรเป็นสามีของนาง

นิทานเรื่องสตรีผู้มาจากไม้นี้ คล้ายคลึงกับแบบเรื่องที่ 945 ตอนที่ 2 (บ) ซึ่งคนสวนเล่าถึงช่างแกะไม้ทำตุ๊กตาไม้ชิ้นตัวหนึ่ง ช่างเสื่อตัดเสื่อให้นาง และตัวเขาเองทำให้นางพูดได้ ถามว่า นางควรเป็นของใคร และเจ้าหญิงก็เอ่ยตอบ

2) นิทานเรื่องหญิงสาวที่จมน้ำ กล่าวถึงชาย 4 คน ร่วมกันช่วยหญิงสาวที่ตกลงไปในน้ำ จนนางฟื้นคืนชีวิต ปริศนาถามว่าใครควรได้เป็นเจ้าของนางเช่นเดียวกัน เป็นนิทานย่อยเรื่องที่ 2 ในสรรพสิทธิชาคก และเรื่องที่ 1 ในนิทานเรื่องนางกัลยาณี

ในสรรพสิทธิชาคก กล่าวถึงเจ้าชาย 4 องค์ ซึ่งไปเรียนวิชามาคนละอย่าง คือ วิชาโหร, วิชายิงธนู, วิชาค้ำน้ำ, และวิชาชุบชีวิต เจ้าชายองค์แรกทำนายว่าจะมีนกคาบหญิงสาวบินผ่านมา องค์ที่ 2 ยิงธนูให้นกปล่อยนาง นางก็ตกลงไปในทะเล องค์ที่ 3 ค้ำน้ำลงไปจนนางขึ้นมา และองค์ที่ 4 ชุบให้นางฟื้นคืน ดวงจิตอำมาตย์ตอบว่า ผู้ที่ยิง

อนุญาตให้ปลดปล่อยนางนั้น ควรได้เป็นสามีนาง แต่นางสุวรรณโสภณาแย้งว่า ผู้ที่ค้ำน้ำงมนาง จึงควรได้เป็นสามี เพราะเป็นผู้ที่เหนื่อยยากที่สุด

ในเรื่องนางกัลยาณี วิธีการช่วยชีวิตหญิงสาวที่จมน้ำของชาย 4 คน เหมือนกับในสรรพสิทธิชาดก ดวงจิตอำมาตย์ตอบปริศนาว่า ผู้ชุบชีวิตควรไค้ นางไป แต่นางกัลยาณีแย้งว่า ผู้ทำนายเหตุการณควรเป็นบิดา ผู้ย้งนงควรเป็นมารดา ผู้ชุบชีวิตควรเป็นพี่ ผู้ที่ค้ำน้ำจึงควรเป็นสามี เพราะได้ถูกเนื้อต้องตัวนาง

นิทานเรื่องนี้เปรียบได้กับแบบเรื่องที่ 653B ชาย 4 คนร่วมกันช่วยหญิงคนรักให้ฟื้นคืนชีวิต

1. การชุบชีวิต ชาย 3 หรือ 4 คน เกี่ยวพาหญิงคนหนึ่งซึ่งตายลงในเวลาถัดมา ชายแต่ละคนช่วยนางคนละอย่าง (a) คนหนึ่ง ฝ่าหุลุมศพหรือเชิงตะกอน (b) คนหนึ่งนำเต้าถ่านของนางไปยังแม่น้ำคงคา (c) คนหนึ่งใช้เวทมนตร์ชุบชีวิตนาง

2. รางวัล ปริศนา ใครควรได้เป็นเจ้าของนาง (ปริศนานี้ตอบได้อย่างชาญฉลาด เช่น ผู้ที่ชุบชีวิตนางเปรียบได้คั้งบิดา, ผู้ที่นำเต้าถ่านของนางไปยังแม่น้ำคงคาเปรียบได้คั้งบุตรของนาง และผู้ที่ฝ่าเชิงตะกอนจึงเปรียบได้คั้งสามี นางจึงแต่งงานกับชายผู้นี้)

ในแบบเรื่องที่ 653 พี่น้องผู้สามารถทั้ง 4 ตอนช่วยเหลือเจ้าหญิงก็มีเหตุการณ์คล้ายคลึงกับนิทานเรื่องหญิงสาวที่จมน้ำอยู่บ้าง คั้งนี้

ตอนคั้น เนื้อเรื่องกล่าวถึงพี่น้อง 4 คน เรียนวิชามาคนละอย่าง คือ วิชาคูคารว, วิชาลักขโมย, วิชาพราน และวิชาคักเย็บ

3. การช่วยเหลือเจ้าหญิง (a) เจ้าหญิงองค์หนึ่งถูกลักพาตัวไป ผู้ใดสามารถช่วยนางกลับมาได้ ก็จะได้แต่งงานกับนาง (b) นักโหราศาสตร์พบนางอยู่บนก้อนหินห่างไกลออกไปในทะเล, หัวขโมยก็ไปลักตัวนาง, นายพรานยิงมังกรซึ่งเฝ้านางอยู่, และช่างเย็บก็เย็บพื้นเรือของพวกตนซึ่งแตกออก และทำให้สามารถกลับเข้าฝั่งได้

4. รางวัล (a) ต่างคนต่างอ้างว่าเป็นผู้ช่วยเจ้าหญิงและต่างแย่งกันอ้างสิทธิ

ในตำนาน (b) การแก่งแย่งนั้นคงตกลงกันไม่ได้ (c) มีข้อเสนอให้แบ่งนางออกเป็นส่วนๆ ด้วยข้อเสนอนี้ ก็สามารถหาตัวผู้ที่รักนางอย่างแท้จริงได้ (d) ทั้งสี่ได้รับราชาอาณาจักรกึ่งหนึ่งแทน

แบบเรื่องที่ 653 นี้ ต่างไปในตอนท้าย ซึ่งไม่มีการตั้งปริศนาถามตอบด้วยเหตุผล แต่กลับเป็นการทะเลาะทุ่มเถียงแก่งแย่งกัน วิธีที่คนใดคนหนึ่งได้นางก็ต่างออกไป หรือไม่มีใครได้นางเลย

3) นิทานเรื่องหญิงสาวปรนนิบัติโจร กล่าวถึงหญิงสาว 4 คน ร่วมกันช่วยเหลือปรนนิบัติโจรคนหนึ่งซึ่งถูกทรมาน ปริศนาถามว่า นางใดควรได้เป็นภรรยาโจร หรือนางใดควรเป็นภรรยาเอก นางใดควรเป็นภรรยารอง เป็นนิทานย่อยเรื่องที่ 3 ในสรรพสิทธิชาคก และเป็นเรื่องที่ 3 และเรื่องที่ 4 ซึ่งคล้ายคลึงกันในเรื่องนางกัลยาณี

ในสรรพสิทธิชาคก หญิง 4 คน ปรนนิบัติโจรโดยวิธีต่างๆ คือ หญิงคนที่ 1 นำอาหารมาให้, คนที่ 2 นำน้ำล้างหน้าไปให้, คนที่ 3 นำน้ำร้อนไปให้ และคนที่ 4 เอาของเสียไปเท ดวงจิตอำมาตย์ตอบว่า หญิงคนที่เอาของเสียไปเทควรได้เป็นภรรยาโจร นางสุวรรณโสภกาแย้งว่า หญิงที่นำอาหารมาให้จึงควรได้เป็นภรรยาโจร

ในเรื่องนางกัลยาณี นิทานเรื่องที่ 3 กล่าวว่า หญิงคนที่ 1 เอาเงินมาใต้โจร คนที่ 2 นำอาหารมาให้ คนที่ 3 รักษาบาดแผลให้ คนที่ 4 ปรนนิบัติดูแล ดวงจิตอำมาตย์ตอบปริศนาว่า หญิงที่ใต้ตัวควรเป็นภรรยาของโจร แต่นางกัลยาณีแย้งว่า หญิงที่ใต้ตัวเท่ากับให้ชีวิตควรเป็นบิดา หญิงที่นำอาหารมาให้ควรเป็นมารดา หญิงที่รักษาบาดแผลควรเป็นพี่ ผู้ที่ปรนนิบัติดูแลจึงควรเป็นภรรยา

นิทานเรื่องที่ 4 หญิงคนหนึ่งนำเครื่องนุ่งห่มมาให้โจร คนหนึ่งหาอาหารให้ คนหนึ่งหาน้ำให้อาบ และคนหนึ่งหาอาสนะให้นอน ในเรื่องนี้ ปริศนาถามว่า ใครควรได้เป็นภรรยาเอกและภรรยารอง ๆ ลงไปของโจรนั้น ดวงจิตอำมาตย์ตอบว่า หญิงที่ต้กน้ำให้อาบควรเป็นภรรยาเอก นางกัลยาณีแย้งว่า หญิงที่ให้เครื่องนุ่งห่มควรเป็นภรรยาเอก คนที่จัดหาอาสนะควรเป็นภรรยาที่ 2 คนที่หาอาหารให้ควรเป็นภรรยาที่ 3 และคนที่ต้กน้ำให้อาบควรเป็นภรรยาที่ 4

นิทานเรื่องหญิงสาวปรนนิบัติโจร มีโครงเรื่องท่านองเกี่ยวกับแบบเรื่องที่ 653 ชายสี่คนร่วมกันช่วยหญิงคนรักให้ฟื้นคืนชีวิต แต่เนื้อหาแตกต่างกันออกไปบ้าง ส่วนการทอปริศนา และการอธิบายเหตุผลที่ทอเช่นนั้น ๆ ก็คงเป็นไปในท่านองเดียวกัน ซึ่งก็เช่นเดียวกับนิทานปริศนาการเลือกบุคคลที่เหมาะสมจะเป็นคู่ครองเรื่องอื่น ๆ ซึ่งมีโครงเรื่องเหมือนกันทั้งหมด แตกต่างที่รายละเอียดและตัวละคร ปริศนาก็ล้วนแต่ถามถึงผู้ที่สมควรได้เป็นสามีหรือภรรยาของบุคคลที่ได้รับการช่วยเหลือปรนนิบัติ แสดงถึงระเบียบการปฏิบัติต่อบุคคลฐานะต่าง ๆ ในครอบครัวหรือสังคมที่แตกต่างลบล้นกันไปตามฐานะความสัมพันธ์ของบุคคลนั้น เช่น แม่ควรมีหน้าที่หรือการปฏิบัติต่อบุตรอย่างหนึ่ง พี่ควรมีปฏิบัติต่อบุตรอย่างหนึ่ง และภรรยาควรปฏิบัติต่อสามีอย่างหนึ่ง เป็นต้น

จากการวิเคราะห์เปรียบเทียบแบบเรื่องนิทานในปัญญาสชาคกกับแบบเรื่องในคัชณีแบบเรื่องนิทานพื้นเมืองนั้น ทำให้สามารถจัดกลุ่มนิทานตามผลการเปรียบเทียบวิเคราะห์ลักษณะ และสันนิษฐานที่มาของนิทานแต่ละกลุ่ม

นิทานในปัญญาสชาคก อาจแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม ดังนี้

1. นิทานที่ไม่ตรงกับแบบเรื่องในคัชณี มีจำนวน 33 เรื่อง¹ ส่วนใหญ่เป็นนิทานศาสนา มีนิทานวีรบุรุษและนิทานอุทาหรณ์ปนอยู่บ้างเล็กน้อย ลักษณะของนิทานกลุ่มนี้คือ
  - ก. เป็นนิทานเกี่ยวกับวีรกรรมของวีรบุรุษ ทั้งวีรบุรุษทางศาสนาคือพระโพธิสัตว์ ผู้เพียรบำเพ็ญบารมี และวีรบุรุษทางโลกที่ต่อสู้เพื่อชัยชนะ
  - ข. เนื้อหาสาระของนิทานแต่ละเรื่องมักจะสั้น มีปมขัดแย้งปนเกี่ยวเกี่ยวกับการพิสูจน์ความสามารถของพระเอก อันได้แก่ พิสูจน์ความเสียสละและความรอบรู้ทางธรรมะในนิทานศาสนา และพิสูจน์ฝีมืออาวุธ หรือเอาชนะการศึกสงคราม ซึ่งพระเอกก็จะผ่านการพิสูจน์ได้โดยง่าย ไม่ว่าจะเป็นการเสียสละชีวิตเลือดเนื้อ หรือใช้ความสามารถที่เหนือกว่าเอาชนะฝ่ายตรงข้ามได้ เรื่องมักจะจบลงเพียงชัยชนะและความสุขของพระเอก นอกจากจินตชาชคก (61) ซึ่งเป็นอนุกรมการทำสงครามที่ยืดยาว แต่การสงครามแต่ละครั้ง มีสาเหตุและวิธีการรบคล้ายคลึงกันจึงเท่ากับเป็นการซ้ำโครงเรื่องเดิมนั่นเอง

¹ดูรายละเอียดในภาคผนวก ค

ค. นิทานศาสนาบางเรื่องไม่มีความขัดแย้งในเนื้อเรื่องเลย แต่จะเป็นนิทานที่แสดงถึงการบำเพ็ญกุศลกรรม และอันติสงส์จากกุศลกรรมนั้น เช่น จันทราชชาดก (8) สิริขรรชาดก (10) เนื้อเรื่องของนิทานจำพวกนี้เพียงแต่แสดงเหตุการณ์อันเป็นเหตุเป็นผลแก่กันเท่านั้น พฤติกรรมของตัวละครจึงดำเนินไปอย่างราบรื่น ไม่มีอุปสรรคใด ๆ มีลักษณะเป็นตัวอย่างที่ยกมาประกอบมากกว่าที่จะเป็นเรื่องราวที่มีการขึ้นคั้น โดยดำเนินเรื่องไปสู่ปมขัดแย้ง และลงท้ายด้วยคติคล้ายปมนั้น

ง. ในนิทานศาสนาที่ไม่อาจเทียบกับแบบเรื่องในคัมภีร์ได้นั้นมักไม่มีตัวผู้ร้าย จะมีก็แต่เพียงตัวลัทธิที่เปลี่ยนแปลงกายมาพิรุณความศรัทธาของพระเอกเท่านั้น

จ. เน้นรายละเอียดซึ่งเป็นความมหัศจรรย์มากกว่าการดำเนินเรื่อง ความมหัศจรรย์เหล่านี้ เช่น การบริจาควัยวະสำคัญ การรบด้วยเวทมนตร์และของวิเศษต่างๆ เหตุการณ์ดังกล่าวจะมีการพรรณนารายละเอียดมากมาย จนเนื้อเรื่องดำเนินไปช้ามาก อาจกล่าวได้ว่า นิทานประเภทนี้เน้นหนักที่อนุภาคของเรื่อง

จากลักษณะของนิทานที่ไม่ตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์ อาจสันนิษฐานที่มาได้ดังนี้

ก. เป็นนิทานที่เรียบเรียงขึ้นเพื่อจุดประสงค์บางประการ ในกรณีที่เป็นนิทานศาสนา จะเห็นได้ชัดว่ามีจุดประสงค์ที่จะสั่งสอนหลักธรรมทางพุทธศาสนาและแสดงบุญบารมีของพระโพธิสัตว์ให้เป็นที่เลื่อมใส

ข. เป็นชีวประวัติของวีรบุรุษคนหนึ่งคนใดที่กระทำคุณงามความดีอันน่ายกย่องหรือมีความเก่งกล้าสามารถอันโดดเด่น วีรกรรมของเขาจึงได้รับการถ่ายทอดสืบเนื่องกันมา และมีการต่อเติมเสริมแต่งจนกลายเป็นนิทาน

ค. เป็นการคัดลอกจากนิทานหรือวรรณคดีอื่นอันเป็นที่นิยมแพร่หลาย โดยนำตอนที่สนุกสนานประทับใจมาแล้วใหม่กลายเป็นนิทานอีกเรื่องหนึ่งขึ้นมา นิทานในประเภทนี้จึงมักสั้น และมีโครงเรื่องไม่ซับซ้อน ดังเช่น นิทานเกี่ยวกับการบำเพ็ญทานบารมีต่าง ๆ ในปัญญาสชาดก เช่น วิบุลราชชาดก (6), สิริจุทามณีชาดก (7) ซึ่งมีเรื่องราวการบำเพ็ญทานคล้ายในมหาเวสสันดรชาดก อันเป็นชาดกที่ได้รับความนิยมแพร่หลายมานาน ในจันทคาชชาดก (61) ก็ปรากฏฉากสงคราม ซึ่งคล้ายคลึงกับสงครามในรามเกียรติ์อยู่มาก เช่น ในการรบระหว่างพระเจ้ากาวิหนะกับนางพรหมจารี ซึ่งมีการส่งถ่านเพลิงมาทำ

อันตรายศัตรู และแก้ภัยการเนรมิตท่อน้ำค้ำไฟ¹ คล้ายคลึงกับรามเกียรติ์ตอนพระราม
 รบกุมภกรรณ ซึ่งมีการแปลงศรเป็นไฟและเป็นฝนค้ำไฟเช่นเดียวกัน² ตอนราชกุมาร -
 สุวรรณภูมิเนรมิตงูและนาคไปทำร้ายชาวเมือง และจินตการก็เนรมิตครุฑไปจินนาคัน³
 คล้ายคลึงกับตอนอินทรชิตแปลงศรนาคบาท กลายเป็นนาคไปรัดพระลักษมณ์และไพร่พล และ
 พระรามแปลงศรพลาญวาทเรียกพญาครุฑมาจินนาค⁴

นิทานในปัญญาสชาดก ที่มีแบบเรื่องไปตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ อาจถือว่าไม่
 ใช้นิทานพื้นเมือง ตามเกณฑ์สากลในการศึกษาแบบเรื่องนิทาน จึงน่าสนใจศึกษาว่า แบบ
 เรื่องที่แตกต่างออกไปนี้จะจัดเป็นแบบเรื่องเฉพาะของนิทานพุทธศาสนาได้หรือไม่ อย่างไร
 ก็ตาม การศึกษาในหัวข้อนี้จะต้องอาศัยการวิเคราะห์นิทานพุทธศาสนา และนิทานไทยอีก
 เป็นจำนวนมาก จึงจะสามารถสรุปผลได้ อันเป็นการศึกษาวิจัยที่เกินขอบเขตของวิทยานิพนธ์
 นี้

2. นิทานที่ตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ มีจำนวน 22 เรื่อง⁵ ส่วนใหญ่เป็นนิทาน
 ทรงเครื่อง และมีนิทานอุทาหรณ์ นิทานมุขตลก นิทานปริศนาปะปนอยู่บ้าง นิทานกลุ่มนี้มี
 ลักษณะ คือ

- ก. มีโครงเรื่องหลากหลายเกี่ยวกับความผันแปรในชีวิตของตัวละคร
- ข. เนื้อเรื่องมักจะยาวและซับซ้อน มีหลายชั้นตอนอันดำเนินไปสู่ปมขัดแย้ง
 ปมหนึ่งหรือมากกว่า และการคลี่คลายปมนั้น
- ค. มีตัวละครหลายตัวหลายฝ่ายดำเนินความสัมพันธ์กันทั้งค้ำคี่และค้ำร้าย

¹ปัญญาสชาดก ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2 (พระนคร : ศิลปาบรรณการ, 2499), หน้า 883.

²พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก, บทละครเรื่องรามเกียรติ์
 เล่ม 2 (พระนคร : แพร่พิทยา, 2514), หน้า 536.

³ปัญญาสชาดก, เล่ม 2 หน้า 924.

⁴บทละครเรื่องรามเกียรติ์, หน้า 611-2.

⁵ดูรายละเอียดที่ภาคผนวก ค.

ง. ตัวละครมีลักษณะเป็นมนุษย์ธรรมดา มีเหตุการณ์ในชีวิตอันเป็นปกติวิสัยของปุถุชน เช่น มีความรัก โลก โกรธ หลง มีการกระทำถูกต้องบ้างพลาดพลั้งบ้าง

จ. เหตุการณ์ดำเนินไปตามโครงเรื่องหรือแบบเรื่องที่เด่นชัด อนุภาคเป็นเพียงส่วนประกอบ

นิทานที่ใกล้เคียงกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้ ถือได้ว่าเป็นนิทานพื้นเมืองที่เล่าสืบทอดกันมาแต่เดิม แล้วจึงนำข้อธรรมะหรือพฤติกรรมทางศาสนามาสอดแทรก หรืออ้างว่าพระเอกคือพระโพธิสัตว์ซึ่งจะกลับชาติมาเป็นพระพุทธเจ้า และตัวละครอื่น ๆ ก็กลับชาติมาเป็นพระญาติพระวงศ์หรือบุคคลสำคัญอื่น ๆ ในพุทธประวัติ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงนิทานเข้ากับความเป็นจริง เพื่อเพิ่มความศักดิ์สิทธิ์แก่นิทาน และในทางกลับกันนิทานชาดกเหล่านี้ก็ช่วยเชิดชูบุญบารมีของพระพุทธเจ้าด้วย

อย่างไรก็ดี ตามที่กล่าวมาแล้วว่า ปัญญาสชาดก มีที่มาจากคัมภีร์ภาษาบาลีและสันสกฤต การต่อเติม เสริมแต่งนิทานพื้นเมืองให้เป็นชาดกจึงน่าจะกระทำมาตั้งแต่มีการเรียบเรียงวรรณคดีพุทธศาสนาเหล่านั้น และนิทานพื้นเมืองที่นำมาแปลงเป็นชาดกย่อมเป็นนิทานพื้นเมืองที่เล่าสืบทอดกันอยู่ในประเทศอินเดียอันเป็นแหล่งกำเนิดของคัมภีร์ดังกล่าว วันแต่ชาดกบางเรื่อง เช่น ปาจิตตกumarชาดก (39) สุวรรณสังขชาดก (53) และสิรสาชาดก (60) ซึ่งมาจากเรื่องพื้นเมืองในประเทศไทยที่ผู้แต่งปัญญาสชาดกเรียบเรียงเพิ่มเติมเข้าไป

3. นิทานแบบเรื่องผสม คือนิทานที่บางตอนตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง แต่บางตอนก็ไม่ตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์ ตอนที่ตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์มักจะเป็นตอนที่เกี่ยวกับนิทานศาสนาและนิทานวีรบุรุษ ส่วนตอนที่ตรงกับแบบเรื่องในคัมภีร์นี้อาจเป็นนิทานทรงเครื่องหรือนิทานมุขตลก ลักษณะการผสมของนิทานทั้งสองตอนมักเป็นการนำมาเรียงต่อกันมากกว่าที่จะปนกันเป็นเนื้อหาเดียว จึงสามารถแยกนิทานทั้งสองตอนออกจากกันได้อย่างชัดเจน นิทานศาสนาที่ผสมอยู่นั้นมักจะเป็นส่วนเกริ่นหรือสรุปเรื่อง โดยมีนิทานทรงเครื่องหรือนิทานมุขตลกเป็นเนื้อหาสำคัญของนิทานนั้น ยกเว้นจินตคาชชาดก

(61) ซึ่งเป็นนิทานทรงเครื่องผสมกับนิทานวีรบุรุษ ตอนที่ เป็นนิทานทรงเครื่องเป็นส่วนนำเรื่อง แล้วจึงดำเนินเรื่องนิทานวีรบุรุษอีกยี่สิบยาว นิทานประเภทนี้แสดงถึงการคิด-แปลงนิทานพื้นเมืองให้เป็นชาดกอย่างชัดเจน เนื่องจากมีการเพิ่มเนื้อหาที่เกี่ยวกับศาสนาเข้าไปเพื่อสั่งสอนหรือแสดงว่าพระเอกเป็นผู้มีความรอบรู้ทางธรรมะสมกับเป็นพระโพธิสัตว์ นอกเหนือจากส่วนที่เป็นนิทานทางโลกซึ่งเป็นเนื้อหาหลักของเรื่อง

นิทานใน ปัญญาสาตก จำนวนทั้งสิ้น 61 เรื่องนี้ ที่ไม่ตรงกับแบบเรื่องใน คัทนี แบบเรื่องนิทานพื้นเมือง มีจำนวนถึง 33 เรื่อง และมักเป็นนิทานศาสนา จึงอาจกล่าวได้ว่า ปัญญาสาตก เน้นนิทานเกี่ยวกับศาสนามากกว่านิทานประเภทอื่น ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับทางโลก

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย